

Onsdagen den
6 december 1978

Onsdagen den 6 december

Kl. 10.00

Val av en riksdagens ombudsman

§ 1 Val av en riksdagens ombudsman

Företogs val av en riksdagens ombudsman.

KARL BOO (c):

Herr talman! Justitieombudsmannen Ulf Lundvik har i skrivelse till kammaren den 3 april 1978 hemställt att bli entledigad med utgången av november månad 1978 från uppdraget att vara justitieombudsman, tillika administrativ chef för riksdagens ombudsmannaexpedition. Kammaren har vid plenum den 4 april 1978 bifallit Lundviks hemställan.

Med anledning av justitieombudsman Lundviks avsägelse har JO-delegationen berett frågan om val efter utgången av november månad 1978 av en riksdagens ombudsman, tillika administrativ chef för riksdagens ombudsmannaexpedition. Samråd har därvid ägt rum med de av partigrupperna utsedda ledamöterna i talmanskonferensen.

JO-delegationen föreslår enhälligt att riksdagen vid val efter utgången av november månad 1978 för tiden från valet till dess nytt val har förrättats under fjärde året därefter till riksdagens ombudsman, tillika administrativ chef för riksdagens ombudsmannaexpedition, väljer hovrättspresidenten Per-Erik Nilsson.

TALMANNEN: Valet av en riksdagens ombudsman avser tiden från valet till dess nytt val förrättas under fjärde året härefter. JO-delegationen har föreslagit att hovrättspresidenten Per-Erik Nilsson väljes till justitieombudsman, tillika administrativ chef med särskilda befogenheter.

Kammaren utsåg för tiden från valet till dess nytt val förrättades under fjärde året härefter till

justitieombudsman, tillika administrativ chef med särskilda befogenheter:
hovrättspresidenten Per-Erik Nilsson

§ 2 Justerades protokollet för den 28 november.

Onsdagen den
6 december 1978

*Meddelande om
ändring i den preli-
minära tidsplanen*

*Vissa kriminalpo-
litiska frågor*

§ 3 Meddelande om ändring i den preliminära tidsplanen

TALMANNEN:

De bordläggningsplena, som utsatts till måndagen den 11 och måndagen den 18 december kl. 11.00, börjar redan kl. 09.00 med hänsyn till att många interpellations- och frågesvar då kommer att lämnas.

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1978/79:179 till konstitutionsutskottet

1978/79:180 till lagutskottet

§ 5 Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1978/79:8, 9, 11 och 12

Utrikesutskottets betänkanden 1978/79:12-15

Kulturutskottets betänkande 1978/79:18

Jordbruksutskottets betänkanden 1978/79:12, 13 och 15

§ 6 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställning 1978/79:107

§ 7 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkanden

1978/79:12 med anledning av motion om reglering av läkemedelsreklamerna

1978/79:13 med anledning av riksdagens förvaltningsstyrelsens förslag 1978/79:6 om anslag på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser allmänt kyrkomöte

1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:51 om ändring i lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Vissa kriminalpolitiska frågor

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1978/79:9 med anledning av motioner om vissa kriminalpolitiska frågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:990 av Lisa Mattson m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära översyn av lagstiftningen om fängelsestraff enligt vad som anförts i motionen (yrkandet 7), att hos regeringen begära förslag om avskaffande av ungdomsfängelse (yrkandet 8),

att hos regeringen begära utredning av frågan om avskaffande av internering (yrkandet 9), att hos regeringen begära att en utredning tillkallades för att utvärdera verkningarna av den villkorliga frigivningen (yrkandet 10), att hos regeringen begära förslag i syfte att begränsa användningen av frihetsberövande tvångsåtgärder (yrkandet 11), att hos regeringen begära översyn av frivårdspåföljderna enligt vad som anförts i motionen (yrkandet 12), att hos regeringen begära utredning av frågan om vidgad användning av böter som alternativ till frihetsstraff och villkorlig dom (yrkandet 13) samt att hos regeringen begära skyndsamt förslag till lagstiftning om företagsböter som påföljd vid ekonomisk brottslighet (yrkandet 14), och

1977/78:1464 av Inger Lindquist m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen begärde att regeringen till prövning upptog de förslag som i motionen framlagts angående vissa påföljder för unga lagöverträdare.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:990 i här behandlad del (yrkandena 7–14) och motionen 1977/78:1464 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört rörande det kriminalpolitiska reformarbetet.

Reservation hade avgivits av Lisa Mattson, Lilly Bergander, Kerstin Andersson i Kumla, Hans Pettersson i Helsingborg, Carl Lidbom, Helge Klöver och Karl-Gustaf Mathsson (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:990 i här behandlad del (yrkandena 7–14) och motionen 1977/78:1464 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört beträffande det kriminalpolitiska reformarbetet och lagstiftning om företagsböter.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Det betänkande, nr 9 från justitieceutskottet, som vi om en stund skall ta ställning till behandlar flera av förslagen i motionen 990 om kriminalpolitik m. m., som den socialdemokratiska utskottsgruppen lämnade för ca elva månader sedan.

Det gäller kravet på en översyn av lagstiftningen om fängelsestraff i syfte att av bl. a. humanitära skäl så mycket som möjligt begränsa fängelse som påföljd.

Det gäller också kravet på avskaffande av ungdomsfängelse och förslaget om en utredning om avskaffande av interneringspåföljd.

Vidare behandlas kravet i motionen på åtgärder för att begränsa användningen av frihetsberövande tvångsåtgärder och förslaget om alternativ till fängelsestraffen.

Betänkandet behandlar dessutom kravet på en utredning av frågan om vidgad användning av böter som alternativ till frihetsstraff och kravet på en lagstiftning om företagsböter som påföljd vid ekonomisk brottslighet.

Nu har närapå ett år förflutit från den dag då vår motion skrevs, och under

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa kriminalpo-
litiska frågor*

en så lång tid hinner mycket hända: utredningar blir klara, förslag sänds på remiss osv. En rad sådana åtgärder med nära anknytning till våra motionskrav redovisas också av justitieutskottet i det nu aktuella betänkandet.

Utskottet har också i en hearing med statssekreteraren i justitiedepartementet fått en redovisning av hur man där avser att behandla de frågor som vår motion tar upp. En del av denna redovisning återges också i utskottets betänkande.

Frågan om interneringspåföljden lär komma att tas upp till granskning, och förslag skall presenteras i en departementspromemoria som utlovats komma inom kort. En proposition om bl. a. permissioner inom kriminalvården har hunnit utarbetas och läggas fram under tiden som vår motion legat för behandling i utskottet. Propositionen har också slutbehandlats av vårt utskott och torde föreligga för ställningstagande här i kammaren redan nästa vecka.

Av utskottets redovisning av departementets planer framgår vidare att en kommitté skall tillsättas med uppgift att utforma regler om straffrättslig kompensation för bortfallet av förvandlingsstraffet. Därmed har vi fått ett bevis på att denna fråga – som bl. a. föranledde utskottet och senare också riksdagen att för en tid sedan sända ett förslag i ärendet från den tidigare borgerliga trepartiregeringen tillbaka till departementet – ånyo tycks vara under beredning.

Nordiska straffrättskommittén har nyligen redovisat förslag om utformningen av reglerna för villkorlig frigivning i avsikt att förkorta de faktiska strafftiderna. Ett förslag med anledning av den rekommendationen lär också övervägas inom departementet.

Detta är några exempel bland många på hur de frågor som vi aktualiserade i vår motion 990 har föranlett förslag och överväganden under året, och vi socialdemokrater har naturligtvis noterat detta med tillfredsställelse. Vi har med anledning av bl. a. löften från departementet om ytterligare ageranden ansett oss kunna avvakta med ytterligare krav i dessa frågor, och vi hoppas att regeringen infriar departementets löften.

Men i en fråga har vi inte kunnat nöja oss med den behandling som utskottets borgerliga majoritet har samlat sig kring. Det är när det gäller frågan om företagsböter som påföljd – även mot juridiska personer – vid olika former av ekonomisk brottslighet.

Under den tid som gått sedan vår motion lämnades har också en undersökning om företagsböter, beställd av förre justitieministern Lennart Geijer, presenterats i en departementsstencil 1978:5 med rubriken Företagsböter.

Vi socialdemokrater har ansett att detta är en så angelägen fråga att riksdagen hos regeringen bör göra en beställning, innebärande att inriktningen av arbetet med lagstiftningen om företagsböter skall vara att förslag om verkningsfulla sanktioner mot juridiska personer skall föreläggas riksdagen senast 1979. Det vill vi att riksdagen i dag skall ge regeringen till känna.

Men här har den borgerliga majoriteten i utskottet slagit till bromsen.

Någon sådan beställning av en angelägen åtgärd i kampen mot den ekonomiska brottsligheten har man inte velat vara med om. Vi socialdemokrater har ensamma fått lägga fram förslag och stå för kravet i en reservation till betänkandet.

Herr talman! I det här ställningstagandet ser jag ännu ett bevis på hur man på borgerligt håll räds för att kräva eller vidta åtgärder, riktade mot den ekonomiska brottsligheten. I två tidigare debatter i år i denna kammare, vilka handlade om den organiserade och den ekonomiska brottsligheten, har vi från socialdemokratiskt håll påvisat samma rädsla och samma brist på kraft på borgerligt håll när det gäller åtgärder mot den form av brottslighet som man nu blottlägger.

Den borgerliga majoriteten i utskottet har nöjt sig med att hoppas att justitiedepartementet skall tillsätta den kriminalpolitiska beredning som lär övervägas och att man dit skall få hänskjuta bl. a. frågan om företagsböter för vidare översyn.

Med adress främst till mina borgerliga kolleger i justitiedepartementet och till utskottets talesman herr Winberg vill jag säga: Det är ingen ytterligare översyn och inga fler utredningar som vi just nu behöver i den angelägna kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Nu är det kraft att vidta åtgärder som måste till, och den tycks man inta ha på borgerligt håll.

Under den senaste tiden har brottsförebyggande rådet genom den arbetsgrupp mot ekonomisk och organiserad brottslighet som finns inom rådet överlämnat flera angelägna förslag till regeringen och bett om skyndsammaste möjliga hantering. Och här har vi nu den kartläggande undersökningen av korporativt ansvar i betänkandet Företagsböter som regeringen skyndsamt kan ta itu med.

I den situationen skall vi här i riksdagen säga ifrån att det brådskar. Nu kräver vi att vi får förslag på åtgärder som åtminstone kan sätta några käppar i hjulet för den omfattande ekonomiska brottslighet som vi väl alla är väl medvetna om finns.

Jag beklagar verkligen att vi inte i den kampen kan uppvisa en enig riksdag. Jag beklagar om inte någon enda borgerlig riksdagsman i dag börjar känna dåligt samvete över att åtgärderna dröjer.

Jag vill, herr talman, med det sagda yrka bifall till reservationen vid justitieutskottets betänkande nr 9.

HÅKAN WINBERG (m):

Herr talman! Låt mig först säga några ord till Arne Nygren, eftersom han apostroferade mig. Det är meningen att utskottets ordförande Bertil Lidgard skall föra diskussionen om företagsböter. Men Arne Nygren tog upp frågan om den ekonomiska och organiserade brottsligheten, och då Arne Nygren är ledamot av brottsförebyggande rådets verkställande utskott borde han bättre än vad han nu visade känna till den utredningsverksamhet som pågår inom rådets ram. Låt mig bara påpeka att den arbetsgrupp eller rättare styrgrupp som Arne Nygren nämnde under året lagt fram betänkanden som avser ändring av reglerna när det gäller sakhäleri, krav på snabbare handläggning av

skattemål, effektivisering av aktiebolagsregistret, bättre normer för revisorers verksamhet och nu senast ändring av åtalsreglerna beträffande vållande av kroppsskada. Det är en hel del, herr Nygren, som har hänt under året från denna styrgrupps sida.

Jag har eljest, herr talman, begärt ordet för att något kommentera en av de två motioner som är den formella anledningen till det betänkande som kammaren nu behandlar. Av detta utskottsbetänkande framgår att åtskilligt skedde på detta område under den borgerliga trepartiregeringens tid. Det är naturligtvis en förhoppning att den parlamentariskt mycket svaga regering som nu sitter trots allt skall ha kraft att fullfölja det tidigare arbetet på detta område. Det ger anledning anta att den borgerliga majoriteten i riksdagen kommer att ställa sig bakom förslag som har samma inriktning som den tidigare regeringen hade i sin kriminalpolitik.

Vi vet alla att brottsligheten i dag är alltför hög. Både brott som begås mot brottsbalken och brott som begås mot specialstrafflagar är så många att nivån på intet sätt kan accepteras. Inte minst denna höst har våldsbrotten på offentliga platser, på gator och inom olika kommunikationsmedel tagit sig ytterst oroande uttryck. Skyddet för den enskilde medborgaren måste förbättras. Att vi från moderata samlingspartiet känner det kravet utomordentligt starkt visas bl. a. av att flera moderata ledamöter av denna kammare de senaste veckorna har riktat interpellationer till justitieministern med anledning av det ökade våldet.

Man kan i viss mån säga att brottslighetens utveckling visar att den nya kriminalpolitiska inriktning som brottsbalkens ikraftträdande i mitten på 1960-talet innebar inte har fått önskvärd effekt. Brottsbalken medförde i jämförelse med den tidigare strafflagen väsentligt ökade möjligheter att nysensera brottspåföljderna. Men nu står vi efter drygt ett decennium åter med krav på nya påföljder, andra än de som används i dag. Vi talar om alternativa påföljder till frihetsstraff, och jag tror att vi gör det med rätta.

Kriminalpolitiken är bara *en* del av kampen mot brottsligheten, men det är en mycket viktig del. Kriminalpolitiken måste naturligtvis utformas så att den bidrar till att skydda människorna från att utsättas för brott, men också till att skydda människor från att begå brott, bl. a. genom att den skall medverka till att återföra brottslingar till en meningsfull tillvaro i samhället.

Synen på frihetsstraffet har successivt förändrats. Ingen hävdar väl numera annat än att detta är ett ont, men i vissa fall ett nödvändigt ont. Förutsättningar tycks nu finnas att avskaffa de tidsbestämda frihetsstraffen ungdomsfängelse och internering. Tidsbestämda frihetsstraff måste vi ha kvar, men vi söker alternativa påföljder för att kanske kunna reducera deras användningsområde. I brottsförebyggande rådets rapport från 1977 om ett nytt straffsystem och i ungdomsfängelseutredningens betänkande från början av samma år diskuterades sådana alternativa påföljder.

Det är också de alternativa påföljderna, i första hand för unga lagöverträdare, som tas upp i den moderata motionen 1977/78:1464 av Inger Lindquist

m. fl. I motionen påpekas att man i BRÅ-rapporten avfärdat aktuella alternativ som samhällstjänst och veckoslutsfängelse alltför lättvindigt, bara med hänvisning till att ett införande härav skulle medföra stora praktiska problem. Den arbetsgrupp i BRÅ, som avgav denna rapport, säger helt kort att inte någon av de i rapporten diskuterade alternativa sanktionerna fyller sådana krav på straffform att den bör vara självständig påföljd i straffsystemet.

Nu har emellertid justitieutskottet informerat sig om tillämpningen i praktiken av olika alternativ till sedvanligt fängelsestraff, genom studiebesök i länder där sådana alternativ har blivit föremål för lagstiftning. I länder där olika former av alternativ har praktiserats, t. ex. England, Nya Zeeland och Australien, anses erfarenheterna vara goda. BRÅ-rapporten kan därför inte få utgöra sista ordet i denna fråga.

Också i de övriga nordiska länderna försöker man i strafflagstiftningen hitta alternativa påföljdsformer. Det framgår bl. a. av materialet till den konferens om straffsystem i Norden som Nordiska rådet arrangerade i maj 1977.

Ett av den konferensens huvudämnen var just alternativa straffsystem. Det är olika former som har diskuterats i de olika nordiska länderna för att hitta lämpliga alternativ, men gemensamt för dem är inriktningen, målet att hitta just alternativ som kan begränsa behovet av sedvanligt frihetsstraff. Det kan vara någon form av fängelse, men utformat på annat sätt och avse kortare tid än det sedvanliga fängelsestraffet, t. ex. fritidsfängelse, weekendfängelse eller nattfängelse. Det kan vara andra former av alternativ – anmälningsplikt, samhällstjänst, kontroll i frihet, sanktioner beträffande friheten, obligatoriskt fritidsarbete, sanktioner knutna till arbetssituationen, förvandlingssanktioner, böter i eller utan kombination med andra påföljder.

De här frågorna var också föremål för överläggningar vid det gemensamma mötet i Helsingfors i november i år mellan de nordiska justitieministrarna och Nordiska rådets juridiska utskott. Det upplystes då att Nordiska straffrättskommittén har fått i uppdrag att särskilt överväga alternativa påföljder av det slag jag nyss nämnde, men också att det uppdraget inte skall utgöra hinder för ett enskilt nordiskt land att självt på det sätt det finner lämpligt behandla de här frågorna, naturligtvis med inriktningen att hitta lämplig konkret lösning. Jag noterar givetvis detta såsom mycket positivt.

I motionen 1977/78:1464 nämns särskilt samhällstjänst och frihetsberövanden under veckoslut. Det utesluter givetvis inte andra påföljdsformer. Planerna i justitiedepartementet att tillsätta en kriminalpolitisk beredning, vars arbete bl. a. skulle inriktas på att söka finna vägar för att minska användandet av de traditionella frihetsstraffen och ersätta dem med böter, fastare frivårdspåföljder och andra alternativa påföljder, tycker utskottet är riktiga. Det överensstämmer också med utredningskrav i moderatmotionen.

Utskottet har inte gjort någon erinran mot synpunkterna i motionen 1464. Yrkandet i den motionen får också anses tillgodosett genom utskottets

hemställan om ett tillkännagivande till regeringen om det kriminalpolitiska reformarbetet.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

ARNE NYGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt inlägg sade jag, Håkan Winberg, att vi i brottsförebyggande rådet under året har presenterat många förslag för regeringen. Vi har givit dem den snabbaste behandling som varit möjlig för att de skyndsamt skulle kunna överlämnas till regeringen för åtgärd. Men vi har ännu inte sett till någon åtgärd. Det var det jag efterlyste och inte förslag. Jag sade att förslag har vi tillräckligt av.

Sedan prisade herr Winberg den borgerliga trepartiregeringen för insatser mot brottsligheten, men jag fann ingenting i redovisningen som talade om vad det skulle vara för åtgärder. Jag har väldigt svårt att finna att det under de drygt två åren vidtagits några rejäla åtgärder mot brottsligheten i vårt land, trots att detta var ett av flaggskeppen i framför allt moderaternas valprogram inför 1976 års val.

I jämförelsen med andra länders straffpåföljder kanske Håkan Winberg förbisåg att många av de exempel som han här nämnde i vårt land inte skulle ha lett till annat än villkorlig dom. Vi har ett annat straffsystem i vårt land, och det skall vi vara rädda om.

HÅKAN WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad Arne Nygren nyss sade ger mig bara anledning att hänvisa till reciten i det betänkande vi nu behandlar, där det görs ett antal konstateranden som Arne Nygren själv står bakom.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag tycker det är beklagligt att Arne Nygren gör ett så stort nummer av en förhållandevis meningslös reservation om företagsböterna – han uttrycker sig som om det skulle vara avgrunder mellan våra uppfattningar i den här frågan. Den koppling som han gjorde till den ekonomiska brottsligheten tycker jag dessutom är både långsökt och ensidig.

Nu kan jag för allt i världen mycket väl förstå att Arne Nygren griper tag i företagsböterna på det sätt som han har gjort för att inför kammarens ledamöter i någon mån försöka dölja det pinsamma faktum att den socialdemokratiska motionens idéer och tankegångar inte är vare sig särskilt nya eller särskilt originella. I själva verket har utskottets arbete med den här frågan visat att det allra mesta av det som finns i motionen sedan länge har varit i justitiedepartementets utredningssäck och att åtgärder är på gång. Så mycket vet naturligtvis Arne Nygren om lagstiftning att vad som har vidtagits på det här området inte är någonting som har gjorts under de elva månader sedan motionen lades fram, utan att det har förberetts redan långt tidigare.

Om jag håller mig till företagsböterna, framgår det av reciten att ärendet, som Arne Nygren sade, har utretts länge – ända sedan 1973. Hade det varit så

förfärligt brådsåkande som Arne Nygren nu tycker att det är, kan man ju fråga varför socialdemokraterna inte har kunnat få fram ärendet litet tidigare – de hade ändå regeringsmakten under rätt många år, även efter 1973.

Nu redovisas det i reciten om företagsböterna att ärendet är under övervägande i justitiedepartementet och att man där skall utarbeta ett förslag till lagtext i frågan. Det betänkande som finns avses därefter, jämte lagförslag, bli remissbehandlat i sedvanlig ordning. Vad finns det att anmärka mot detta? Ingenting, såvitt jag kan förstå. Det är den normala arbetsgången i regering och riksdag att remissbehandlingen får bli utslagsgivande för hur snabbt man kan ta fram ett ärende. Skillnaden mellan oss, herr Nygren, är att ni socialdemokrater säger att förslaget ovillkorligen skall komma under 1979, medan vi andra låter remissbehandlingen bli utslagsgivande för när vi räknar med att det skall komma fram.

Jag kan inte riktigt förstå – i varje fall ger inte justitiekottets betänkande något underlag för sådana funderingar – att frågan skulle behöva läggas till den kriminalpolitiska beredning som redovisas och därigenom kanske försenas. Såvitt jag förstår är det ett typiskt isolerat ärende, som är av just den beskaffenhet som justitiekottet anför när utskottet understryker att tillkomsten av en kriminalpolitisk beredning inte får leda till dröjsmål med genomförandet av angelägna och redan förberedda reformer. Vi talar i betänkandet också om att man hela tiden då den kriminalpolitiska beredningen arbetar skall vara uppmärksam på vad som kan brytas ut och bli föremål för förslag till riksdagen. Skillnaden mellan oss är obetydlig, och jag tycker inte att man skall utmåla den som alltför stor. Det är faktiskt bäst om lagstiftningsåtgärderna på det kriminalpolitiska området kan beslutas i enighet här i riksdagen på grundval av samstämmighet i det allmänna rättsmedvetandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! En meningslös reservation kallade utskottets ordförande den socialdemokratiska meningsyttringen.

Det här är ingen meningslös utan en mycket angelägen reservation. Den är en klar markering av de krav som vi vid olika tillfällen har framfört om att riksdagen skall gå över från vackra ord om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten till att också kräva åtgärder och förslag från regeringens sida.

Herr Lidgard frågade varför inte något förslag om företagsböter kom mellan åren 1973 och 1976. Det kan ju ha sin förklaring i att man under de åren väntade på den kartläggande undersökning som vi nu fått och som vi menar bör ge tillräckligt underlag för ett snabbt handlande ifrån regeringens sida.

Jag tycker att det nu finns skäl för riksdagen – och där skiljer sig vår uppfattning och de borgerligas – att kräva åtgärder. Nu har vi många förslag framme, och nu är det inte någon fortsatt översyn och utredning som krävs, utan nu är det en bestämd vilja att gå från undersökning till åtgärder som vi från riksdagens sida måste uttala oss för.

Herr Lidgard säger att det inte finns någonting i utskottets skrivning som säger hur det skall bli med den fortsatta hanteringen annat än att remissbehandlingen skall avvaktas. Och sedan säger han: Vi räknar med att det skall komma fram förslag.

Är det en viljeinriktning som herr Lidgard är belåten med? Det är en menlöshet som präglat alla de ställningstaganden som riksdagen tidigare gjort, där vi haft dessa klara motsättningar mellan de borgerliga och socialdemokraterna om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Jag anser att det här är helt i linje med de delade meningar som vi haft i de två tidigare debatterna i år omkring dessa frågor.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Det betänkande som vi talar om, Företagsböter, kom i höstas. Enligt direktiven för utredningen skulle det göras en kartläggande undersökning rörande behovet av en reformering av gällande system i fråga om bötesstraff och ekonomiska sanktioner i övrigt. Det fanns i direktiven ingenting om att lagtext skulle utarbetas av utredningsmannen.

Vill man ha fram ett sådant här ärende till remissbehandling måste det kunna åtföljas av någonting mer påtagligt för remissorganen att yttra sig över. Och det mer påtagliga är en lagtext. Någon måste alltså utarbeta en sådan, och det är rimligtvis inom justitiedepartementet som detta skall ske. Varken herr Nygren eller jag kan bedöma hur pass svårt det är att utarbeta ett förslag till sådan lagtext. Men vi vet att det kommer att ske, och vi vet att remissbehandling skall ske. Och vi vet, herr Nygren, att i det helt övervägande antalet fall då förslag lagts fram och lagtexter utarbetats, får vi också en redovisning hit till riksdagen i form av ett förslag, även om det för allt i världen någon gång också händer att betänkanden skjuts sönder under remissbehandlingen och att en fråga får tas upp på nytt – men det är inte det vanliga.

ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Herr Lidgard kan aldrig komma ifrån att det är en klar skillnad mellan det krav som vi reser på att regeringen skall hantera den här frågan så att vi kan fatta beslut om företagsböter 1979 och den av herr Lidgard presenterade meningsyttringen, som jag summerade i orden: Vi räknar med att det skall komma fram förslag.

Det är stor skillnad mellan de uttrycken och mellan de viljeinriktningar som de uttrycken ger besked om. Och detta ligger helt i linje med tidigare resonemang i den här kammaren om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Lisa Mattson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Arne Nygren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitiekottets hemställan i betänkandet nr 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Lisa Mattson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Arne Nygren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 147
Avstår - 1

§ 9 Föredrogs

Justitiekottets betänkande

1978/79:13 med anledning av propositionen 1978/79:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1978/79 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 10 Stöd till sandinistiska nationella befrielsefronten i Nicaragua (FSLN) m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1978/79:8 med anledning av motion om stöd till sandinistiska nationella befrielsefronten i Nicaragua (FSLN) m. m.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk).

Herr talman! Läget i den lilla mellanamerikanska staten Nicaragua har uppmärksamrats mer än eljest de senaste åren. Det är välbekant sedan interpellationer besvarades här i fjol av dåvarande utrikesministern Karin Söder. Det har också förekommit ganska mycket material i pressen, särskilt under sommaren, och även program i TV, som har belyst förhållandena. Det finns kanske inte någon större anledning att ytterligare rekapitulera bakgrunden. Den finns utförligt beskriven i vår motion och har också tagits upp i utskottsbetänkandet. Jag instämmer i stort sett i själva beskrivningen med några enstaka undantag.

Det är inte riktigt korrekt, som det står i utskottets betänkande på första sidan, att oppositionen har ökat och tagit sig uttryck efter 1977, då USA drog tillbaka sitt militära och ekonomiska stöd. Det faktiska förhållandet är att oppositionen har enats och gått emot diktatorn Somoza och hans regim långt tidigare. Den första samlade aktionen skedde i samband med den stora jordbävningkatastrofen, redan 1972, som vi också har framhållit i vår motion. Då sattes en stor internationell hjälpaktion i gång för att hjälpa staten Nicaragua och framför allt befolkningen i huvudstaden Managua, som hade

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

Stöd till sandinistiska nationella befrielsefronten i Nicaragua (FSLN) m. m.

Onsdagen den
6 december 1978

Stöd till sandinistiska nationella befrielsefronten i Nicaragua (FSLN) m. m.

förstörts till nästan 100 %. Hela denna stora hjälpinsats från både Europa och USA kom aldrig fram till dem som skulle ha behövt den utan regimens företrädare stoppade medlen i egna fickor.

Det är från den tidpunkten – början av 1970-talet – som den enade oppositionen har trätt fram. Bl. a. tog katolska kyrkan klar ställning emot Somoza. Och flera andra grupperingar ganska långt ut till höger på den borgerliga kanten insåg att läget var ohållbart.

I valet 1974, som genomfördes med vanligt valfusk, lyckades dock diktatorn Somoza trola sig kvar och fram emot 1977 hände i stort sett ingenting, utan det fortgick som förut.

Följderna av den stora jordbävningkatastrofen rättades inte till, någon hjälp kom inte ut till folket, och oppositionen växte och blev alltmer besvärande. Den blev också besvärande för USA. När man läser utskottets betänkande kan man få den uppfattningen att det var USA:s tillbakadragande av hjälp 1977 som satte i gång oppositionen. Det är helt felaktigt. USA var tvunget att ta ställning i den här frågan – antingen för oppositionen eller för diktatorn. Det var en besvärande situation för USA:s regering och president Carter, därför att Nicaragua framför alla andra sydamerikanska och mellanamerikanska stater har varit USA:s egen lilla bakgård. Men man kunde inte blunda för förhållandena längre, och det var därför beslutet fattades 1977. Läget blev ohållbart – med allt tal om mänskliga fri- och rättigheter från Carterregimens sida samtidigt som man stöttade en sådan regim som Somozas. Det är den riktiga bakgrunden, vilket jag tycker att utrikesutskottet mycket väl kunde ha angett i stället för att göra den här bugningen för USA, som inte är korrekt.

Det är inte heller enbart fråga om den amerikanska staten eller USA:s regering, utan den stora rollen spelas av de stora bolagen, framför allt United Fruit, som har stora bananodlingar i Nicaragua liksom i alla andra småstater i Mellanamerika och som aktivt understött och hållit Somoza under armarna. Det är den internationella bakgrunden.

Jag och mitt parti tycker att de svar vi fick på vår interpellation förra riksdagen av dåvarande utrikesministern Karin Söder var mycket positiva. Vi anser också att utskottets skrivning i dag är positiv. Man är fullt på det klara med vilken ställning regimen i Nicaragua har, att den helt och hållet bygger på våld och att den inte har något som helst stöd i några befolkningsgrupper utom en liten överklass. Det är alltså tydligt att det finns en brett förankrad uppfattning även här i Sverige om dessa förhållanden. Det är bra.

Utskottet hänvisar i betänkandet till de amerikanska staternas interna organisation, som tillsatt en grupp för att utreda förhållandena i Nicaragua. Utskottet hoppas att man skall finna en lösning. Det hoppas självfallet alla – även vi i vpk. Men vi skulle vilja framhålla att det är nödvändigt med fortsatt uppmärksamhet på vad som händer i Nicaragua. Regeringen bör tillvarata alla möjligheter att agera mera aktivt i FN och kanske också i andra organ.

Det är också tillfredsställande att så mycket hjälp har avsatts, framför allt via internationella organisationer som Röda korset och Frikyrkan hjälper.

Det är positivt. Det finns, som alltid i sådana här fall, ett stort flyktingproblem. Många nicaraguaner har fått ta sin tillflykt till grannländerna, framför allt Costa Rica, och behöver hur mycket hjälp som helst. Det är också bra att pengar till det har beviljats.

I likhet med utskottet hoppas vi att Nicaragua skall gå mot ett mera demokratiskt styrelsesätt, men vi vill samtidigt framhålla att Sverige bör gripa alla tillfällen att i FN och andra internationella organisationer aktivt påverka utvecklingen.

Jag har inget yrkande, utan anser att utskottets skrivning med anledning av vår motion är positiv.

GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Det är uppenbart att stor enighet råder när det gäller bedömningen av regimen och situationen i Nicaragua. Det är en brutal regim som härskar där, och den har i årtionden tämligen ostört kunnat driva sin smutsiga politik av våld och korruption. Sedan 40 år styrs landet av den beryktade familjen Somoza i en hård diktatur, som har kostat tusentals människor livet.

Jag interPELLERADE i oktober i fjol dåvarande utrikesministern Söder om förhållandena i Nicaragua, bl. a. för att lyfta fram den tragiska situationen där och söka skapa ett svenskt intresse för densamma. Jag tror att det var första gången som situationen i Nicaragua togs upp här i riksdagen. Jag studerade då också bl. a. de vittnesmål som framlades för den amerikanska kongressen. Där framstod våldet och förtrycket i all sin hemskhet. Man fick där också belägg för – något som också Oswald Söderqvist tog upp – hur Somozaregimen verkligen missbrukat de biståndsmedel som landet fått för uppbyggnad av huvudstaden Managua 1972. Uppenbarligen tjänar den förda politiken främst syftet att främja familjen Somozas egna intressen.

Mycket av Somozas framgång har väl berott på att man har haft amerikanskt stöd, och i och med att USA har ändrat sin inställning och dragit tillbaka större delen av sitt militära och ekonomiska stöd för regimen har utan tvivel också den första förutsättningen skapats för att få ett slut på den förhatliga regimen.

Det var väl många som hoppades att striderna i somras skulle leda till Somozas fall. Så blev det tyvärr inte, men fortfarande finns en betydande opposition i Nicaragua. Utskottet redovisar detta närmare, och det finns kanske inte anledning att gå in ytterligare på det.

Det är bra att vi har en samstämmig uppfattning. Därmed kan vi i riksdagen slå fast att vi har en negativ syn på regimen och hoppas på en demokratisk samhällsutveckling i Nicaragua. Det finns väl också anledning för oss att hoppas att den medlingskommission som är tillsatt inom OAS skall ha förmåga att på en fredlig väg bemästra situationen.

Jag håller också med Oswald Söderqvist om att det är viktigt att vi i Sverige följer utvecklingen och ser vad vi från vårt håll kan göra. Här har vi också i utskottet redovisat en möjlighet, nämligen när det gäller bistånd till nicaraguanska flyktingar. Vi utgår ifrån att regeringen även i fortsättningen

beaktar möjligheterna att ge sådant bistånd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1978/79:10 med anledning av berättelser om verksamheten inom Europarådet

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Cypernproblemet

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1978/79:11 med anledning av motion om Cypernproblemet.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:1017 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari hemställts att riksdagen beslutade anmoda regeringen

1. att i Förenta nationerna kraftfullt stödja kraven på att FN-resolutionerna om Cypern genomfördes i praktiken och att det cypriotiska folkets kamp för oberoende, suveränitet, territoriell integritet, alliansfrihet och demilitarisering av Cypern ledde till framgång,

2. att i Europarådet och andra internationella organ vidta åtgärder för att stoppa den turkiska regeringens flagranta kränkningar av de mänskliga rättigheterna på Republiken Cyperns område,

3. att stödja kravet på sammankallandet av en internationell konferens om Cypern, eventuellt inom ramen för Förenta nationerna,

4. att verksamt bidra till att skapa klarhet om de 2 000 saknade personernas öde,

5. att – tillsammans med andra staters delegationer – kräva att FN:s sanktionssystem utan dröjsmål trädde i funktion enligt FN-stadgan, om Turkiets regering fortsatte att vägra att genomföra FN-resolutionerna,

6. att Sverige inte godkände pass eller andra handlingar utfärdade av den så kallade "Turkish Federated State of Cyprus" och verkade för att alla FN-stater förför på samma sätt.

Utskottet hemställde att riksdagen betraktade motionen 1977/78:1017 som besvarad med vad utskottet anförde.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Den motion nr 1017 som jag väckt tillsammans med min partikamrat Alf Lövenborg avslutas med fem yrkanden. Utrikesutskottet har mer eller mindre utförligt behandlat samtliga yrkanden. Kvantitativt sett är det ett betänkande som jag borde vara nöjd med. Tyvärr har utskottet som utgångspunkt använt den mycket seglivade myten om att det "sedan århundraden rått motsättningar" mellan grekcyprioter och turkcyprioter och att den turkcypriotiska minoriteten förtryckts av grekcyprioterna. I själva verket är det just denna typ av argumentering som de skiftande turkiska regeringarna använt för att rättfärdiga den militära invasion som påbörjades sommaren 1974 och den militära ockupation som Turkiet alltjämt upprätthåller på 40 % av Cyperns yta.

De motsättningar som funnits har i själva verket aldrig varit motsättningar mellan två etniska grupper. Cyperns arbetare och bönder – den stora majoriteten av befolkningen – har i alla tider kunnat leva fredligt tillsammans i byar och städer. Oavsett om de varit grekcyprioter eller turkcyprioter har de i första hand varit cyprioter. Detta faktum, att hela befolkningen haft och har en nationell identitet, kommer alltför ofta bort i diskussionen om Cypern, och det skymtar endast otydligt förbi i utrikesutskottets betänkande.

Jag vill erinra om att AKEL, förkortning för Cyperns arbetande folks progressiva parti, är det största partiet. Vid sista parlamentsvalet före fascistkuppen i juli 1974 och den turkiska invasionen fem dagar senare fick AKEL över 40 % av rösterna. I detta parti har aldrig gjorts någon skillnad mellan turkcyprioter och grekcyprioter. I sitt inledande tal vid AKEL:s trettonde kongress den 25 april 1974, alltså mindre än tre månader före fascistkuppen och den turkiska invasionen, redogjorde partiets generalsekretärare Papaioannou utförligt för den komplicerade och farofyllda situation landet befann sig i. Om nationalitetsfrågorna sade han bl. a. följande:

"Låt oss inte glömma att också turkcyprioterna är underkastade de negativa konsekvenserna av den imperialistiska närvaron och det imperialistiska inflytandet och av detta skäl bör kämpa tillsammans med grekcyprioterna i den antiimperialistiska kampen. – – – Vårt parti är i sin egenskap av Cyperns arbetande folks parti engagerat i och försvarar alla de folkgruppers intressen som befolkar vår ö. Både till turkcyprioterna och de andra två små minoriteterna, armenierna och maroniterna, räcker vi en vänskapens och samarbetets hand."

Under de 82 år som Cypern var en brittisk koloni gjorde kolonialisterna vad de kunde för att ställa den ena folkgruppen mot den andra. När de 1960 tvingades erkänna landets självständighet, såg de till att den nya författningen innehöll element som tjänade samma syfte. Framför allt hade kolonialisterna villiga verktyg i de två fascistorganisationer som fanns på ön, den grekcypriotiska Eoka-B och den turkcypriotiska TMT. Utanför Cypern är det på många håll, även i Sverige, ett bortglömt faktum att dessa två terroristorganisationer först och främst inriktade sig på att mörda ledande framstegsvänner på den egna etniska sidan. Många turkcypriotiska fackföringsmän, politiker och kulturpersoner, som arbetade för vänskap med den

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

Cypernproblemet

Cypernproblemet

grekcypriotiska majoritetsbefolkningen, mördades av TMT-terrorister. Och många grekcyprioter, som på motsvarande sätt arbetade för vänskap med turkcypriotiska minoriteten, mördades av terrorister från Eoka-B. Ett av de mest kända exemplen är de två medlemmarna av AKEL:s centralkommitté, turkcyprioten Dervish Ali Kavazóglou och grekcyprioten Costas Mishlaóulis, som färdades i bil mellan Nicosia och Larnaca den 11 april 1965, då de beskötts och dödades av turkcypriotiska terrorister.

Mycket av den bakgrundsteckning som görs i utrikesutskottets betänkande stämmer alltså inte med cypriotiska realiteter. Talet om "en territoriell uppdelning" av ön mellan grekcyprioter och turkcyprioter har följaktligen inte heller något stöd i cypriotiska realiteter. Fram till den turkiska invasionen den 20 juli 1974 levde cyprioterna i etniskt blandade samhällen, där befolkningen var mer eller mindre lika det nationella genomsnittet, dvs. omkring 80 % grekcyprioter och 18 % turkcyprioter, i alla delar av ön.

De som verkligen förtryckte turkcyprioterna före ockupationen var den lilla grupp av turkcypriotiska kapitalister, som i likhet med marionettpresidenten Denktash skapade väldiga rikedomar genom att exploatera det arbetande folket. Situationen under ockupationen är givetvis inte bättre. Den beskrevs i den engelska tidningen Guardian den 27 maj i år som "ett turkiskt helvete". Den som använde detta uttryck var ingen mindre än Fazil Kuchuk, som var Cyperns turkcypriotiske vicepresident och ledare för den turkcypriotiska befolkningen tills han 1968 trängdes ut av Rauf Denktash. Den militära ockupationen och importen av tiotusentals nybyggare från Turkiet, därav ett stort antal asociala personer, har, sade han, "gjort denna paradisiska ö till ett helvete". Den enkla sanningen är att situationen är svår på den fria delen av ön, där 200 000 grekcyprioter lever som flyktingar, men att den är mångdubbelt värre för turkcyprioterna, som lever under ockupanternas och marionetternas terrorregim.

Det är riktigt, som utrikesutskottet påpekar, att en "viss skärpning i formuleringarna kan noteras i den resolution i Cypernfrågan som antogs av generalförsamlingen den 9 november i år". För första gången används i en FN-resolution om Cypern formuleringen "territorium ockuperat av utländska stridskrafter". Men hittills har många resolutioner antagits med krav på att Turkiet omedelbart måste dra bort sina trupper från ön. Ingenting har hänt. Det var därför vi i vår motion yrkade på att Sverige – tillsammans med andra staters delegationer – skulle kräva att FN:s sanktionssystem utan dröjsmål träder i funktion enligt FN-stadgan, om Turkiets regering fortsätter att vägra att följa FN-resolutionerna. Vid omröstningen i FN:s generalförsamling den 9 november lade Sverige ned sin röst beträffande denna viktiga punkt.

Direkta förhandlingar mellan autentiska representanter för de båda befolkningsgrupperna är givetvis nödvändiga för en slutlig lösning av Cypernproblemet, men utrikesutskottet använder felaktigt ett ord i singularis och bestämd form när det gör gällande att de är "nyckeln till en slutlig lösning". Cypernproblemet har skapats av krafter utanför Cypern. Nyckeln till en lösning är att imperialisterna kan förmås att avveckla sina militära baser

på ön, slutar att behandla Cypern som en strategisk bas, slutar att ge sitt stöd åt den turkiska ockupationen.

Den fredsbevarande styrka som Sverige har på Cypern betraktas i allmänhet med sympati av befolkningen där. Men om de turkiska ockupanterna kan tvingas bort och de imperialistiska intrigerna kan tvingas upphöra, är den tid nära då grekcyprioter och turkcyprioter gemensamt kan ta itu med de bägge inhemska terroristorganisationerna och själva skapa fredliga förhållanden på den vackra och ständigt soliga ön i Medelhavet. Cyprioternas kamp för ett fritt och oberoende Cypern har ett starkt stöd även på fastlandet. Alla progressiva krafter i Grekland och i Turkiet har sedan 1974 krävt ett slut på den turkiska ockupationen och ställt sig solidariska med Cyperns kamp.

Från utrikesdepartementet sändes den 27 november ett pressmeddelande av följande lydelse: "På inbjudan av statsminister Ola Ullsten avlägger Turkiets statsminister Bülent Ecevit under senare delen av december officiellt besök i Sverige".

Jag hoppas att han är inbjuden hit för att regeringen med kraft skall understryka kravet på att den turkiska ockupationen av Cypern omedelbart upphör, att det blir ett slut på kränkningarna av de mänskliga rättigheterna på republiken Cyperns område och att Turkiet äntligen redovisar de 2 000 försvunna personernas öden.

Jag yrkar bifall till samtliga fem punkter i motionen 1017.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Genom ett förbiseende vid justeringen saknar utrikesutskottets betänkande 1978/79:11 partibeteckning efter numret på motion 1977/78:1017 om åtgärder med anledning av förhållandena på Cypern. Några kolleger har påpekat detta för mig. Där skall alltså stå apk.

Utskottet har i sitt betänkande, precis som Rolf Hagel sade, visat på en något annorlunda bakgrund till de rådande svårigheterna på Cypern än vad motionärerna gjort i motionen och Rolf Hagel här i kammaren. Det har sedan sekler rått stora motsättningar mellan grekcyprioter och turkcyprioter, och något fredligt sammanlevande kan man inte tala om, vare sig före eller efter det att Cypern blev självständig republik. Jag tycker att Rolf Hagel litet motsade sig själv, eftersom han pekade på förekomsten av ett sådant fredligt sammanlevande och samtidigt betonade att bl. a. det brittiska våldet hade gjort vad det kunnat för att skilja kristna och muslimer åt. Det må vara att detta i så fall lyckades, men något fredligt sammanlevande kan man inte tala om. Redan snart efter det att staten bildades blev det blodiga sammandrabbningar mellan de två befolkningsgrupperna, som bl. a. resulterade i att turkcyprioterna sedan dess inte deltagit i vare sig regerings- eller parlamentsarbetet.

Vad som sedan hände 1974 känner vi alla till, och jag skall inte här relatera den så nära i tiden liggande bakgrunden till dagens situation, en situation som innefattar mänskligt lidande för alla dem vars anhöriga försvunnit och för dem som lever i flyktingläger och måst lämna sina hem och sin bygd. Det rör

Onsdagen den
6 december 1978

Cypernproblemet

sig om ett par hundratusen på en ö vars invånarantal är ca 650 000.

Det är riktigt, att i motionen ställs fem olika yrkanden. Alla innebär förslag till svenska åtgärder i syfte att ge ett starkare internationellt stöd till grekcyprioterna.

Herr talman! Man kan kanske, när man läser motionen, få den uppfattningen att Sverige ingenting gjort i det avseendet, och det är fel. Cypern har ända sedan den turkiska invasionen varit ett ständigt återkommande och betydelsefullt ärende i Förenta nationerna och dess säkerhetsråd, och Sverige har i dessa sammanhang agerat aktivt.

Redan 1974 antog generalförsamlingen utan omröstning en resolution, i vilken bl. a. alla stater anmodades att respektera Cyperns suveränitet, självständighet, territoriella integritet och alliansfrihet. Det är också riktigt, att resolutionen har återkommit åren därefter och i år har den skärpts betydligt. Man kan kanske påstå att formuleringarna i år är så starka att man kan utläsa – även om inte direkt – konkreta krav på säkerhetsrådet. Sverige uttryckte i ett tal, med anledning av resolutionen, en förhoppning om att den lösning vi vill skall komma till stånd skall bygga på kraven i resolutionen från 1974, som då godtogs av alla berörda parter och också av säkerhetsrådet. I det svenska anförandet betonades även att förekomsten av FN-trupper på ön i och för sig inte fick verka som en ursäkt för inaktivitet i sökandet efter en politisk lösning, och efter vad som försports kan det finnas goda skäl för ett sådant uttalande.

När man talar om sanktioner får man uppfattningen att det på något sätt skulle gå att tvinga den ena parten till eftergifter. Det är alldeles riktigt att en samlad världsopinion skulle vilja göra detta, men de medel som Rolf Hagel här föreslår kan faktiskt komma att få exakt motsatt effekt. Situationen på Cypern i dag är så gott som låst. De två parterna har under det senaste året inte ens förhandlat. Skälen kunde – det förvånade mig att Rolf Hagel inte nämnde detta – ha varit osäkerheten om den amerikanska kongressen skulle häva vapenembargot mot Turkiet, men det har också varit en övertygelse hos bägge parter om att den andra partens villkor, så som de presenterats, är helt oacceptabla.

När vapenembargot hävdades – låt vara med vissa villkor – utlöste det självfallet en berättigad och stor misstämning bland grekcyprioterna. Det är också bakgrunden till den skärpning som årets FN-resolution ger uttryck för, och resultatet har blivit att agerandet i Förenta nationerna under hösten kan och bör uppfattas som en viss framgång för grekcyprioterna, som helt naturligt är känsliga för den internationella opinionen och även i hög grad beroende av stöd från denna.

Säkerhetsrådet har också på Cyperns initiativ tagit upp frågan, men det senaste beskedet jag fått går ut på att man av procedurskäl har bordlagt behandlingen av den.

Problemen på Cypern kan bara på ett enda sätt bringas till lösning, och det är genom en överenskommelse mellan berörda parter. Det må vara att de olika parterna redan före 1974 levde spridda över hela ön, men verkligheten är i dag annorlunda. Jag anser att det är fullständigt realistiskt att tro att man

inte i framtiden måste välja det nu aktuella förslaget nämligen bikommunala förhandlingar och en federal stat med ganska mycket självstyrelse åt de två delstaterna. Alltför starka resolutioner eller hot om sanktioner kan få en motsatt effekt mot vad som avsetts. Det kan helt enkelt göra motparten mer oförsonlig i de förhandlingar som är nödvändiga.

Jag skall här inte ta upp några av de andra punkter eller krav som ställdes i motionen – det gällde Rysslands krav på sammankallande av en internationell konferens och det gällde godkännande av pass eller resehandlingar från den marionettregering som fungerar i den turkcypriotiska delen. Rolf Hagel har förklarat sig vara nöjd med utskottets uttalande i de frågorna, och jag vill gärna säga till honom att vi har behandlat dem utförligt och noggrant.

Jag skulle i alla händelser vilja komma med ett tillägg, genom att redovisa vad som hänt efter det att utskottet justerade sitt betänkande.

I International Herald Tribune för en vecka sedan fanns en artikel som bekräftade ett rykte som tidigare hade cirkulerat i FN-sammanhang, nämligen att amerikanerna till berörda parter har överlämnat en plan som grund för återupptagandet av förhandlingar mellan grekcyprioter och turkcyprioter. Enligt artikeln har Greklands regering funnit det amerikanska initiativet vara positivt och till hjälp, men i övrigt har ännu inga reaktioner kommit fram.

Det amerikanska förslaget är heller inte detaljerat, men det tar upp såväl de territoriella som de konstitutionella aspekterna. Det bygger i huvudsak på resultaten från mötet mellan president Makarios och Denktash, 1977. Även om dessa förhandlingar inte ledde till några konkreta resultat enades man dock om riktlinjer för att återuppta förhandlingar om en oberoende, alliansfri, bikommunal och federal republik. Turkcyprioterna måste självfallet återlämna en del av den mark de ockuperat. Resultatet blir antagligen en federal stat med två delstater. Någon inblandning av främmande makt skall självfallet inte förekomma.

Vi vet inte nu om det kan komma ut något av det amerikanska förslaget. Till sist måste ändå en lösning bygga på kompromisser från båda sidor – såsom förhållandena nu är och med tanke på att de har rått så länge.

Hur skall då en sådan åstadkommas? Jag har inte lösningen, och det har inte Rolf Hagel heller. Den grekcypriotiska regeringen vill inte mista sin nuvarande självständighet och sin internationella ställning och vill inte ha någon form av samarbete med turkcyprioterna. De skulle då kunna tvingas att på olika sätt ge ekonomiska bidrag och förmedla bistånd från olika organisationer till den hårt nedslitna ekonomin i den turkcypriotiska delen. Turkcyprioterna vill inte – oavsett vad Rolf Hagel säger – avstå något territorium, vill inte dra tillbaka trupper ytterligare och är rädda för att bli beroende av grekcyprioterna. Troligen eftersträvar de en form av autonomi och faktisk delning av ön, som vore ytterligt beklagansvärd.

Under tiden, herr talman, händer ingenting, och detta är ett förhållande som Sverige söker att förändra. Jag hoppas att det har framgått av mitt anförande att vi från svensk sida i internationella organisationer fullföljer

några av yrkandena i motionen som här diskuterats.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Fru Sundberg och jag hamnar på olika ståndpunkter, och det är i och för sig inte på något sätt förvånansvärt. Det beror nämligen på att vi har så otroligt olika utgångspunkter när det gäller orsaken till situationen på Cypern. Jag menar att det inte finns någonting i detta folks historia som tyder på etniska motsättningar, som det påstås här. Motsättningen är dikterad av utländska intressen och kan inte lösas genom att man klarar upp situationen mellan grek- och turkcyprioter. Det är framför allt det jag vill peka på när jag säger att det är fel att nyckeln till denna situation är att dessa två grupper sätter sig ner och diskuterar. Detta är en krissituation som har uppstått och inspirerats av utländska intressen – och som nu upprätthålles av samma utländska intressen. Det var också det jag menade när jag sade att man måste sluta att betrakta området som en strategisk punkt i det kalla kriget. Det är så att säga den grundläggande skillnaden i vårt sätt att betrakta problemet.

Jag godkänner alltså inte historieskrivningen att det skulle finnas någon inbyggd motsättning mellan dessa två folkgrupper. Att det där liksom i alla kapitalistiska länder finns klassmässiga motsättningar, det är en helt annan frågeställning, men det har inte med etniska motsättningar att göra.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Den stora skillnaden mellan mitt och Rolf Hagels resonemang här gäller nog inte bara den historiska bedömningen, utan den gäller än mer vårt sätt att försöka få fram lösningar på de nu aktuella problemen. Situationen är som den är på Cypern; motsättningarna är där, och för att kunna åstadkomma den utveckling som Rolf Hagel och jag är eniga om måste man utgå från situationen som den är i dag. Man kan inte spekulera i vad som åstadkommit detta, vad som hände för 60, 70 eller 100 år sedan. Det kan historikerna göra, men politikerna måste komma fram till en möjlighet för parterna att genom regelrätta förhandlingar lösa de problem som berör praktiskt taget varje invånare på Cypern.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Efter att ha läst utskottets betänkande över motionen vill jag säga att jag finner att utskottet i stort sett har en positiv syn på de i många avseenden allvarliga Cypernproblemen. Det är värdefullt att vi kan notera en stor samstämmighet inom den svenska politiken i vad avser Cypernfrågan.

Det är ett faktum att halva denna ö, som för 18 år sedan blev en självständig nation, sedan fyra och ett halvt år tillbaka är ockuperad till arealmässigt 40 % av främmande, dvs. turkiska, trupper. Detta har fördömts av FN, men situationen har ändå inte ändrats. Det är inte bra för världsorganisationen att dess beslut och rekommendationer ignoreras, och att sådant sker är inte mindre anmärkningsvärt för att det gäller frågor som berör en liten svag

nation. Alla åtgärder för att få FN-besluten verkställda måste prövas, och jag tycker mig också kunna utläsa den uppfattningen i utskottets betänkande.

I ett avseende tvingas jag emellertid ställa en fråga till utskottets talesman Ingrid Sundberg. I slutet av betänkandet behandlas frågan om utfärdandet av pass för den självutnämnda turkiska republiken på ön. Där talas det om att Sverige har tillämpat vissa passbestämmelser tidigare när det gäller Tyska Demokratiska Republiken och Demokratiska Folkrepubliken Korea "under den tid då Sverige ännu inte erkände dessa stater".

När jag läste detta efter den mycket positiva skrivning jag läst tidigare blev det något av en kalldusch. Man kan ju få intrycket att Sverige tänker erkänna den turkiska delen av ön som en självständig stat. Jag skulle vilja ha ett klarläggande av utskottets talesman på den punkten. Jag vill ha belagt att det inte finns några som helst avsikter att från svensk sida erkänna en politisk delning av Cypern.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Jag delar uppfattningen att man måste se till den konkreta situationen för att kunna lösa ett problem. Men naturligtvis måste man alltid också se till vad som är orsaken till problemet.

Jag protesterar på det bestämdaste mot att orsaken till problemen på Cypern skulle vara historiskt betingad av motsättningar mellan turkcyprioter och grekcyprioter. Det är icke för någon i dag obekant vilken roll USA spelade 1974, när man på Cypern gjorde sig fri från Makarios. Det är heller inte obekant vilken roll USA har spelat därefter – brytandet av vapenembargot var nästa steg. Om man tror att man kan lösa de här problemen genom att sammanföra turkar och cyprioter, och om man inte ser det stormaktsspel som har drabbat det cypriotiska folket så otroligt hårt, gör man det mycket lätt för sig. Detta utesluter naturligtvis inte att det också har skapats en situation som gör att de två grupperna måste sätta sig ned och diskutera. Jag vill emellertid slå fast att det som här sagts icke är den grundläggande orsaken. Tyvärr tycker jag att man i betänkandet kan skönja den felaktiga inställningen, eftersom det talas om motsättningar sedan flera århundraden tillbaka.

Detta är inte en riktig historieskrivning. Arbetare och bönder har levt sida vid sida under många år. Därefter har det emellertid skapats problem. Men då måste man gå till roten av det onda. Det borde, enligt min mening, utrikesutskottet ha gjort när det beskrev situationen och inte försökt att smyga sig bakom den litet oantastliga ståndpunkten, som ingen kan kritiseras för: ingen bär skuld, det är bara så att det plötsligt uppstått traditionella motsättningar. Detta är felaktigt.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Helt naturligt har Rolf Hagel och jag olika uppfattning i det här fallet. Det är inte bara aktuellt med förhandlingar mellan de båda parterna. Det är också nödvändigt att man i de internationella organen – det må gälla Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna och Förenta nationerna – arbetar för att bistå dessa parter när det gäller att lösa den

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

nuvarande konflikten.

Till Birger Rosqvist skulle jag vilja säga att jag förstår att man, om man är rädd, kan läsa betänkandet på detta sätt och tro att vi så småningom skulle kunna dra en parallell med vårt erkännande av DDR och Folkrepubliken Korea. Jag vill emellertid säga ifrån att utrikesutskottet självfallet inte har någon som helst avsikt att göra någonting sådant. Normalt har vårt land diplomatiska förbindelser med andra länder, och då uppstår inget problem när det gäller utfärdande av pass eller godkännande av olika resehandlingar. Det är relativt få länder med vilka vi saknar sådana förbindelser. Här har alltså DDR och Korea tagits upp som exempel. Senare har vi erkänt dessa länder, varefter de har kommit att inlemmas i samma regelsystem som det som gäller för alla andra länder med vilka vi har diplomatiska förbindelser. Självfallet får man icke dra en sådan parallell att det förhållandet att vi nu godkänner sådana här resehandlingar, dock med viseringstvang, på något sätt skulle innebära att vi i ett senare skede skulle godkänna den turkcypriotiska marionettregeringen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1017 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rolf Hagel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1017 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rolf Hagel begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 291

Nej – 13

§ 13 Vissa markförvärv för armén, m. m.

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1978/79:9 med anledning av propositionen 1978/79:5 om vissa markförvärv för armén, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1978/79:5 (försvarsdepartementet) hade regeringen, efter föredragning av dåvarande försvarsministern Eric Krönmark,

1. föreslagit riksdagen att medge att ett nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2) och ett nytt skjutfält för Skövde garnison anskaffades i enlighet med vad föredragande statsrådet hade angett i propositionen,

2. berett riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet hade anfört i propositionen om konsekvenserna av att godtagbara övningsbetingelser inte kunde skapas för pansarutbildningen vid P 18.

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionen 1977/78:534 av Bengt Kindbom (c), vari yrkats att riksdagen beslutade att en utredning angående effektivt samutnyttjande av militära markresurser i västra Sverige genomfördes innan slutlig ställning togs till frågan om nytt skjutfält för Skövde garnison,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:8 av Gunnar Richardson (fp), vari yrkats att riksdagen med avslag på propositionens hemställan vad avsåg plats för skjutplats för Skövde garnison beslutade medge att nytt skjutfält anskaffades enligt alternativet Vreten,

1978/79:9 av Bengt Kindbom (c), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade att avslå propositionen 1978/79:5 i den del den avsåg anskaffande av nytt skjutfält för Skövde garnison,

2. att frågorna om det framtida markbehovet för Skövde garnison och samutnyttjandet av skjutfält utreddes i enlighet med vad som anförts i motionen,

1978/79:10 av Gudrun Sundström m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen medgav – med avslag på propositionen i denna del – att ett nytt skjutfält för Skövde garnison anskaffades i enlighet med vad som angavs i motionen, dvs. alternativet Vreten mindre,

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om ersättningsmark vid anskaffning av nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente och nytt skjutfält för Skövde garnison,

1978/79:12 av Gunilla André m. fl. (c),

1978/79:13 av Torsten Gustafsson (c) och Per-Axel Nilsson (s), vari yrkats att riksdagen hos regeringen begärde att motionen överlämnades till överbefälhavaren för beaktande vid den i propositionen 1978/79:5 angivna översyn av organisationen m. m. för utbildning av stridsvagnsförband avsedda för Gotland, samt

1978/79:14 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen hos regeringen hemställde om att en utredning tillsattes med uppgift att inventera och samordna försvarets markinnehav och

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

markanspråk samt göra en översyn av försvarets fastighetsnämnds organisation och ledning,

2. att riksdagen i avvaktan på utredningsförslaget skulle avslå propositionen 1978/79:5.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande utredning om försvarsmaktens markinnehav m. m. skulle avslå motionen 1978/79:14,

2. att riksdagen beträffande ett nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente (I 2) godkände vad föredragande statsrådet hade angett i propositionen 1978/79:5,

3. att riksdagen beträffande det militära försvarets markbehov i västra Sverige skulle avslå motionerna 1977/78:534 och 1978/79:9, yrkandet 2,

4. att riksdagen beträffande ett nytt skjutfält för Skövde garnison med anledning av propositionen 1978/79:5, med avslag på motionerna 1978/79:9, yrkandet 1, och 1978/79:12 samt med bifall till motionerna 1978/79:8 och 1978/79:10, yrkandet 1, beslutade att anskaffning av nytt skjutfält skulle göras enligt alternativet Vreten mindre,

5. att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:5 och motionen 1978/79:13 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet hade anfört beträffande underlaget för beslut om pansarutbildningen på Gotland,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:10, yrkandet 2, om ersättningsmark.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande det militära försvarets markbehov i västra Sverige av Georg Pettersson (c) och Gunnar Björk i Gävle (c) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och motionerna 1977/78:534 och 1978/79:9, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om en utredning,

2. beträffande nytt skjutfält för Skövde garnison av Per Petersson (m), Georg Pettersson (c), Gunnar Björk i Gävle (c), Olle Aulin (m) och Yvonne Hedvall (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:8, 1978/79:9, yrkandet 1, 1978/79:10, yrkandet 1, och 1978/79:12 godkände vad föredragande statsrådet hade angett,

3. beträffande ersättningsmark av Bengt Gustavsson, Eric Holmqvist, Gusti Gustavsson, Gudrun Sundström, Roland Brännström, Evert Hedberg och Axel Andersson (samtliga s) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1978/79:10, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om ersättningsmark från domänverket.

PER PETERSSON (m):

Herr talman! Frågor rörande nya övnings- och skjutfält för militära ändamål är ofta föremål för intensiv debatt. De flesta inser att markområden behövs för övning av värnpliktiga och befäl, men när det gäller ställningstaganden till bestämda markområden går meningarna vitt isär.

Som regel har frågor om markförvärv för armén genomgått långa och mångomfattande utredningar före det slutliga avgörandet i riksdagen. Trots detta är det ofta så att meningarna även vid riksdagsbehandlingen är mycket delade om var ett övnings- och/eller skjutfält skall placeras.

I försvarsutskottets betänkande nr 9 behandlas frågan om nytt övnings- och skjutfält för Värmlands regemente, frågan om ett nytt skjutfält för Skövde garnison samt konsekvenserna av att nöjaktiga övningsbetingelser för pansar ej synes kunna skapas på Gotland.

I fråga om övnings- och skjutfält i Värmland är enigheten stor mellan myndigheterna, regeringen och utskottet. Fältet avses bli anordnat vid Horssjön ca 50 km norr om Karlstad.

I fråga om utbildningsmöjligheter för pansar m. m. på Gotland pågår utredning. Med anledning av motionen 13 av Torsten Gustafsson och Per-Axel Nilsson uttalar utskottet att utredningsunderlaget bör breddas. Utskottet förordar inte någon viss lösning men anser att man under utredningsarbetet inte bör utesluta att pröva lösningar av det slag som anges i motionen 13.

När det gäller nytt skjutfält för Skövde garnison är oenigheten stor. Folkpartiets ledamöter i försvarsutskottet har övergett trepartiregeringens förslag om att skjutfältet skall förläggas till Bjärsjö och ansluter sig till socialdemokraternas mening att mark för skjutfältet skall köpas i det s. k. Vreten mindre-området.

Av handlingarna i detta ärende framgår att lokala och regionala instanser varit helt eniga om att Skövde garnison behöver ett nytt skjutfält. Men sedan är den lokala och regionala enigheten slut. Samförstånd har inte kunnat nås om var skjutfältet bör ligga. Militären har hävdat att både Bjärsjö- och Vretenalternativen är godtagbara som skjutfält, men att närheten till Vreten gör detta alternativ bättre. Det bör dock framhållas att även Bjärsjö är närbeläget – det ligger på ca 17 km avstånd. T. ex. I 2:s nya övnings- och skjutfält, som vi beslutar om i dag, ligger omkring 50 km från I 2:s kaserner i Karlstad.

I de flesta fall när försvaret måste ha mer mark är det stora arealer god jordbruks- och skogsmark som köps, helt enkelt därför att det saknas godtagbara alternativ. Men så är inte fallet när det gäller Skövde.

I fråga om skjutfält till Skövde garnison finns ett alternativ, Bjärsjö, där arronderingen är dålig, arealen impediment är stor och både berörd åkerareal, som endast omfattar 30 hektar, och berörd skog är i låg produktionsklass. Lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelsens majoritet i Skaraborgs län anser att de stora skillnaderna i fråga om jordbruksmark och skogsmark medför att Bjärsjö bör väljas för skjutfältet. Propositionen från trepartiregeringen och reservationen från moderater och centerpartister i

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

försvarsutskottet förordar alternativet Bjärsjö.

Det har från flera håll och med mycket skiftande argument sagts att Bjärsjöområdet är betydelsefullt ur naturvårdssynpunkt. Länsstyrelsen i Skaraborgs län hävdar att naturvårdens intressen i rimlig utsträckning kan tillgodoses även om området nyttjas som skjutfält. De från naturvårdssynpunkt betydelsefulla områdena ligger inom det s. k. riskområdet i skjutfältets utkanter. Enligt länsstyrelsen visar erfarenheter att värdefull natur inom skjutfälts riskområden ofta blir bättre skyddad än på andra håll. Det har också framhållits att i Skaraborgs län har naturvårdsintressena i Tiveden och kring Hornborgasjön förtur i fråga om naturvårdspengar som kan tilldelas länet. Vem skall betala för naturvården inom Bjärsjöområdet? Är det staten, kommunen eller berörda markägare? Anmärkas kan att även om beslutet blir att Vreten mindre skall bli skjutfält kommer nuvarande skjutplats i Bjärsjöområdet, som omfattar sammanlagt 530 hektar, att finnas kvar.

Herr talman! Slutligen vill jag säga något om frågan om ersättningsmark. Många markägare som genom tvångsåtgärder nödgats avstå mark till staten önskar förvärva ersättningsmark, helst i samma bygd. Det är angeläget att myndigheterna är positiva till sådana önskemål. Lantbruksnämnderna bör aktivt medverka när det gäller frågor om ersättningsmark. Lämplig domänmark bör även kunna nyttjas. Domänverkets markinnehav är stort och växande. Under perioden 1970–1975 ökade domänverkets areal med 68 000 hektar, och domänverket äger nu över 4 100 000 hektar mark, övervägande skogsmark. Den socialdemokratiska motviljan mot att även statlig mark skall kunna utnyttjas som ersättningsmark när staten för försvarets räkning inköper mark av enskilda är omöjlig att förstå ur saklig synpunkt. Det måste vara socialistiska idéer om att staten skall äga all mark som väglett socialdemokraterna.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen 2 till försvarsutskottets betänkande nr 9 och i övrigt till utskottets förslag i samma betänkande.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Skjutfältsfrågorna tillhör inte de lättare avgörandena. Praktiskt taget alla är eniga om neutralitetspolitiken. Nästan alla är eniga om att den förutsätter ett försvar. Alla förstår att försvaret behöver övningsmark. Men när det gäller att bestämma vilken mark som skall ställas till förfogande för ändamålet är det regel att meningarna bryts mot varandra.

Det hör till undantagen att det går så smärtfritt som det tycks göra vad gäller att tillgodose I 2:s behov av ett nytt övnings- och skjutfält i Karlstadstrakten. Det i föreliggande proposition föreslagna fältet vid Horsjön ca 5 mil norr om Karlstad har accepterats av såväl militära myndigheter som länsstyrelse och berörda kommuner, och då är det lätt för utskottet att ansluta sig.

För Gotlands del skjuts det på problemet. Där har frågan om pansarövningsfält varit aktuell länge. Men trots att försvarets fastighetsnämnd har hållit på att utreda den sedan decenniets början, har den regering som lagt fram propositionen inte kunnat göra ett val mellan alternativen. Martille- och

Homaalternativen, som fastighetsnämnden har bedömt som de enda godtagbara alternativen, har avvisats av kommunen och länsstyrelsen, som däremot menar att det är möjligt att förbättra övningsförhållandena för P 18 genom att utvidga Toftafältet och omdisponera verksamheten där.

Det kan, enligt den uppfattning som trepartiregeringen anmälde i propositionen, bli nödvändigt att finna en annan försvarssammansättning på Gotland om det inte går att finna godtagbara övningsbetingelser. Ytterligare belysning av problematiken har ansetts erforderlig, och uppdraget att ytterligare se över frågan har gått till ÖB.

Torsten Gustafsson i Stenkyrka och Per-Axel Nilsson i Visby drar i en motion en lans för fosteröns intressen. De tar bl. a. upp en tanke som har väckts av de centrala personalorganisationerna om att också Toftalösningen skall få belysas vid denna nya översyn. Det må ske till priset av sänkta utbildningsmål för pansarbataljonerna. Men stridsvagnsutbildningen vill de ha kvar på Gotland, och de vill behålla i varje fall nuvarande försvarskraft i både kvalitativt och kvantitativt avseende.

Utskottet anser att de lösningar som angetts i de två gotlänningarnas motion inte bör uteslutas under utredningsarbetet och föreslår därför att regeringen ges till känna att beslutsunderlaget bör breddas på föreslaget sätt.

Och så är jag då framme vid Skövde. Även om många goda krafter på ort och ställe också där har enat sig om ett förslag, råder inte total enighet, som i Karlstadsfallet, och det går inte heller att som för Gotland skjuta problemet framför sig. Ett stöd för en tanke som framförts därom – i en motion – vann i slutvarvet inget gehör i utskottet trots att det hade sina vapendragare tidigare.

Jag vill ge de Skaraborgsriksdagsmän som tagit konsekvenserna av sitt vaktslående om Skövde som militär centralort och av sin kamp för att vinna dit de militära skolorna ett erkännande för deras ställningstagande i denna fråga. Skövde garnison omfattar i dag, förutom militärbefälhavaren i Västra militärområdet och vissa andra regionala m. fl. myndigheter, Skaraborgs regemente, Livregementets husarer, Göta trängregemente, pansartrupper-skolan och arméns underhållsskola. Enligt beslut av riksdagen skall ytterligare tre militära skolor flyttas till Skövde, nämligen arméns kompaniofficersskola, pansartruppernas kadett- och aspirantskola och trängtruppernas kadett- och aspirantskola. Vidare läggs utbildningen vid förbandet K 3 om till utbildning av jägarbataljon, vilket innebär viss utökning av värnpliktskontingenten m. m. Fullt utbyggd beräknas garnisonen ha 1 600 anställda, 450 elever i olika skolor, 2 000 värnpliktiga i grundutbildning och 5 000 värnpliktiga som årligen genomgår repetitionsutbildning.

Att denna ansamling av militär verksamhet ställer vissa krav – och skapar problem i kontakterna mellan militära och civila samhällsfunktioner – inser alla.

Skjutfälts- och även övningsfältsbetingelserna är otillräckliga och blir det än mer när skolorna kommer på plats. Behovet av ytterligare mark för garnisonen har starkt understrukits av försvarets fredsorganisationsutredning.

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

Två alternativ har stått till förfogande för bedömning, Bjärsjö på Södra Billingen, där det redan nu finns en skjutplats på 17 km avstånd från Skövde, och Vreten, som ansluter direkt till garnisonens övningsfält. Det sistnämnda har i sig två alternativ: Vreten större och Vreten mindre.

Eric Krönmarks proposition är skriven på ett sätt som i ett avscende påminner om en god detektivroman: man kan inte ana slutet. Uppläggningsen är sådan att man tror att resonemanget skall leda fram till ett förslag om Vreten, men det blir Bjärsjö. Flera skäl har vägts mot varandra, och man vet ju hur det var med intressefördelningen i den Fälldinska regeringen.

Sakintresset talar redan från början entydigt för Vreten. Den omedelbara anslutningen till garnisonen och möjligheten att använda skjutfältet också som övningsfält är starka skäl för ett val av Vreten. Övningsfältet behöver också utökas, och den frågan förblir olöst vid ett val av Bjärsjöalternativet.

Mot att ta Bjärsjö på Södra Billingen i anspråk talar starka naturvårdsin-tressen. Platsen bildar tillsammans med Valle härad och Hornborgasjön en naturenhet som tillsammans med elva områden i Norden har valts ut som värda att bevara som naturreservat. De naturvårdande myndigheterna har vänt sig starkt mot förslaget.

Jag måste här ge ett erkännande till förre försvarsministern. Han har inte gått minsta motståndets väg. Han har inte bortsett från problemen. Det finns förslag i propositionen om att vägar och branddammar skall byggas inom fältets riskområde. Man vet ju att mossar är rätt farliga i sådana här sammanhang – på några platser här på jorden har vi sett decennielånga eldsvådor som man inte fått bukt med. Här har Krönmark inte gjort det lätt för sig utan har – när han bringades att gå på Bjärsjöalternativet – klart sagt ifrån att sådana här anordningar, som just spolierar naturområdet, måste komma till.

På den andra sidan avvisar lantbruksmyndigheterna från sina utgångs-punkter Vretenalternativet.

Det större Vretenalternativet skulle göra starkt intrång på värdefull åkermark, och det har därför inte kommit att inta någon framträdande plats i resonemanget, åtminstone inte sedan riksdagen genom försvarsutskottet kommit in i bilden. Regeringen avvisar det också.

Det vore grymt att beteckna alternativet Vreten mindre som en ideallös-ning – det innebär ändå att människor måste flytta från sina hem och att utkomstmöjligheter drabbas. Visserligen sker det i liten utsträckning för att vara en skjutfältslösning, men hos några efterlämnas naturligtvis ändå sår. Det är en reaktion som utskottet har förståelse för. Det sociala problemet undgicks inte heller, om Bjärsjöalternativet skulle väljas. Inom det området är elva personer bosatta. Hur militären än anstränger sig för att minska olägenheterna bullrar det, var man än skjuter. Så någon ideallösning är väl inte heller Vretenalternativet, men under frågans gång har argumenten för det blivit ganska kompakta.

Försvarets fastighetsnämnd gick redan från början på alternativet Vreten mindre. Kommunen tog inte ställning, och länsstyrelsen gick med en rösts övervikt på Bjärsjöalternativet. Men därefter – sent under behandlingsgången

får man väl säga – trädde kommunen i kontakt med företrädare för de militära intressena och kom fram till en principlösning som utskottet har funnit klok och riktig.

Den innebär ett bejakande av alternativet Vreten mindre. Heneområdet, som har bra bostadsmark, släpps av militären och får gå till kommunen. Det ges grönt ljus för en vägsträckning. Det s. k. intresseområdet får utgå. Med alternativet Vreten mindre förbinds därigenom ökade möjligheter att genomföra en långsiktig och rationell samhällsplanering inom Skövde regionen, samtidigt som alternativet ger en från försvarsmaktens synpunkt tillfredsställande och långsiktig lösning av frågan om ett skjutfält för Skövde garnison.

Som i den gamla goda tiden – det är inte så vanligt i tider som dessa – är jag talesman för utskottsmajoriteten, och jag yrkar bifall till dess förslag på punkterna 1 till 5. På punkten 6 yrkar jag bifall till reservationen 3. Vi socialdemokrater anser inte att domänverket skall utpekas – det är det som det är fråga om – som den markägare som skall avstå från mark.

På vpk-motionen om tillsättande av utredning med uppgift att inventera och samordna försvarets markinnehav och markanspråk och om översyn av fastighetsnämndens organisation och ledning ber jag att få yrka avslag.

Utskottet har här funnit att försvarets nuvarande markinnehav och det behov av ytterligare mark som FFU har bedömt föreligga fram till år 2000 är klarlagda. I det sammanhanget har utskottet också berört försvarets fastighetsnämnds organisation. Utskottet anser att det inte finns behov av särskild utredning för att inventera och samordna försvarets markinnehav och markanspråk. Försvarets fastighetsnämnds organisation och ledning är inte heller i behov av översyn. Den har genom sin sammansättning en god politisk förankring och bra överblick över de frågor som nämnden har att besluta i.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter utom den allra sista och avslag på alla motioner utom Torsten Gustafssons och Per-Axel Nilssons för Gotland och Gudrun Sundströms och Gunnar Richardsons för Skövde. Deras intentioner sammanfaller ju till stora delar med synsätt som utskottet anslutit sig till.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Det ärende som vi nu skall behandla och som rör försvarets markanspråk visar att det är svårt att klara av sådana frågor. De gäller ju inte bara militära skjutfält utan också bebyggelse och vägdragningar, och det blir då svåra ställningstaganden speciellt i den mån jordbruksmark är berörd. Det är också så att staten har ett litet övertag över kommunerna, eftersom dessa frågor ofta kopplas till försvarets fredsorganisation och därmed till sysselsättningen på orten. Det är ingen bra ordning att vi först fattar beslut i fråga om lokalisering och därmed sysselsättning och sedan ganska många år efteråt tar ställning till skjutfältsfrågor som är direkt kopplade till fredsorganisatoriska förändringar.

En stor del av de markärenden som vi behandlar nu bygger på försvarets fredsorganisationsutrednings betänkande. Jag vill gärna återkomma till det,

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

men först säga att FFU:s betänkande på flera punkter redan är inaktuellt. Den koppling mellan FFU:s förslag och de aktuella problemen som ofta görs håller inte i alla stycken.

När det gäller Värmland bör tilläggas att de första alternativ som där diskuterades var en ökning av Örnässkjutfältet och en del andra alternativ, innan man slutligen stannade för alternativet Horssjön. Det fält som nu föreslås har, som Bengt Gustavsson sade, mött begränsad opposition, och jag vill endast framhålla att det är viktigt att försvaret, så snart man löst problemet med markanskaffningen vid Horssjön, lämnar tillbaka det övningsfält som finns i Örnäs, så att man inte i onödan håller på mark man inte behöver.

När det gäller Gotland föreligger inget förslag till markutvidgning. Det är viktigt att komma ihåg beträffande Gotland – främst Visbygarnisonens övningsproblem – att Visbygarnisonen disponerar ett relativt stort antal hektar i trakterna runt Visby. Det gäller först och främst övningsområdet på 540 hektar, det gäller domänmark på 640 hektar, det gäller mark i Tingstäde om 800 hektar och det gäller Tofta skjutfält på över 2 300 hektar. Totalt disponerar alltså Visbygarnisonen 4 300 hektar, och jag tycker att man skall ha det med i bilden när man diskuterar fortsatt utvidgning.

Den förändring som utskottet har gjort med anledning av en motion från centerpartister och socialdemokrater på Gotland är mycket värdefull, tycker jag. Det finns också all anledning att lyssna på de krav som ställs i motionen, som också överensstämmer med de synpunkter som den centrala personalorganisationen framfört. Det bör också tilläggas att om man i utskottets betänkande även skulle ha tagit med det antal personer som berörs av de olika skjutfältsalternativen skulle det nog ha stått ännu klarare för kammarens ledamöter hur svårt det är att fullfölja beslut rörande såväl Martille- som Homaalternativen. Det är självfallet med en viss förvåning som jag konstaterar att såväl socialdemokrater som moderater i fastighetsnämnden har förordat alternativ som innebär mycket hårda ingrepp på jordbruksmarken, dvs. både förslaget om Martille och förslaget om Homa. Jag vill gärna ge en eloge åt förre försvarsministern Krönmark för att han agerat så förnuftigt som han har gjort när det gäller den här propositionen och avstått från att lägga fram förslag som rör Martille och Homa. Det är glädjande.

När det sedan gäller Skövde måste man komma ihåg att det behövs mer mark där, bl. a. med anledning av det beslut vi tog om att flytta en del av skolorna, som också var kopplat till ett antal arbetstillfällen i Skövde kommun. En förutsättning för den här lokaliseringen var att man så småningom skulle lösa markfrågorna i Skövderegionen. Det underströks också i FFU:s betänkande, där det sades att markfrågorna måste få sin lösning.

Frågan har varit mycket segdragen, och det var egentligen först när försvarsutskottet skulle behandla den som det blev riktig fart på ställningstagandena. Det skrevs en principöverenskommelse mellan Skövde kommun och lokala militära myndigheter – en skrivning till förmån för Vreten mindre. Jag tycker ändå att den principöverenskommelse som Skövde kommun har

träffat väger väldigt lätt, och jag ber att få motivera det. Jag anser inte att överenskommelsen utgör något som helst argument för att Vreten skulle vara det lämpliga alternativet. För det första skall man komma ihåg att endast kommunstyrelsen i Skövde – en mycket splittrad kommunstyrelse – har antagit förslaget. För det andra har inte kommunfullmäktige diskuterat frågan, något som är brukligt när det gäller andra markärenden. Dessutom har inga centrala myndigheter – med undantag för chefen för armén, som har deltagit i underhandsdiskussioner i ärendet – tagit del av överenskommelsen. Den har t. ex. inte behandlats av försvarets fastighetsnämnd.

Jag tycker också att det är oklart vad länsstyrelsen har för åsikt om effekten av den här överenskommelsen. Det framgår inte heller av det brev som landshövdingen i Skaraborgs län haft vänligheten tillställa representanter för tre av de fyra partierna i utskottet. Centerpartiet har dock inte vederfarits denna ynnest, så jag är inte riktigt på det klara med vad brevväxlingen innebär.

Falköpings kommun har inte fått tid att yttra sig, trots att den drabbas i mycket hög grad av alternativet Vreten mindre. Falköpings kommun drabbas mer av alternativet Vreten mindre än av förslaget Vreten större.

Överenskommelsen har från militärt håll skrivits på av garnisonschefen och milobefälhavaren i västra Sverige. Det är inte deras sak att handlägga de här frågorna. Det skall göras av de centrala myndigheterna, och framför allt skall det ske i samråd med försvarets fastighetsnämnd.

Beträffande återverkningarna för Falköpings kommun förutsätter jag nu att majoriteten har fullständigt klart för sig var gränsen inom Falköpings kommun går, så att det efter det här beslutet inte råder någon som helst oklarhet om det. Jag vill ställa följande fråga till dem som svarar för majoritetens skrivning: Har nu alla i Falköpings kommun som berörs av beslutet varit kallade till markägarmöte? Jag hoppas att under debatten från socialdemokratiskt och folkpartistiskt håll få svaret att det råder fullständig klarhet på den punkten, så att alla som nu berörs av en skjutfältutvidgning har varit kallade till ett markägarmöte och haft möjlighet att där framföra sina synpunkter.

Jag vill också framhålla att om riksdagen nu i enlighet med majoritetens förslag tar ställning för Vreten i stället för Bjärsjö, som vi i centern förordar, så bör det innebära att markfrågan i Skövde är löst för överskådlig tid. Det får inte vara så att man inom kort kommer igen och köper ytterligare mark, även om man nu väljer alternativet Vreten mindre. Jag hoppas också att det inte skall bli aktuellt med ytterligare läglighetsköp utöver alternativet Vreten mindre, så att man smygvägen kommer fram till ett alternativ som är större än det som tidigare kallades Vreten större.

Vad är det då egentligen som talar för Vretenalternativet, som majoriteten förordar? Det finns ett starkt skäl, och det är de militära intressena. Egentligen är det en gåta för mig varför folkpartiet och socialdemokraterna i den här frågan till varje pris har velat tillgodose de militära kraven. Självfallet är jag liksom Per Petersson besviken över att folkpartiet hoppar av den proposition man varit med om att fatta beslut om i den gamla trepartirege-

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

ringen. Här sviker man ett tidigare löfte – och det av, som jag förstår, två skäl. Det ena är att man vill tillgodose de militära kraven, och det andra är önskemålet att få göra upp med socialdemokraterna. Kan Hans Lindblad redogöra för något ytterligare skäl, så vore det intressant.

När det gäller naturvårdsintressena och Bjärsjö, som Bengt Gustavsson tog upp, vill jag gärna säga att de intressena ofta mycket väl tillgodosetts när det gällt andra skjutfält. Det finns en rad exempel på att både miljö- och naturvårdsintressena tagits bättre till vara inom dessa områden än utanför. Det tror jag att man från naturvårdshåll också är beredd att intyga.

En sak som man tiger mycket om är vad de olika alternativen kostar. Vretenalternativet, som socialdemokrater och folkpartister föreslår, kostar ungefär 25 milj. kr. Bjärsjöalternativet kostar 15 milj. kr. Socialdemokraterna, som annars talar om att hålla nere försvarsutgifterna, väljer alltså ett alternativ som ligger 10 miljoner över, alldeles i onödan. Man skulle, om man vore clak, kunna säga att majoriteten kastar 10 miljoner i sjön. Jag skulle ha stor förståelse för det om det vore sakligt underbyggt, om det gällde att tillgodose ett allmänt intresse. Men i det här fallet är det inte så. Socialdemokraterna är tydligen de verkliga upprustarna när det gäller skjutfältsförslagen.

Centerpartisterna i utskottet har avgivit en reservation, nr 1, som berör markfrågorna i västra Sverige. Vi har under de senaste åren i riksdagen fattat beslut om skjutfältsutvidgningar i Uddevalla och Remmene och nu i Skövde. I kanten av västra milot ligger också Skillingaryd, där frågan om skjutfältet är olöst sedan ett tiotal år tillbaka. Dessutom har folkpartiregeringen förra veckan framlagt ytterligare ett skjutfältsförslag, som berör västra Sverige – det gäller Mestocka i Halland.

Som jag tidigare sade skulle FFU:s betänkande vara vägledande. Låt mig när det gäller markfrågorna i Göteborg bara säga att de genom riksdagens beslut i våras är lösta endast för den närmaste tjuugoårsperioden, trots att FFU i sitt betänkande Fö 1977:3 säger att fältet i Sisjön utgör en godtagbar tillgång. Man förutsatte då att markfrågorna var lösta på sikt, och den period man räknade med var fram till år 2000.

Vi tog ett beslut som betydde att vi lade ner Lv 5 i Sundsvall, eftersom markfrågorna i Göteborg ansågs vara tillgodosedda. Så var inte fallet, eftersom det endast är i 20 år framåt som Mölndals kommun kan tänkas ha kvar skjutfältet vid Sisjön.

Jag tycker att de riksdagsmän i västra Sverige som inte röstar på vår reservation nr 1 skall ta sig en ordentlig funderare på vad det innebär. De bör naturligtvis ganska omedelbart se sig om efter ett skjutfält i Göteborgsregionen.

Sedan vill jag kommentera vad som sägs i reservationen 1 om handläggningen av markfrågorna. Det har riktats kritik, särskilt i fallet Remmene, mot hur statsmakterna handlägger markärendena. Jag har ingen åsikt om huruvida det är en befogad kritik eller inte; jag tycker bara att man skall vara lyhörd för den debatt som pågår i t. ex. Remmene och undersöka om det finns något fog för kritiken.

I den socialdemokratiska reservationen om ersättningsmark säger man att icke-aktiva markägare bör komma i fråga i stället för domänverket. Jag skulle gärna vilja veta vad socialdemokraterna menar med icke-aktiva. Det kunde vara intressant om man någon gång redde ut den frågan, så att vi fick veta det.

Jag vill upprepa min fråga till majoriteten om alla markägare i Falköping har kallats, och jag vill också veta vad man från socialdemokratiskt håll menar med icke-aktiva markägare.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 och till utskottets förslag på punkten 6.

BENGT GUSTAVSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Rökriddår och kringgående rörelser kanske man inte skall vara främmande för i det här sammanhanget, men jag tyckte nog att min vän Gunnar Björk i Gävle använde litet väl mycket av de inslagen i krigföringen. Jag hade inte tänkt begära replik, och jag kan inte svara på alla frågor nu – det kanske blir tillfälle att komma igen och det står ju flera talare på listan – men jag skall i alla fall besvara den sista frågan, om vad som menas med icke-aktiva markägare. Det finns ett folkligt uttryck för det som heter trottoar-bönder.

När det gäller ekonomin plockar Gunnar Björk fram de 10 miljoner som skiljer alternativen. Då skall man komma ihåg att går man på Vretenalternativet, får man också övningsfältfrågan löst, vilket man inte får med Bjärsjöalternativet, och det kostar självfallet pengar. Det kostar också pengar att ligga ute på vägarna i fortsättningen, och det slipper man om man går på Vretenalternativet.

I fråga om naturskyddssynpunkterna bör Gunnar Björk också kostnads-mässigt beakta det här med vägar och branddammar. Han säger vidare att det finns fall där det visar sig att skjutfält och natur kan förenas ganska bra. Men så är det inte i det här fallet. Det var därför jag tyckte det var riktigt att säga ett berömmande ord till förre försvarsministern. Han har inte lagt ut rökriddår utan klart och sakligt redovisat att skall man ta Bjärsjöområdet, innebär det en belastning med vägsträckningar, branddammar och sådant som gör att det är helt oriktigt att tala om att där kan vara ett naturskyddsområde även i fortsättningen.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill nog ändå hävda att när det gäller natur- och miljövärdningsintressena har man på en rad av de skjutfält som finns skött dem ganska väl i samarbete med länsstyrelsens naturvårdsenhet. På flera platser i Skåne har man ranchdrift och litet av varje, vilket är ett bra exempel på detta.

Låt mig beträffande pengarna konstatera att det inte är någon tillfällighet att socialdemokraterna ligger högt när det gäller att köpa skjutfält. Den socialdemokratiska ledamoten av försvarets fastighetsnämnd har ju förordat det klart dyraste alternativet på Gotland. Då är det minsann inte fråga om

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

någon nedtrappning av försvarskostnaderna. Här ligger man ändå 10 miljoner över alldeles i onödan.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag är hittills ensam om att kunna yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter. Skövde är litet speciellt. Det normala är ju att vi lägger ned och drar in förband. Här flyttar vi enheter till en ort, vilket sannolikt inte kommer att hända många gånger. Det troliga är väl att vi får dra in flera förband. Att flera skolor flyttas till Skövde leder till krav på att de också skall kunna uträtta någonting. Därför råder det stor enighet om att det skall bli ett skjutfält. Det finns då två förslag.

Gunnar Björk i Gävle sade att det egentligen bara finns två argument för Vretenalternativet. Det ena är att det alternativet är bäst för militären och det andra att folkpartiet finner det angeläget att gå samman med socialdemokraterna. Till dessa två argument vill jag lägga ytterligare åtminstone tre. För det första är Vreten ett från miljösynpunkt klart bättre alternativ. För det andra får man då en långsiktig lösning. Propositionens förslag löser skjutfältsfrågan men inte övningsfältsfrågan. För det tredje behöver man inte köra över den närmast berörda kommunen. Jag tycker faktiskt, Gunnar Björk, att dessa tre argument – miljövärden, en långsiktig lösning och hänsynen till kommunen – är beaktansvärda argument.

Låt oss se närmare på det hela. Här står ett jordbruksintresse mot ett miljövärdsintresse. Det är ett svårt val. Strävan att vid ett sådant här val ta hänsyn till miljön har ökat undan för undan. När ett miljövärdsintresse står mot ett ekonomiskt intresse, låter vi mer och mer miljön och ansvaret för framtiden få betydelse. Att använda jordbruksmark till skjutfält är dessutom annorlunda jämfört med att begagna jordbruksmark för att bygga en väg eller ett bostadsområde, då marken är i anspråktagen för all framtid. Här är marken kvar för framtiden. På en del av våra skjutfält och övningsfält utnyttjas den också för skogsbruk och betesändamål. I ett perspektiv då man inte längre behöver övningsfältet, kan marken gå tillbaka till jordbruket. Man fattar inget definitivt beslut, utan man nyttjar marken för ett antal år. Man ödelägger inte marken.

Vilka miljövärds-skäl finns då? När det var fråga om att bryta uran på just detta område var det väldigt angeläget att bevara området. När samma område nu är aktuellt för ett skjutfält, kan man tycka att miljövärds-skälen är desamma. Men det finns en del människor som har bytt åsikt. Det är klart att det är litet skillnad på att bryta uran och ha ett övningsfält. Men det gäller samma område och miljön är densamma.

Vad är då Billingen? Det råkar vara ett av de områden som har betonats väldigt kraftigt i miljövärds-sammanhang. När Nordiska rådet skulle välja ut objekt i Norden angelägna att bevara, blev det i Sverige elva områden, däribland just Billingen. Andra områden var Söderåsen-Kullaberg, Stora Alvaret, Sarek, Sjaunja, Muddus m. fl. Billingen är inte vilket ställe som helst utan ett viktigt område. I sin redovisning inför utskottet tryckte naturvärds-verket utomordentligt hårt på att av plåtåberg i Västergötland bara Sydbil-

lingen kan uppvisa en någorlunda intakt vegetation och hydrologi. De övriga bergen har genom ett intensivt skogsbruk och även annan kulturpåverkan förlorat sin karaktär av orörd natur.

Södra Billingen är det enda område söder om Dalälven där vi har ett någorlunda stort naturskogsområde, som börjar närma sig urskog. Det finns t. o. m. de som säger att om man i framtiden avverkar skog så förändras trädarterna. För att kunna jämföra den med hur en naturlig skog ser ut behöver man en s. k. genbank, dvs. något ställe där skogen får växa någorlunda naturligt.

Lars Kardell vid skogshögskolan, som har tittat på det här, har sagt att skogen mestadels är i åldrarna 80–120 år och förhållandevis opåverkad av skogsbruk under det innevarande seklet och att området därför snart utgör någonting unikt.

Här har vi alltså en fråga i vilken det prövas vad vi väljer, när vi ställer ett miljöintresse mot ett ekonomiskt intresse. Det var det valet som stod när propositionen utarbetades, och då var vi från folkpartiets sida beredda att godta propositionen. Varför har vi nu kommit till en annan ståndpunkt?

Jo, det har kommit in nya saker i bedömningen. Att man tog ett visst beslut när man hade vissa förhållanden och sedan kom till ett annat beslut därför att det har kommit in nya faktorer, tycker jag inte är någonting märkvärdigt. Och vad är då det nya som har kommit in?

Genom den uppgörelse som träffats mellan militären och kommunen kan man lösa inte bara skjutfältsfrågan utan också övningsfältsfrågan. Och det måste väl ändå vara en fördel att kunna få en långsiktig lösning. Annars måste man senare komma tillbaka till riksdagen och begära utökning av övningsområdet. Vi vet att Skövde kommun behöver Heneområdet, det är vidare fråga om att dra en väg, och det är fråga om det s. k. intresseområdet. Om Skövde kommun skall utvecklas, måste kommunen få mark som i dag nyttjas av militären.

Det gick att ordna detta inom ramen för skjutfältet. Man behövde inte ta en kvadratmeter mer än vad det s. k. Vreten mindre innebär, och ändå lösa kommunens planeringsproblem. Kommunen säger att den föredrar detta alternativ. Tidigare hade kommunen inte velat ta ställning, men i dag säger majoriteten i kommunstyrelsen hur den vill ha det.

När Gunnar Björk tycker att det här väger lätt och att det inte är något som helst argument, har jag litet svårt att följa med. Jag tycker att det behövs väldigt starka argument för att gå emot en kommun i en fråga som gäller dess planering. Jag har då naturligtvis förutsatt att kommunstyrelsen talar för kommunen och att den majoritet som finns i kommunstyrelsen också är kommunens majoritet. Jag tycker att det skulle vara skräp till kommunal-män, om de inte talar om för sina kommunstyrelseledamöter att dessa inte snackar för sin majoritet. I varje fall hittills har inte någonting sådant hörts.

Men det har gått fort det här, därför att kommunen hade nu chans att få en långsiktig lösning. Jag tycker att det är bra att kommunen har tagit den chansen.

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

Sedan har vi då frågan om Falköping. I och för sig kan man säga att den uppgörelse som träffats mellan Skövde kommun och försvaret gäller att kommunen får Hencområdet, vidare möjlighet att ge vägen den önskade sträckningen och att försvaret avstår från sitt intresseområde. Den uppgörelsen berör inte alls gränserna för alternativet Vreten mindre. Den berör inte gränsen inom Falköping, utan det är precis samma Vreten mindre som var nämnt i propositionen. Det finns alltså därvidlag ingen förändring.

Men då har frågan uppstått: Visste Falköpings kommun i ett tidigare skede vad Vreten mindre var för någonting? Det har tydligen varit svårt att i efterhand klarlägga vad man egentligen har talat om från ömse håll. Jag vill här göra ett försök att klarlägga vad som egentligen hänt.

Försvarets fastighetsnämnd begärde ett skriftligt yttrande från länsstyrelsen i Skaraborgs län, och länsstyrelsen remitterde i sin tur ärendet bl. a. till Falköpings kommun. Under remisstiden tog länsstyrelsen initiativ till vissa jämkningar i chefens för armén förslag, och militärbefälhavaren utarbetade i detta sammanhang alternativet Vreten mindre. I samband därmed justerades också det s. k. större Vretenalternativet, och inom Falköpings kommun fick båda alternativen samma gräns. Det remissunderlag som länsstyrelsen sänt ut kompletterades efter hand som justeringarna vidtogs, och det var enligt länsstyrelsen vid den tidpunkt då Falköpings kommunfullmäktige avgav sitt yttrande så fullständigt att kommunen inte borde ha svävat i okunnighet om de olika alternativens innehåll. Utifrån den förutsättningen har länsstyrelsen också tolkat kommunens ställningstagande. Från länsstyrelsens tolkning har sedan försvarets fastighetsnämnd utgått när den hos regeringen förordat alternativet Vreten mindre, alltså det alternativ som nu är utskottets majoritetsförslag.

Det är således fråga om var gränsen går inom Falköpings kommun. Ifrågavarande område är på ungefär 340 hektar och utgörs i huvudsak av flack skogsmark som klyvs av ett ganska stort antal skiften. Det bor ingen människa i området, som ingår i det s. k. riskområdet kring skjutfältet.

Falköpings kommun å sin sida hävdar att kommunen inte fått riktig information om att gränsen blivit annorlunda, och man har alltså här under ett par år haft olika föreställningar om vad man egentligen utgick från. Det har varit en tolkningsfråga.

Naturligtvis kan det sägas att exakt var gränsen skall gå blir i verkligheten beroende av förhandlingar. Det är också sagt i utskottsbetänkandet att länsstyrelsen, kommuner m. fl. skall vara med när det gäller var anfallsbanor och sådant skall placeras. Men jag tycker det är självklart att man måste ta hänsyn till vad som hänt och att man, när man drar gränsen, ser på om någon enskild verkligen kommer hårt i kläm, om det är någon som inte är riktigt informerad och om det i så fall, då den slutliga gränsen dras, kan göras rimliga justeringar.

Det här är egentligen ingenting som har med uppgörelsen mellan Skövde kommun och militärbefälhavaren att göra, för det är Vreten mindrealternativet sådant det var redan i fastighetsnämnden och sådant det var redan när propositionen skrevs.

Vi har alltså i första hand att välja mellan ett ekonomiskt intresse och ett miljövårdsintresse. Det är viktigt att man då öppet prövar båda. Jag noterar att just ur miljövårdssynpunkt är Bjärsjö ett av landets verkligt unika områden och ett område som man verkligen skall ha starka skäl för att göra ingrepp i. Jag noterar vidare att de skäl som tidigare har fått vägleda många att säga nej till uranbrytning i området bör också kunna leda till att man säger nej till ett skjutfält där.

Jag anser att det skall vara mycket starka skäl för att köra över den närmast berörda kommunen i planeringsfrågor när det gäller användande av mark inom kommunens gränser.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

PER PETERSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är intresserad av att höra vad Hans Lindblad säger om möjligheterna att inlösa Bjärsjöområdet ur naturvårdssynpunkt. Länsstyrelsen i Skaraborgs län uttalar att man vill ge naturvårdsintressena i Tiveden och kring Hornborgasjön förtur i fråga om de naturvårdspengar som kan komma till länet. Vi vet att årsanslaget till naturvård nu är ungefär 13 milj. kr. Det är visst fråga om en höjning, men i år är det alltså 13 milj. kr. man har att röra sig med för hela riket.

I ett utskottsbetänkande som ligger på våra bänkar – jordbruksutskottets betänkande nr 10 – kan vi på s. 3 läsa att naturvårdsverket beräknar att kostnaden för att avsätta viss del av Tiveden som nationalpark skulle vara någonting mellan 12 och 18 milj. kr. Därtill kan läggas ett visst restvärde på marken. Sedan har vi då Hornborgasjön.

I länsstyrelsens yttrande över detta skjutfältsärende har skogsvårdsstyrelsen gjort en beräkning av hur mycket skogen på Bjärsjöområdet är värd. Den årliga produktionen i Bjärsjö anses vara värd 6 milj. kr. Det är väldigt mycket pengar som Hans Lindblad skall skaffa fram om man skall få ett naturvårdsområde i Bjärsjö.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! Det gäller närmast gränsen inom Falköpings kommun. Jag tolkar Hans Lindblad så, att om det råder oklarheter när det gäller gränsen bör man via förhandlingar se till att de reds ut på ett bra sätt. Jag tycker att det är ett bra besked. Det är min förhoppning att man, om det skulle vara så att det finns markägare som aldrig har varit kallade till markägarmöte, från statens sida är generös vid de fortsatta förhandlingarna.

HANS LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Naturligtvis kan jag inte helt svara på Per Peterssons fråga vad naturvårdsverket kan göra i framtiden – det vet bara naturvårdsverket. Men inför utskottet sade verket: Slutligen kan anföras att naturvårdsverket är berett att satsa uppemot 10 miljoner för att skydda området. Med hänsyn till att verket bara har 13 miljoner per år för skydd av natur är det ett bevis på hur

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

högt naturvårdsverket värderar området.

Man kan säga att om vi inte anlägger ett skjutfält på området, så händer inget dramatiskt utan man har det som det nu är. Det innebär naturligtvis att den tidpunkt när man skall göra området till naturvårdsområde inte är definitivt spikad. Bjärsjö måste naturligtvis vägas mot andra angelägna naturvårdsprojekt. Men om Bjärsjö är ett av de elva områden som särskilt skall bevaras, och vi vet att det är åtskilliga av dessa som redan är verkligt skyddade, förefaller det mig märkligt om Bjärsjö inte skulle vara högt prioriterat. Bjärsjö är det enda större naturskogsområdet söder om Dalälven och Sydbillingen det enda av platåbergen som har en någorlunda intakt vegetation. Det vore mycket märkligt om naturvårdsverket skulle hävda hur angeläget det är att området blir naturvårdsområde, men sedan, i prioriteringarna, inte vara berett att ta konsekvenserna av detta.

Men det här är ingen fråga som måste avgöras omedelbart. Det enda jag vet är att vi behöver ett skjutfält, och då är det svårt att göra ett naturvårdsområde av området. Anlägger vi inte ett skjutfält kan naturligtvis Bjärsjö bli ett naturvårdsområde. Det beror naturligtvis också på vilket intresse man totalt sett i det här landet kommer att ha för miljövard de närmaste åren.

Det har, Gunnar Björk, varit oklarhet om var gränsen går. Man kan fråga sig om alla markägare har varit lika illa informerade som kommunen och om inte ens de har gått och tittat på vad Vreten mindre egentligen är. Men finns det sådana människor tycker jag att det är klart att man skall ta hänsyn till detta. Gränsen är ändå bara ett streck på ett papper, och var den i praktiken kommer att gå beror naturligtvis på var det praktiskt går att köpa mark och var det är svårt att göra det. Det är ett rimligt krav, vilket Gunnar Björk och jag tycks vara eniga om.

PER PETERSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller hur man från naturvårdssynpunkt skall se den här frågan bortser Hans Lindblad helt från hur man på länsstyrelsehåll i Skaraborgs län gör detta. Länsstyrelsen har gått in för att man i första hand som naturvårdsområde skall få Tiveden, som kostar minst 12 miljoner, kanske bortåt 20 miljoner. Sedan vill länsstyrelsen ha Hornborgasjön och efter det möjligen Bjärsjö, men där rör det sig om stora summor pengar.

Det vi nu pratar om är Skaraborgs län. Det är bara ett av de län som vi har i Sverige. Det måste finnas områden också på andra ställen som från naturvårdssynpunkt är värda att skydda. Jag tror att Hans Lindblad får svårigheter när det gäller att få fram pengar till naturvård i Bjärsjö.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är stora markområden som disponeras av försvaret och försvarsmakten – det är ganska självklart. Men i utskottets beskrivning verkar det som om markinnehavet vore ganska blygsamt. Man kommer fram till att det är mindre än 1 % av landets yta, och det låter ju inte så avskräckande. Utskottet tar också upp de stora markområdena i övre Norrlands inland, framför allt Vidselväldet, som naturligtvis tar i anspråk en

stor del av marken.

Detta kan vara en riktig beskrivning. Men man kan också vända på saken, som vi har gjort i vår motion. 1 % av landets yta, som alltså är tagen i anspråk för försvarsändamål, är faktiskt ett lika stort område som hela Blekinge. Det verkar med detsamma litet annorlunda än när man skriver 0,98 % – det är alltså beroende på vad man jämför med.

Det är klart att om man anlägger skjutfält o. d. i skogsbygderna så avstängs stora områden som börjar bli mer och mer attraktiva för rekreation och fritidsintressen. Jag har själv arbetat mycket på skjutfältet i Vidsel, och det är självklart att detta område mellan de två älvdalarna vid Pite och Lule älv har avstängt ett jättestort område dit folk nu inte längre kan ta sig. Där fanns rika fiskevatten och en fin och orörd natur mellan fjällkedjan och skogslandet. Den är nu helt och hållet avstängd. Detta är alltså en av nackdelarna med dessa stora militära markinnehav.

Vad gäller övriga skjutfältsområden är det, bortsett från detta specifika i Vidsel, sådana som behövs för framför allt pansarutbildning som tar största andelen mark i anspråk. Pansarförband har vi inom vissa speciella militär-områden i landet. Det är självfallet just i slättbygderna. Därför är det alltid fråga om detta truppslag när det gäller områden som är ganska tätbebyggda. Där blir det stora tvister om mark och annat. Detta har gällt för samtliga tidigare pansarövningsfält – i Skåne, i Västergötland och på Gotland, som nu också berörs i det här sammanhanget. Vi har i vår motion gått ut med en generell syn på det här och sagt att man bör betänka detta ytterligare litet närmare.

Jag vill anknyta till det Hans Lindblad sade. Fallet Skövde är faktiskt unikt, om vi skall gå in på just den frågan. Alla är väl mer eller mindre överens om – även om det är motvilligt på sina håll – att vi inte kommer att kunna upprätthålla den försvarsorganisation som vi har i Sverige så länge till. Vi kommer inte att ha råd med det. Det är t. o. m. möjligt att vi kommer att få en ändrad syn på pansarvapnet och dess användning, inte bara av kostnadsskäl utan också beroende på vapenutveckling och annat.

Det kan också hända att vi i framtiden inte behöver ha några stora pansarövningsfält på det sätt som man nu fordrar från militären. Det sätt på vilket man tänkt sig bedriva bekämpningen av pansarförband har sitt ursprung långt tillbaka i tiden. Man har här tänkt på de modeller som nu finns och som man alltså ännu så länge inte har velat rucka på från militärens sida.

Det kan hända att vi i en framtid, kanske en ganska snar sådan, får en annan syn på hur vårt försvar skall se ut och vad vi kommer att ha råd med. Om vi då redan har tagit i anspråk stora områden för militära övningar, framför allt för pansarförband, där det kanske redan har skett ingrepp som är svåra att reparera, är det mycket litet som vi kan göra. Det är därför ganska obetänksamt att gå med på de krav som här ställs. Det är också därför som vi har begärt en övergripande utredning av dessa frågor och att man bör tänka på detta i det stora perspektivet. Nu talas det i stället om de olika skjutfälten där och där. Men hur ser det ut i stort? Kommer vi att ha behov av dem i

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

framtiden? Vi har alltså, som vanligt, krävt att man ska ta ställning till det stora perspektivet och inte enbart titta på det kortsiktiga.

När det har gällt de olika alternativen i Skövde har det väckts stora lokala opinioner. Vi har ansett att man i första hand skall säga nej till fortsatt markinnehav och markanskaffning från militärens sida – och det kommer vi att vidhålla.

Vi hoppas att man skall tänka över den här saken ytterligare en gång och pröva olika samordningsalternativ för den mark som redan finns innan man ingriper och lägger beslag på ytterligare mark i detta område liksom även i alla andra områden.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till vår motion.

GUSTI GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Frågor om mark för militära övnings- och skjutfält är besvärliga och vållar ofta stor debatt i massmedia och bland den befolkning som berörs därav. Det är också ganska vanligt att det uppstår lokala proteströrelser mot anskaffande eller utökning av övnings- eller skjutfält, och från enskilda människor som berörs därav reses ofta motstånd mot att behöva avträda mark till det militära försvaret. Jag kan förstå den reaktionen hos dem som nödgas att avflytta från den bostad eller den gård som under många år varit deras hemvist och där de känner sig fast rotade.

Man kommer ofta också i konflikt med skogs-, jordbruks- och naturvårdsintressen. Det förekommer också att kommuner och andra intressenter vid eventuellt hot om nedläggning eller förflyttning av det förband som finns inom kommunen kämpar frenetiskt för att få ha det kvar, men sedan är man inte beredd att medverka till att förbandet ges möjlighet att bedriva skjutningar och övningar på ett tillfredsställande sätt.

Trots en utökad användning av simulatorer inom försvaret föreligger det inom vissa arméförband behov av utökade skjut- och övningsfält för att kunna uppnå ett tillfredsställande utbildningsresultat. Den främsta orsaken härtill är den militärtekniska utvecklingen; förbanden har motoriserats och fått ökad flexibilitet samt större rörlighet. Nya vapen med längre skottvidd och effektivare ammunition har medfört att riskområdena måst göras större.

Tillfredsställande tillgång på övningsmark utgör ett villkor för en god militärutbildning. Att marken används för försvarets övningar utesluter inte alltid annan användning av dessa områden. Vid de tillfällen då militären inte använder det kan området naturligtvis utnyttjas för fritidsintressen, vilket sker på många håll. Det föreligger nu behov av utökning av skjut- och övningsfält vid ett antal förband, och i det betänkande som nu ligger på riksdagens bord behandlas tre sådana, nämligen för Värmlands regemente, för Skövde garnison och för pansarutbildningen på Gotland.

När det gäller Värmlands regemente disponeras f. n. skjutfält vid Örnäs om ca 350 hektar på domänmark. En utvidgning av detta skjutfält skulle enligt fastighetsnämnden innebära risk för konflikter med närliggande tätorter samt med det rörliga friluftslivet, och det bör därför undvikas.

Chefen för armén har föreslagit ett annat område vid Horssjön, som har tillstyrkts av berörda myndigheter. Regeringen har också föreslagit att detta kommer till utförande. Här har det således inte varit frågan om några olika uppfattningar.

När det gäller nytt skjutfält för Skövde garnison är situationen en annan. Skövde garnison omfattar tre regementen och flera militära skolor, vilka tillsammans förfogar över ett övningsfält i Skövde om ca 3 000 hektar och ett i Axvalla om 340 hektar, jämte två skjutplatser, Hene och Bjärsjö. Garnisonen förfogar också över Kråks skjutfält söder om Karlsborg, som omfattar 800 hektar.

Garnisonen saknar dock ett tillräckligt stort skjutfält för fält- och stridsskjutningar. FFU har också i sin utredning framhållit att det är angeläget att ett sådant skjutfält snarast anskaffas. Fastighetsnämnden har haft tre förslag att bedöma. Det är Bjärsjö, beläget vid Billingen, och Vreten samt sedermera Vreten mindre om 1 900 hektar. Bjärsjöalternativet har kommit i konflikt med naturvårdsintressena, medan de båda Vretenalternativen kommer i konflikt med jordbruksintressena. Fastighetsnämnden har slutligen fastnat för alternativet Vreten mindre. Statsrådet och länsstyrelsen har förordat Bjärsjöalternativet.

Vid utskottsbehandlingen har majoriteten ansett att alternativet Vreten mindre är att föredra därigenom att detta område ansluter direkt till det befintliga övningsfältet, varigenom man undviker transport på allmän väg, som skulle ha blivit fallet om man antagit Bjärsjöalternativet. Detta kommer också att medföra stora ingrepp i naturen på Billingen genom anläggande av vägar och branddammar. Militärbefälhavaren och arméchefen förordar också Vretenalternativet.

Vad sedan beträffar frågan om ett nytt pansarövningsfält på Gotland föreslog FFU i sitt betänkande nr 10 om organisationen på Gotland att ett arméregemente skulle bildas av de tre förbanden i Visby. Det krävs emellertid ytterligare mark av begränsad omfattning. I avvaktan på detta markförvärv har regeringen väntat med förslaget om sammanläggning till ett arméregemente med förbanden samlokaliserade på P 18:s område.

Behovet av ytterligare markförvärv är stort men har hittills inte kunnat tillgodoses. Om inte markfrågan kan lösas inom en snar framtid kan det innebära att pansarutbildningen måste flyttas till fastlandet. Vill man ha kvar förbanden på Gotland i samma utsträckning som f. n. måste man från myndigheternas sida också se till att förbanden ges möjlighet att bedriva sin utbildningsverksamhet på ett godtagbart sätt.

Beträffande frågan om ersättningsmark delar jag de synpunkter som framförts i den socialdemokratiska reservationen under punkten 6 och ber att få yrka bifall till den. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Av en händelse fick jag i måndags ett tidningsurklipp ur en tidning från 1944, där man skriver minnesruna över en av de människor som bodde i ett av de områden som nu är aktuella när vi diskuterar skjutfält för Skövde garnison. Det gäller Karl Billberg. Han bodde inne på Billingen. Han var ensam och hade inga nära anhöriga. Han var naturmänniska och filosof.

Över detta skriver konstnären Gerhard Larsson en runa där han slutar med att säga: "Men ofta är det de små, som är de verkligt stora. Eller hur går det med denna världens herrar? De som står där och bröstas sig och skroderar. De som får massornas hyllning. Rätt som det är ligger de i stoftet, hatade av miljoner."

Jag skall tillägga att detta är skrivet i slutet av 1944 och färgat av den bild som då rådde i världen. Men jag tycker ändå att det är litet av detta som diskussionen handlar om vid utvidgning av militära övningsfält. Det är de små som kommer i kläm i de här sammanhangen, det är de som inte har myndigheternas auktoritet bakom sig, det är de som inte har de stora intresseorganisationernas auktoritet omkring sig. Det är också de som blir beroende av de beslut som fattas långt borta ifrån deras verklighet.

Herr talman! Jag har i en motion anført att det finns en rad skäl mot utvidgningar av militära övningsfält. Det gäller åker- och skogsmark, förstöring av gammal kulturbygd, rätten till sysselsättning i skogs- och jordbruk och rätten att leva vidare i sin hembygd och i sin invanda miljö. De alternativ som är presenterade för Skövde när det gäller utvidgning av skjutfält kommer alla i konflikt med dessa skäl. Det är väl också det som har gjort att remissinstansernas yttranden över de aktuella förslagen uppvisar en splittrad bild. Det finns över huvud taget ingen samlad remissbild i det arbete som har föregått dagens beslut.

Jag har i motionen också pekat på att den proposition som lagts inte löser för kommun och andra myndigheter väsentliga planeringsfrågor. Propositionen utgår från att åker- och skogsmark skall bevaras, och det tycker jag är viktigt. Samtidigt föreslås ett så kallat militärt intresseområde på betydande arealer av åkermark. Det finns också andra frågor som tagits upp i Skövde kommuns generalplan, men som inte heller har fått en tillfredsställande lösning. Efter det att propositionen skrevs har det emellertid visat sig att man på tre dagar har kunnat lösa de problem som har diskuterats mellan kommunen och militären i minst elva år.

Jag tycker också det är värt att peka på de militära argumenten kring utredningsförslagen. Dessa har växlat från tid till annan. Efter att ha följt militärens sätt att argumentera finner jag att inga av deras skäl längre är bärande. I det ena fallet har det varit fråga om ett skjutfält, i det andra fallet om militär övningsmark. Vid visst tillfälle har man inte kunnat samordna saker och ting. Helt plötsligt kan man samordna skjutfält och övningsfält. Jag frågar mig vilken tilltro man skall fästa vid sådan argumentering. I stället behövs det enligt min mening en ny syn på militärens markbehov. Man skall vända på argumenteringen och låta militären underordna sig de andra

samhällskraven. Därvidlag bör man se på möjligheterna att samutnyttja resurser som kan tillskapas utan att komma i konflikt med de skäl som jag nämnde inledningsvis. Jag tror det finns goda förutsättningar för det. Den utbildning som bedrivs i dag går i huvudsak tillbaka på erfarenheter från andra världskriget; det kan inte vara de erfarenheter som man bör bygga försvaret på för framtiden. Det kommer också att bli en begränsning av den militära verksamheten totalt sett.

Jag har i min motion hemställt att riksdagen beslutar att avslå propositionen i den del den avser anskaffande av nytt skjutfält för Skövde garnison samt att frågorna om det framtida markbehovet för Skövde garnison och samutnyttjandet av skjutfält utreds.

I en reservation till utskottsbetänkandet tas frågorna om samordningen och utredningen av det framtida markbehovet i västra Sverige upp. Den grundar sig på den motion som jag har väckt, varför jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Som framgår av utskottsbetänkandet har riksdagen att i dag välja mellan två alternativ. Jag ber, herr talman, få anmäla att jag med hänsyn till att jag är markägare i ett område som det ena alternativet berör icke kommer att delta i den omröstningen.

GUNNAR RICHARDSON (fp):

Herr talman! All erfarenhet visar att frågor rörande anskaffning av mark till skjutfält är känsliga frågor. Det gäller ofta stora markområden, enskilda människor drabbas inte sällan hårt, och själva syftet ter sig för många som tvivelaktigt eller direkt förkastligt. Det gäller emellertid att se frågan i ett större perspektiv – inte bara i ett försvarspolitiskt utan t. o. m. i ett säkerhets- och utrikespolitiskt perspektiv. Vi vill förbli en neutral, självständig nation. Därför behöver vi ett starkt försvar. Och därför behöver vi också – dess värre – övningsfält och skjutfält. Det är enkel logik – men förvisso inte bara logik.

Vad gäller den aktuella frågan om anskaffning av mark till skjutfält i Skövdereigionen kan man konstatera att intressen står mot intressen – alldeles så som det brukar göra. Jag vill gärna markera att jag personligen står fri och obunden i förhållande till olika grupper och partsintressen. Jag kan därför utan lidelse ta ställning genom att utifrån vissa givna förutsättningar dra de slutsatser som jag finner logiska och rimliga. Vilka är då dessa förutsättningar?

Man bör då först som sist slå fast, att allt gott som regel har sitt pris, att man sällan får något eftersträfvansvärt utan att det kostar något. Om en kommun vill utvecklas befolknings- och sysselsättningsmässigt, så måste den vara beredd att ställa upp, den måste vara villig att betala vad det kostar – det må vara investeringar av olika slag eller att ställa mark till förfogande för olika ändamål.

Man bör vidare som en övergripande princip i sådana här frågor utgå från att den berörda kommunen – eller den mest berörda kommuncn – bör ha det avgörande ordet. Det gäller också frågan om vilket pris man är beredd att

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

betala liksom att – som i det här aktuella fallet – avgöra vilket som är det minst onda av två onda ting. Den politiska realiteten är ju dess värre ofta just denna.

”Endast de skenheliga eller de oerfarna kan hävda att livets val står mellan det goda och det onda”, har en amerikansk psykiatriker sagt. Att välja mellan det goda och det onda är inte svårt, det sker lätt och utan vända. Att välja mellan två tilltalande alternativ kan för all del vara besvärligt, men det är ett intet mot att välja mellan alternativ som ofrånkomligen för med sig negativa konsekvenser. Men en ansvarig politiker kan inte springa ifrån de svåra besluten. Det hör till politikens villkor att ta ställning. Att skjuta problemen på framtiden är ofta inget annat än att skjuta ifrån sig ansvaret på andra.

Detta med negativa konsekvenser för framtiden berör en tredje princip som jag inledningsvis vill erinra om. Samhälleliga engagemang – det må vara ett vägbygge, en sjukhusanläggning eller ett skjutfält – medför ofta intrång för enskilda människor. Det kan gälla ägande- och nyttjanderätt av mark, egendom eller sysselsättningsmöjligheter. Det är dess värre ibland oundvikligt. En ledande princip måste vara att den enskilde tillfogas minsta möjliga skada och att man så långt det är möjligt söker komma överens om ersättning i den form vederbörande själv önskar. En generös inställning måste visas från det allmännas sida.

Så till sakfrågan. Den ofrånkomliga utgångspunkten i själva sakfrågan är den att Skövde är en av landets största garnisonsorter och att tre militära skolor enligt riksdagens beslut skall flyttas till Skövde av bl. a. regionalpolitiska skäl. Det innebär att Skövdegarnisonen fullt utbyggd kommer att omfatta 1 600 anställda, 450 elever i olika skolor, 2 000 värnpliktiga i grundutbildning och 5 000 värnpliktiga i årlig repetitionsutbildning. En förutsättning för att denna verksamhet skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt är att ett nytt skjutfält anskaffas. Därom råder enighet.

Som ännu en utgångspunkt bör noteras att Skövde kommun i yttrande i frågan framhållit, att det råder stor politisk enighet inom kommunen om angelägenheten av att förstärka den militära verksamheten. Kommunen anser vidare – jag citerar nu propositionens text – att ”det är synnerligen angeläget att de militära förbanden får tillgång till erforderlig övningsmark och att det totala markbehovet för den militära verksamheten löses på lång sikt.”

Efter att ha noterat dessa utgångspunkter för ett ställningstagande i denna svåra fråga, vill jag helt kortfattat erinra om de prioriteringar som gjorts i fråga om olika tänkbara alternativ.

Frågan har utretts av olika militära myndigheter. Militärbefälhavaren för Västra militärområdet har förordat Vretenalternativet med hänvisning till de fördelar det har från övningssynpunkt. Chefen för armén har kommit till samma uppfattning. Försvarets fastighetsnämnd har undersökt möjligheten att utnyttja ett begränsat område vid Vreten och funnit att även ett sådant alternativ är att föredra framför Bjärsjöalternativet. Detta alternativ benämns Vreten mindre. Det innebär att det ursprungliga Vretenalternativet har övergivits, och när jag i fortsättningen talar om Vreten avser jag alltså

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

konsekvent detta Vreten mindre.

Jag tänker inte ta upp tid med att redovisa de olika skäl som anförs som motiv för detta ställningstagande – de finns utförligt redovisade i propositionen – utan nöjer mig med att notera, att man anser att den lösningen skulle innebära inte bara en långsiktig lösning av garnisonens markbehov utan också stå i överensstämmelse med en av de huvudprinciper som varit vägledande för Skövde kommuns fysiska översiktsplanering.

De remissinstanser som yttrat sig över fastighetsnämndens förslag har intagit olika ståndpunkter. Meningarna har varit starkt och någorlunda jämnt delade. Man torde kunna påstå att jordbruksintressen står mot natur- och miljövårdsintressen. Det är därför inte förvånande att meningarna går starkt isär, då sålunda i praktiken ojämförbara värden måste vägas mot varandra, och detta i desto högre grad som man också räknar med olika tidsperspektiv. Skövde kommun avstod från att ta ställning och anförde att man – på vissa villkor – inte skulle motsätta sig vare sig Bjärsjö- eller Vretenalternativet. I länsstyrelsen kunde ställning tas endast genom ordförandens utslagsröst.

Dåvarande försvarsministerns förord för Bjärsjöalternativet kan väl i och för sig inte sägas ha inneburit någon överraskning, men det skulle inte heller ett val enligt alternativet Vreten ha gjort. Det som för natur- och miljövårdsvännerna kom att uppfattas som nytt, överraskande och oroväckande var den hårda skrivningen beträffande behovet av vägar och branddammar inom naturreservatet på södra Billingen. Det framhölls att det ”med hänsyn till den uppenbara risken för bränder i samband med skjutningen” var ”oundgängligen nödvändigt” att anlägga vägar och branddammar i hela området i den utsträckning som skulle behövas för att få en god brandberedskap. Detta har väckt stor oro för att ett känsligt område – ett av Sveriges, för att inte säga Nordens, intressantaste vildmarksområden – skulle komma att helt förstöras, kanske inte främst genom skogsbränder utan av ett nätverk av vägar, brandgator och branddammar. Personligen tillmäter jag just miljö- och naturvårdsintressena en avgörande betydelse.

Efter det att proposition och motioner avlämnats till riksdagen och försvarsutskottet inlett beredningen av detta ärende har frågan kommit i ett helt nytt läge, i och med att Skövde kommun träffat en principöverenskommelse med vederbörande militära myndigheter om disposition av vissa markområden. Utöver frågan om vilket område som bäst tillgodoser det egentliga syftet med övningsområdet och frågan om vilket alternativ som medför det allvarligaste intrånget, kommer därigenom frågan om möjligheten att åstadkomma en rationell och långsiktig samhällsplanering i Skövde kommun i centrum. Detta är ett förhållande som enligt min mening måste tillmätas en helt avgörande betydelse. Det är invånarna i Skövde kommun som mest och allvarligast berörs av detta komplicerade lokaliseringsproblem. När man nu träffat sitt val skulle det vara orätt av riksdagen att besluta i strid med detta.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i vad gäller punkten 4.

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

KARL LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Jag tänker i mitt inlägg endast beröra skjutfältsfrågan för Skövde garnison. Då jag själv är bosatt i den trakt som berörs av förslaget och är en av de 6 000 som har undertecknat ett upprop mot skjutfält på Vreten vill jag anföra några synpunkter på detta ärende.

Försvarsutskottets majoritet har gått emot både propositionsförslaget och majoriteten av remissinstanserna och föreslagit att skjutfältet skall förläggas enligt alternativet Vreten mindre. Utskottsförslaget har både överraskat och förvånat oss som bor i den trakten. Den proposition som vi nu behandlar, 1978/79:5, avlämnades av den förutvarande försvarsministern Eric Krönmark efter godkännande beslut av trepartiregeringen. Enligt protokollsanteckningar från detta sammanträde var också de folkpartistiska statsråden Ullsten, Mundebo, Wikström och Friggebo närvarande. Att folkpartiledamöter i försvarsutskottet gått emot sina statsråd kan nog anses som en mycket snabb åsiktsändring även för att gälla folkpartister. Har försvarsutskottets ställningstagande gjorts efter intryck av Skövde kommunstyrelses beslut, är detta att beklaga. Men att så torde ha skett framgår av vad utskottet skriver:

”Utskottet kan vidare konstatera att nya förutsättningar har knutits till alternativet Vreten mindre genom den principöverenskommelse som nyligen har träffats mellan Skövde kommun och militärbefälhavaren i Västra militärområdet.”

Enligt min och många andras bedömning är detta kommunstyrelsebeslut otagligt, och det har också överklagats. Kommunstyrelsen hade inga som helst befogenheter att ändra på det ställningstagande som kommunfullmäktige i Skövde, därtill två gånger, beslutat, nämligen att inte ta ställning till något av alternativen. Utskottet kan således ha fattat sitt beslut på delvis felaktiga uppgifter, och detta skulle vara att beklaga. Skulle också riksdagen göra detsamma, så vore det än värre. Fullmäktiges i Skövde beslut står alltså fortfarande fast.

Den utredning av frågan om ett skjutfält för Skövde garnison som ligger till grund för regeringspropositionen har föreslagit två alternativa lösningar: Bjärsjö eller Vreten. Såväl arméchefen som militärbefälhavaren säger att båda områdena är godtagbara som skjutfält. Av remissinstanserna har de flesta och också de tyngsta förordat Bjärsjöområdet. Bland dessa kan nämnas länsstyrelsen, lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen samt kommunerna Skara, Falköping och också Tidaholm. Förord för Vretenalternativet har främst kommit från de militära myndigheterna och från naturvårdsverket. Försvarets fastighetsnämnds majoritet har föreslagit Vreten mindre.

Såväl arméchefen som militärbefälhavaren säger i sina yttranden att de inte anser sig ha möjlighet att göra någon avvägning mellan militära och civila intressen. Det är dock helt klart att de militära intressena här har avgjort frågan. För min del anser jag i likhet med de flesta remissinstanser, trepartiregeringens proposition och en mycket stor ortsopinion att skjutfältet bör förläggas till Bjärsjö och samordnas med det där redan befintliga skjutfältet.

”Bjärsjöområdet tar icke i anspråk någon väsentlig åkerjord, den produktiva skogsmarken och virkestillgången är väsentligen sämre i Bjärsjö än i Vreten. Bjärsjöområdets värde ur naturvårdssynpunkt är dessutom betydligt lägre än vad som gjorts gällande.” – Det skriver bl. a. folkpartiets jordbruksgrupp i Skaraborgs län till sin riksdagsgrupp här i Stockholm. Det brevet torde ha delats ut till samtliga ledamöter i folkpartiet.

Jag kan instämma i detta uttalande, att det här finns en överdriven farhåga. I likhet med vad som sägs i länsstyrelsens yttrande tror jag att försvarets, friluftslivets och naturvårdens intressen kan samsas i detta sammanhang.

I alternativet Vreten mindre, som försvarsutskottets majoritet föreslagit, tar man i anspråk inte mindre än 350 hektar god åkermark och ca 1 600 hektar skogsmark med den dubbla skogstillväxten i jämförelse med skogen i Bjärsjöområdet. Näringslivsexperten som man talat med har kommit fram till att ca 2 000 människor kan få sitt näringsbehov tillgodosett genom de produkter som kan produceras inom Vretenområdet. Detta är också ett argument som talar mot Vreten och för ett skjutfält på Bjärsjöområdet. Då militären tidigare tagit i anspråk stora åkerjordsarealer i området, tycker vi som bor där nere att det nu får räcka. Vi vill inte släppa till mera åkermark. Här i riksdagen har vid olika tillfällen flera talat om att åker och produktiv skogsmark skall sparas för sitt ändamål, då det finns andra alternativ att tillgå – och det finns det i detta fall. Både alternativet Vreten och alternativet Bjärsjö har ju tillstyrkts av de militära myndigheterna. Jag är således inte motståndare till att försvaret får mark. Men när det finns möjligheter att bevara god åkermark och förlägga skjutfältet till ett område som kanske betyder mindre i detta sammanhang, tycker jag också att man bör välja det området.

Utskottet avslutar sin framställning angående skjutfält för Skövdegarnisonen med följande mening: ”Utskottet vill i detta sammanhang särskilt framhålla att fältets detaljavgränsning, anfallsbanors placering, skyddszoners omfattning m. m. måste bestämmas i nära samarbete mellan länsstyrelsen, försvarsmakten och berörda kommuner.” Efter att ha läst detta måste jag få ställa frågan: Vart har markägarna tagit vägen, de människor som har sina gårdar eller sina villor inom området, de som måste lämna sina jobb, därför att dessa försvinner? Har de här människorna inget som helst att säga till om? Här tycks det inte gälla någon form av medbestämmande, det medbestämmande som vi här i riksdagen fattat beslut om och som genomförts på så många andra områden. Men de människor som bor i de berörda områdena och som måste lämna sina hem och arbeten har man i flera fall hittills inte talat med.

Jag hörde en intervju i lokalradion. Man intervjuade en lantbrukare som först i lördags hade fått reda på att 50 hektar av hans skogsmark låg inom Vreten mindres område. Det hade han inte haft någon aning om tidigare.

Jag har här i min hand två brev. Det ena avsändes redan den 6 september 1969 men är ändå aktuellt. Brevet sändes till fortifikationsförvaltningens markbyrå från ägarna till Vretens egendom, en av de gårdar där enligt förslaget skjutfältet skall ligga. I brevet begärs besked om huruvida det enligt de militära planerna är meningen att ta i anspråk mark som tillhör

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

egendomen. Anledningen till att brevet skrevs var dels rykten i trakten, dels oron över den militära markexpansionen, eftersom flera större gårdar i trakten hade blivit övningsfält.

På Vretens egendom hade det skett en generationsväxling, och det fanns planer på stora investeringar i täckdikning och byggnader. Nu ville man ha besked innan man gjorde dessa investeringar. Svaret lät vänta på sig, men den 12 februari 1971 hade man inom fortifikationsförvaltningen kommit fram till ett beslut. Svaret lyder:

”Med anledning av rubricerad skrivelse får fortifikationsförvaltningen anföra följande. Sedan yttranden i ärendet kommit förvaltningen till handa från såväl chefen för armén som västra militärområdesstaben i Skövde har klarlagts, att Vretens egendom icke ligger inom planerat utvidningsområde för pansarövningsfältet i Skövde och några anspråk på markområden tillhöriga egendomen för närvarande inte är aktuella. Möjligen kan, såvitt nu kan bedömas, i en framtid uppkomma önskemål om förvärv av vissa skogsmarksområden i Vretens egendom, vilka gränisar intill Kungl. Göta trängregementes nuvarande övningsområde.”

Ägarna till Vreten gjorde 1973 en ny uppvaktning på kommunens arkitekt- och plankontor, varvid man fick beskedet att området var alldeles för flackt och inte kunde användas som skjutfält. Det var enligt militära utredningar som man kommit fram till detta ställningstagande. Med ledning av dessa besked fortsatte man investeringarna på gården, och man har i dag i stort sett genomfört dessa, till en kostnad av ca 2 milj. kr.

Men nu skall det helt hastigt bli ett skjutfält av marken, trots löftet för bara några år sedan. Det är många i den berörda trakten som frågar sig hur det står till med försvarets planering och som undrar om man kan lita på den och de löften som ges för framtiden.

Hans Lindblad sade tidigare under debatten att man med Vreten mindre har fått en långsiktig lösning på det aktuella problemet, men man kan mot bakgrunden av det som jag nyss pekat på knappast lita på detta. Jag vill med anledning av påståendet att det gäller en långsiktig lösning framhålla att länsstyrelsen i sitt yttrande om Vreten mindre bl. a. sagt att detta alternativ inte ger någon långsiktig lösning på problemen och därför inte bör genomföras.

Såväl Vretens egendom som de övriga gårdar som nu skall bli skjutfält enligt försvarsutskottets majoritet är mycket välskötta och har hög produktion. Det kan enligt min mening inte vara riktigt att anlägga ett skjutfält på Vretenområdet, allra helst inte då godtagbara alternativ finns att tillgå.

Men skulle detta mot min förhoppning ändå ske, måste det vara samhällets skyldighet att göra allt som är möjligt för att dessa hårt drabbade människor skall kunna få ersättningsmark och därmed en chans att kanske på annan plats fortsätta sitt yrke.

Samtidigt som jag till sist vill vädja till kammarens ledamöter att stödja reservationen 2 yrkar jag bifall till densamma.

I detta anförande, under vilket tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde Sten Svensson (m).

HANS LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Karl Leuchovius menade att de folkpartistiska ledamöterna i utskottet skulle ha att följa propositionens förslag, eftersom folkpartistiska statsråd var närvarande vid det sammanträde då propositionen antogs av regeringen. Det är klart att man kan agera transportkompani på det sättet, men jag tycker ändå att man när man avgör ett ärende skall ta hänsyn till alla de faktorer som föreligger.

Låt mig som liberal ändå tala om våg och om att väga. Det gällde att väga ett jordbruksintresse mot ett miljövårdsintresse. Det var svårt att ta ställning, men regeringen kom fram till att jordbruksintresset vägde över. Det gjordes alltså en bedömning, och den kan också jag då ställa mig bakom.

Men det har sedan dess tillkommit en ny vikt i ena vågskålen, nämligen att den närmast berörda kommunen uttalar att den inte vill att frågan skall lösas på visst sätt. Jag menar att riksdagen i en fråga som gäller hur man skall utnyttja mark inom en viss kommun bör lyssna noga på vad den kommunen själv tycker. Om den vikten hade funnits med när regeringen hade att göra sitt val, hade den naturligtvis tagit in den i avvägningen. Jag kan inte säga att regeringen då skulle ha kommit till ett annat resultat, men beslutsunderlaget hade ändå varit ett annat.

Jag tycker alltså – och det är en fundamental fråga för riksdagen – att man skall ta hänsyn till alla faktorer som föreligger, även sådana som tillkommit efter det att regeringen lagt fram sitt förslag. Annars ger vi riksdagen en mycket underordnad roll i maskincriet.

Jag uppfattar inte beskedet från Skövde som olagligt och intresselöst, även om man tydligen kan ha olika uppfattningar på den punkten. Jag uppfattar det som en ineningsyttring från en majoritet i Skövde.

Vad gäller den långsiktiga lösningen kan man bara notera att ett bifall till förslaget sådant det förelåg i propositionen, alltså med genomförande av alternativet Bjärsjö, inte hade varit en långsiktig lösning. Kvar hade nämligen stått att försvaret skulle ha behållit övningsfältet Hene, att man inte hade löst vägfrågan och inte heller löst andra problem i området. De frågorna är nu lösta, och i den meningen är det fråga om en långsiktig lösning. Vi vet att ett bifall till propositionen skulle ha inneburit att Skövdes planeringsproblem hade kvarstått och alltså hade måst aktualiseras ganska snart igen.

GUNNAR RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara göra en kort kommentar till Karl Leuchovius synpunkter på folkpartiets ställningstaganden.

Jag vill erinra om att folkpartiets båda representanter i länsstyrelsen tidigare har tagit ställning för Vretenalternativet. Det motiv som har väglett deras ställningstaganden har varit hänsynen till miljö- och naturvårdsintressena.

Sedan kan jag också rent parentetiskt – även om det egentligen saknar betydelse – nämna att jag själv väckte min motion efter det att trepartiregeringen avgått.

Det helt avgörande är – som jag och även Hans Lindblad har nämnt tidigare

– att Skövde kommun nu tagit ställning i detta val. Karl Leuchovius antydde att det skulle vara ett olagligt beslut och nämnde att det har överklagats. Det är inte möjligt att ta ställning till just detta, men det är inte av någon vikt heller. Det avgörande är ändå att kommunstyrelsens ställningstagande utgör en klar opinionsyttring från kommunens sida. I en sådan situation skall man inte förfalla till onödig formalism.

Beträffande frågan om att markägare inte skulle ha informerats, så framgår det inte av propositionen hur det förhåller sig, men skulle det vara så illa som det här sagts är det givetvis beklagligt. Jag vill återigen erinra om vad jag nämnde inledningsvis, att en vägledande princip i alla sådana här frågor är att den enskilde skall tillfogas minsta möjliga skada, att man skall försöka nå fram till en överenskommelse på vederbörandes egna villkor och att man måste förvänta en generös inställning från det allmännas sida i alla sådana här beslut.

KARL LEUCHOVIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara påpeka tre saker.

1. Kommunfullmäktiges beslut gäller fortfarande. Fullmäktige har inte delegerat till kommunstyrelsen att fatta ett annat beslut än vad fullmäktige har gjort. Det beslutet gäller oavsett vad kommunstyrelsen har sagt efteråt. Det här ärendet kommer att prövas, och det vore underligt om det inte visar sig att kommunstyrelsen har överträtt sina befogenheter i detta sammanhang.

2. Det är inte bara Skövde kommun som berörs av denna fråga, utan även Falköpings och Skara kommuner är inblandade och får lämna mark ifrån sig.

3. Att folkpartiets ledamöter skulle stå fast alltför länge vid en enda uppfattning hade jag inte väntat mig. Ni kanske skulle ha tagit någon hänsyn till jordbruksgrupperna och till det brev som ni ändå har fått från Skaraborgs län och som gör att ni känner till den opinion som finns även i edra led.

HANS LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är väl ingen expert på Skövde, men det som kommunfullmäktige yttrade sig om var skjutfältsfrågan, bara den frågan. Vad kommunstyrelsen har förhandlat om gäller en lösning av frågan om Henefältet, om vägen, om intresseområdet och därmed också om övningsmark. Det är inte riktigt samma fråga. Om man löser skjutfältsfrågan på ett visst sätt, kan man klara övningsfältsfrågan också. Det alternativet fanns icke när Skövde kommunfullmäktige hade att yttra sig. I och för sig behöver det alltså inte föreligga någon motstridighet här, för det gäller två saker.

TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar tas också frågan om pansarövningsfält för Visby garnison upp. Om det är väl att säga att ett flertal utredningar under årens lopp har behandlat den frågan utan att någon lösning har kunnat presenteras som tillgodoser de motstridiga intressen som här föreligger.

På Gotland finns sedan gammalt en stark känsla för den odlade jordens värde. Samtidigt finns det en stark försvarsvilja, något som inte minst tar sig uttryck i en stor anslutning till de olika frivilligorganisationernas verksamhet. Enligt min mening hade det varit något av en tragedi om dessa intressen hade bringats till en så stark konfrontation att expropriation och tvångsförflyttning av människor hade måst tillgripas för att åstadkomma det tänkta övningsfältet. I propositionen 1978/79:5 meddelar departementschefen nu att han inte anser sig kunna lägga fram förslag om att anordna ett pansarövningsfält på Gotland som tillgodoser P 18:s behov. Jag hälsar med tillfredsställelse beskedet i propositionen. Det innebär att produktiv åkerjord inte kommer att tas i anspråk vare sig vid Martille eller vid Homa. Samtidigt ställer jag mig frågande till propositionens mening, att någon förbättring av utbildningsbetingelserna för pansarförband på Gotland inte bedöms kunna genomföras.

Den mark som Visbygarnisonen f. n. disponerar omfattar ca 4 300 hektar. Största sammanhängande område är Tofta skjutfält med ca 2 300 hektar. Skjutfältet måste enligt min mening betraktas som landets i särklass bästa pansarstridsskjutfält. Stridsvagnsutbildning har genomförts under nuvarande utbildningsbetingelser sedan 1963, och i varje fall har jag för min del inte tidigare hört talas om att det har utbildats sämre pansarsoldater på Gotland än i andra delar av landet. Emellertid står vi inför det faktum att försvarsmakten har ställt krav på utökade markområden för övningsändamål. Jag tror att det är viktigt att då notera att länsstyrelsen, kommunen och andra myndigheter och organisationer på Gotland inte heller har ställt sig avvisande till detta. Samstämmigt har förordats en utvidgning och omdisposition av Tofta skjutfält väster om Toftavägen. I kravet på utredning av detta alternativ har de centrala personalorganisationerna senare i skrivelse till ÖB instämt.

Regeringen har nu initierat nya utredningar angående försvaret på Gotland, och ÖB har fått i uppdrag att se över organisation m. m. för utbildningen av stridsvagnsförband där. I motionen 1978/79:13 har Per-Axel Nilsson i Visby och jag framfört vissa synpunkter i anledning av den nu inledda utredningen. Betydande nackdelar skulle enligt vår mening uppstå om stridsvagnsutbildningen upphörde på Gotland, detta ur såväl försvars- som regionalpolitiska synpunkter.

I motionen framförs synpunkter på olika frågor som bör bli föremål för utredning i samband med ÖB:s nu inledda översyn. Vi anför t. ex. att möjligheterna att genomföra utbildning av berörda pansarbataljoner mot "sänkta utbildningsmål" bör bli föremål för intresse, vidare frågan angående möjligheterna till utvidgning och omdisposition av mark i anslutning till Tofta skjutfält, väster om väg 140, samt angående möjligheterna att, som hittills har varit fallet, vid vissa större övningar disponera civil mark.

Försvarsutskottet gör en s. k. välvillig skrivning och föreslår att vad utskottet har anfört ges regeringen till känna. Herr talman! Det finns anledning att från motionärernas sida framföra ett tack till utskottet för den positiva behandling som man här har visat i en för Gotland mycket betydelsefull fråga.

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

ANNE-MARIE GUSTAFSSON (c):

Herr talman! Försvarets behov av ett nytt skjutfält för Skövde garnison har under lång tid varit föremål för överläggningar mellan militära myndigheter och Skövde kommun. Olika utredningar och överväganden har utmynnat i en proposition med förslag om ett skjutfält vid Bjärsjö.

Varje utvidgning av områden för militärt ändamål innebär intrång i annan verksamhet. Det kan gälla jord- och skogsbruk, bostadsområden, friluftsliv eller vetenskaplig naturvård och det gäller att väga olika anspråk mot varandra.

Det är angeläget att begränsa det intrång som måste göras till vad som är oundgängligen nödvändigt för försvarets behov. Med anledning därav har vi motionärer i motion 1978/79:12 framhållit att man bör pröva möjligheten att banta ner föreliggande förslag i största möjliga utsträckning. Detta avsåg då alternativet Bjärsjö, men det borde kunna aktualiseras även vid annat markförvärv.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län konstaterar i sitt yttrande beträffande skjutfält vid Bjärsjö att ett interimistiskt naturreservat har avsatts på Billingenplatån och att reservatet till ungefär halva sin areal sammanfaller med skjutfältsalternativets riskområde. Mellan skjutområdet och reservatet är avståndet som minst 500 m. All erfarenhet visar att flora och fauna normalt inte påverkas negativt inom riskområden till skjutfält utan snarare tvärtom. Problemet är dock att skyddsanordningar i normal omfattning inte kan komma till stånd och att man inte helt kan bortse från brandrisken inom den del som är naturreservat. Föredragande statsrådet säger sig inte kunna godta naturvårdsmyndighetens ståndpunkt när det gäller anläggande av vägar och branddammar inom den del av Bjärsjöområdet som ingår i det interimistiska naturvårdsområdet.

Genom ingående studium av området och anfallsbanornas placering borde de olika intressena här kunna förenas så att godtagbara lösningar kan åstadkommas.

Det särskilda samrådsorgan som bl. a. länsstyrelsen i sitt yttrande föreslagit med uppgift att medverka vid utformning av skötselplaner för skjutfältet, reglering av allmänhetens tillträde m. fl. frågor anser föredragande statsrådet är nödvändigt med hänsyn till det föreslagna skjutfältets betydelse ur naturvårdssynpunkt och för det rörliga friluftslivet. I motion 12 har Gunilla André, Ingemar Hallenius och jag framhållit att det föreslagna samrådsorganet bör få stort inflytande då det gäller de nämnda frågorna.

Ett skjutfält vid Bjärsjö har enligt mitt sätt att se mindre nackdelar än ett vid Vreten, men för alla dem som bor i området kring Bjärsjö kan bullerproblemet bli besvärande, och noggranna studier av anfallsbanorna bör göras även i detta avseende.

Som jag inledningsvis nämnde medför varje utvidgning av områden för militär verksamhet intrång i annan verksamhet, och det får långtgående konsekvenser för jord- och skogsbruket både i alternativet Bjärsjö och i alternativet Vreten mindre. Hårdast drabbas dock markägarna i alternativet Vreten. För att kunna mildra verkningarna för dem som vidianspråktagande

av mark för skjutfältsändamål får sin åker- och skogsareal decimerad måste ersättningsmark anskaffas. Länsstyrelsen i Skaraborgs län föreslog i sitt yttrande i april 1977 att lantbruksnämnden skulle ges i uppdrag att under medverkan av domänverket och stiftsnämnden aktivt verka för att i möjligaste mån erbjuda ersättningsmark till brukare av rationella jordbruksföretag som tvingas frånträda mark. Liknande synpunkter har framförts av LRF, lantbruksnämnden och försvarets fredsorganisationsutredning.

Efter den överenskommelse som nyligen träffats mellan Skövde kommunstyrelsens socialdemokratiska, moderata och folkpartistiska representanter och militärbefälhavaren i Västra militärområdet och som innebär att kommunen nu förordar alternativet Vreten mindre har framkommit att ett 40-tal markägare, boende i Borgunda och Dala församlingar, inte någon gång underrättats om att alternativet Vreten mindre berör deras skogsmark. Inte mindre än 375 hektar skogsmark berörs, och dessa markägare har inte någon gång under hela den tid som alternativen Vreten mindre och Vreten större diskuterats kontaktats av de militära myndigheterna för information och samråd.

I tider då man lagstiftar om medbestämmande och talar om samråd och när demokrati är detta mycket anmärkningsvärt. Om riksdagen kommer att fatta beslut enligt utskottsmajoritetens förslag om alternativ Vreten mindre sker det utan att de markägare som för sin existens är beroende av den skogsmark de äger och brukar har fått framföra sina synpunkter. Riksdagen kan fatta sådana beslut, men det är förvisso inte ägnat att stärka förståelsen för den militära verksamheten i den bygd som drabbas.

Att samråda med markägare åvilar, som jag ser det, främst de militära myndigheterna, och det är mycket beklagligt och anmärkningsvärt att samråd ej har ägt rum, utan att markägare först i slutskedet genom pressen fått del av de förslag som kan komma att innebära vittomfattande förändringar av deras utkomstmöjligheter.

Viktiga remissinstanser som lantbruksnämnden, LRF och länsstyrelsens styrelsemajoritet har med tanke på de areella näringarnas betydelse framhållit att alternativet Bjärsjö åstadkommer minst skada. Och eftersom Bjärsjö även från militär synpunkt är ett acceptabelt alternativ har också departementschefen förordat detta.

Centern i Skaraborgs län har i olika sammanhang också bedömt Bjärsjö på samma sätt. Bjärsjö är det alternativ som sammantaget åstadkommer minst skador. Därför kan vi inte acceptera ett skjutfält vid Vreten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 till försvarsutskottets betänkande 1978/79:9.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! När man i en bygd får uppleva en häftig och upprivande debatt om frågor som rör militära markförvärv till skjut- och övningsfält får man lätt den uppfattningen att det är få andra frågor som så kan uppröra och engagera människorna.

I Skaraborgs län har vi under en längre tid fått ta del av just denna form av

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

debatt inför dagens beslut om ett nytt skjutfält och ett utökat övningsfält för Skövdegarnisonen.

I propositionen 1978/79:5 har förre försvarsministern Eric Krönmark föreslagit att Skövde garnison skall få sitt nya skjutfält förlagt till Bjärsjöområdets på Sydbillingen. Men försvarets fastighetsnämnd har – i likhet med övriga militära myndigheter – i stället föreslagit att det nya skjutfältet förläggs till Vreten.

Det har i dagens debatt redan framhållits att båda alternativen har både för- och nackdelar. Av den anledningen skall jag begränsa mitt inlägg till att redovisa varför vi, de socialdemokratiska riksdagsledamöterna från Skaraborgs län, tagit ställning för alternativ Vreten.

Vårt ställningstagande har skett efter långa och ingående prövningar av de båda förläggningalternativen. Vi har kommit fram till att Vretenalternativet är det mest lämpliga och i många avseenden överlägset alternativet Sydbillingen. Många kanske vill framhålla att det för en lokalt förankrad politiker vore mera bekvämt att inte ta ställning till någotdera av de två alternativen, när man vet att det finns motståndare till båda. Men så enkelt kan man inte komma ifrån sitt politiska ansvar.

Vi socialdemokrater i Skaraborgs län har på ett aktivt sätt slagit vakt om de militära enheter som finns i vårt län och verkat för att de skall få vara kvar. Vi har också aktivt medverkat till att ytterligare tre militära skolor skall flyttas till Skövde, vilket ju också har blivit ett riksdagens beslut. Mot den bakgrunden känner vi oss förpliktade att medverka till att militären får möjlighet att utöva sin verksamhet i våra byder.

Vi kan inte bara begära att lokaliseringar skall ske till länet utan att ta konsekvenserna av eventuella olägenheter. Helt naturligt är skjutfält och militära övningsfält olägenheter för de människor som bor i deras närhet. Detta är vi fullt medvetna om.

När det gäller valet mellan Vreten och Sydbillingen har vi kommit fram till att ur militär synpunkt är Vreten att föredra, eftersom man där kommer att få behovet av både skjutfält och övningsfält tillgodosett.

För Skövde kommuns vidkommande blir fördelarna betydligt större med en förläggning till Vreten, eftersom en övervägande del av den militära verksamheten kommer att bli koncentrerad till ett och samma område.

Tilläggs kan också att en uppgörelse nu har träffats mellan militären och Skövde kommun beträffande vissa markfrågor med anledning av förläggning av skjut- och övningsfältet till Vreten. Detta kommer bl. a. att innebära att militären kommer att få lämna ifrån sig övningsområdet Hene väster om stambanan. Detta kommer att bli ett värdefullt markområde för kommunens framtida planering.

Karl Leuchovius har visserligen här sagt att kommunstyrelsen i Skövde handlat olagligt. Den uppgiften får han stå för, och jag tycker att det är ett ganska grovt angrepp på våra kommunala förtroendemän i Skövde kommunstyrelse. Det är bara att beklaga att vår kommun får den stämpeln på sig att den sysslar med olagligheter. Kommunallagen säger väl ändå att kommunens styrelse skall vårda kommunens angelägenheter. Jag har svårt att tro att

det som skett är olagligt, men jag beklagar att kommunstyrelsen dragits in i diskussionen, eftersom dess ledamöter inte har möjligheter att försvara sig i den debatt som pågår i dag.

Det starkaste motivet till att vi valt Vreten kanske ändå är det stora naturintresse som är förknippat med Sydbillingen.

I naturvårdsplanerna för kommunerna Falköping, Skara och Skövde framhålls att Sydbillingen är ett mycket värdefullt markområde för natur- och friluftsliv. Det är många natur- och miljövänner som har uttalat sin stora oro över att ett skjutfält skulle förläggas till Sydbillingen. Bland de organisationer som på ett helhjärtat sätt engagerat sig mot ett skjutfält på Sydbillingen är Skaraborgs läns naturvårdsförening. Denna förening har bl. a. framhållit följande:

”Billingen har i den översiktliga bedömningen i den fysiska riksplanen klassats vara av riksintresse för vetenskaplig naturvård och friluftsliv, och när Nordiska rådet valde ut elva områden i Sverige, som ansågs vara av omistligt värde för hela Norden, var Billingens ett av dem. Sydbillingens platå, vars centrala delar inte påverkats av modernt skogsbruk och vars mossar ligger helt orörda sedan årtusenden, har inte utan anledning förklarats som interimistiskt naturreservat enligt 11 § naturvårdslagen. Här finns unika vildmarksområden, en mosaik av naturskog och våtmarker antagligen utan like i södra Sverige. Billingens egenartade geologi, flora och fauna måste bevaras åt framtiden. Vad som här förstörs genom våldsamma ingrepp kan aldrig någonsin återställas.”

Naturvårdsföreningen framhåller vidare att för Vretenalternativet gäller inga som helst naturvårdsintressen.

Herr talman! Som jag tidigare framhållit är en förläggning av ett skjut- och övningsfält förknippad med olägenheter för de människor som bor och vistas i dess närhet. När det gäller valet mellan Vreten och Sydbillingen kan man räkna med att ungefär lika många människor kommer att drabbas av dessa olägenheter. Kanske skulle det blivit några fler vid ett val av Sydbillingen.

Oberoende av vilket alternativ som kommer att bli dagens beslut är det viktigt att komma ihåg att beslutet kommer att innebära att vissa människor som bor i fältets närhet kommer att tvingas att flytta från sin hembygd. Vad detta medför av tragedier för den enskilda människan är vi säkert alla medvetna om. Av den anledningen, herr talman, är det viktigt att vi i dag fastslår att de som tvingas lämna ifrån sig markområden skall ha en tillfredsställande ersättning. Detta kan inte bara gälla dem som bor inom det område som skall inlösas, utan även de människor som bor inom bullerzonen. Många av dessa kommer att uppleva sin situation på så sätt att de ej anser sig kunna bo kvar på nuvarande bosättningsplats.

Skulle detta innebära att några lantarbetare blir friställda på grund av att marken tas i anspråk för det kommande övningsfältet, bör staten ta sitt ansvar för att dessa erhåller nya arbetstillfällen.

Länets socialdemokrater vill också fastslå att om dagens beslut blir att skjut- och övningsfältet förläggs till Vreten, så är det militära markbehovet

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

för garnisonen i Skövde tillgodosett för lång tid framåt, såväl för nuvarande militära enheter som för de beslutade militära skolorna.

Vi förutsätter också att generalplaner skall fastställas för berörda områden efter fattade beslut, och detta bör ske i samarbete mellan Falköping och Skövde kommuner.

En av de stora motståndarna till Vretenalternativet är den socialdemokratiska föreningen i Värsås. Jag är informerad om att ett beslut om en förläggning till Vreten kommer att innebära att den socialdemokratiska föreningen i samarbete med övriga socialdemokratiska organisationer i Skövde på det kommunala planet kommer att verka för att lindra olägenheterna för de människor som kommer att bli berörda av skjut- och övningsfältet.

I såväl Karl Leuchovius som Anne-Marie Gustafssons inlägg har framkommit att informationen till berörda människor i Vretenområdet har varit otillfredsställande. Detta har icke framgått av propositionen. Är så fallet är det beklagligt. Men jag vill då ändå ställa frågan: Var i propositionen eller era förslag kan man utläsa att de människor som bor i Bjärsjöområdet fått så mycket bättre information? Jag tror det skulle vara värdefullt för kammarens ledamöter om Karl Leuchovius och Anne-Marie Gustafsson berättade för oss, på vilket sätt människorna i de områden som där skulle lösas in och i den bullerzonen fått en mera innehållsrik och värdefull information än människorna i Vretenområdet.

Jag beklagar om informationen varit dålig på något håll. Av era inlägg drar dock jag slutsatsen att ni är övertygade om att informationen i Bjärsjöområdet har varit överlägsen informationen i Vretenområdet. Jag väntar med spänning på ett svar på den frågan.

Herr Petersson sade i en replik till Hans Lindblad att Skaraborgs län får så väldigt mycket naturvårdsområden. Han räknade upp Tiveden – det området ligger visserligen inte helt i Skaraborgs län; det ligger till stor del i Örebro län, men det tillhör ändå Västergötland – Hornborgasjön och Bjärsjön. Ja, lokaliseringar har inte riksdagen varit generös med. Men nu skall ni inte ens ge oss naturvården! Eftersom detta inte har motsagts av de andra borgerliga representanter som har haft ordet vore det intressant att få svar på frågan: Vill herr Petersson säga nej till de planer på naturvårdsområden som finns för Skaraborgs län? Vi kommer med intresse att ta del av herr Peterssons svar.

Herr talman! Med detta inlägg vill jag yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag när det gäller nytt skjutfält för Skövdegarnisonen.

I detta anförande instämde Arne Blomkvist (s).

PER PETERSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att på en gång få svara på Sven-Gösta Signells fråga till mig.

Vi har fått information från länsstyrelsen i Skaraborgs län om hur den bedömer naturvårdsintressena. Det är med stöd av de synpunkterna jag har

tagit upp frågan om naturvårdsmöjligheterna i Bjärsjö. Man har sagt oss att Tiveden och Hornborgasjön bör få förtur i fråga om naturvårdspengar som kommer till länet; de bör alltså komma före Bjärsjöområdet.

I dag har vi på riksdagens bord jordbruksutskottets betänkande nr 10, där man återger en beräkning från naturvårdsverket av vad det kostar att avsätta viss del av Tiveden till nationalpark. Man säger där att värdet blir mellan 12,1 och 18,2 milj. kr. Därtill kan läggas ett visst restvärde för marken.

Jag påstår också att det kostar en hel del att ordna naturvärden kring Hornborgasjön. Vidare säger man i de handlingar vi har fått från länsmyndigheterna att Bjärsjöområdet har en skogsavkastning på ca 6 milj. kr. per år.

Jag skall strö ytterligare litet salt i herr Signells sår. Han säger att med den lösning han förordar kommer markfrågorna för försvaret i vad gäller Skövde att vara lösta för all framtid. Där har också länsstyrelsen en annan mening. Jag har ett yttrande av den från april 1977 framför mig, och där säger länsstyrelsen: "På skäl som Skövde kommun anfört synes alternativet Vreten mindre ej ge någon långsiktig lösning av problemen och bör därför ej komma till stånd." Litet längre ner säger länsstyrelsen efter att ha förordat Bjärsjö: "Skövde garnisons behov av mark för övningsfält och skjutfält blir säkerställt för överskådlig tid och detta i nära anslutning till garnisonens förläggningar. Länsstyrelsens förslag ger möjligheter till en varaktig lösning av de militära markfrågorna." Det gäller alltså om man tar Bjärsjö.

KARL LEUCHOVIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Att informationen inte har varit tillräcklig är väl helt klart; på det opinionsmöte som man hade ordnat i Skövde under senaste söndag erkändes i varje fall från alla håll att den inte hade gått fram tillräckligt. Det skall vi alltså inte behöva tvista om. Jag skulle tro att Skara och Falköpings kommuner har skött sin information bättre än vad Skövde har gjort.

Jag hälsar med tillfredsställelse Sven-Gösta Signells uttalande att han och den socialdemokratiska gruppen är beredda att göra allt vad i deras makt står för att stödja de människor som drabbas av "skjutfält", där hem och arbete tas ifrån dem var de än bor.

Här har också talats om olagligheten i det beslut som kommunstyrelsen har fattat. Det är inte bara jag som tycker att beslutet är olagligt, utan det är överklagat av någon annan och ligger väl nu för avgörande. Jag har fått uppgifter om att kommunen har fått det på remiss igen för ställningstagande. Så länge fullmäktige inte har bekräftat ett kommunstyrelsebeslut menar jag för min del att det inte kan vara gällande. Här har kommunstyrelsen gjort ett ställningstagande utöver vad fullmäktige har gjort, vilket den egentligen inte har rätt att göra enligt min bedömning.

Det var väldigt intressant att höra Sven-Gösta Signells lovtal över miljö- och naturvårdsvärden på Sydbillingen. Det var bara synd att inte detta lovtal hördes när vi diskuterade frågan om brytning av uran i Ranstad. Då gällde det ungefär samma område, men den gången hörde jag helt andra tongångar. Då var inte området så värdefullt utan passade bra för brytning. Men jag hoppas

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

att vad Sven-Gösta Signell har sagt i dag skall gälla även på den punkten i fortsättningen.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Per Petersson hänvisar till vad länsstyrelsen har sagt. Därav framgår inte att länsstyrelsen skulle ha sagt nej, även om den har garderat sig.

Bara en liten del av området i Tiveden kommer att tillhöra Skaraborgs län. Den största delen kommer att ligga i Örebro län. Men genom inlägget klarlades att någon större negativism mot ett naturvårdsområde inte finns. Vi kan väl ändå vara värda den lilla lokaliseringen.

När Karl Leuchovius på nytt påpekar olagligheten i kommunens beslut, skall jag inte säga mer än jag har sagt tidigare. Men det intressanta är informationen om Vreten. Jag har ännu inte fått veta hur mycket mer överlägsen informationen har varit till dem som bor i Bjärsjöområdet. Karl Leuchovius hänvisar till det informationsmöte som anordnades och som gällde Vreten. Hur övertygande har informationen varit till dem som bor i Bjärsjöområdet?

Karl Leuchovius gör gällande att jag skulle ha svängt när det gäller Sydbillingen och att vi socialdemokrater inte hade samma inställning när det gällde Ranstadsfrågan. Men det gäller inte samma område, och uranbrytningen sker ju under mark och under berget. Vad vi nu pratar om sker på jordytan. Försöker man nu ta in Ranstadsfrågan i debatten, har vi verkligen kommit långt från dagens ärende.

Karl Leuchovius hela inlägg andades negativism och misstänksamhet mot de militära myndigheterna, vilket gör mig väldigt förvånad. Vi politiker skall ta vårt ansvar. Att bara skylla på de militära myndigheterna är ett tecken på feighet. Vi politiker skall inte krypa bakom vad de militära myndigheterna företar sig. De slår vakt om de intressen som vi har satt dem att bevaka. Än en gång: Vi politiker skall ta vårt ansvar för fattade beslut.

PER PETERSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Sven-Gösta Signell försöker nu klara sig ur problemet hur han skall få ekonomiska resurser till detta naturvårdsområde på Billingen genom att säga att området i Tiveden inte tillhör bara Skaraborgs län utan också andra län. Jag vill då påpeka att den årliga satsningen på naturvård i hela Sverige i år uppgår till 13 milj. kr. Bara Tiveden beräknas kosta kanske upp till 20 milj. kr. Sedan har man Hornborgasjön och Bjärsjöområdet. Bara den del som är av intresse för militära ändamål beräknas nu ge en årlig avkastning på 6 milj. kr. – siffror som jag har tagit dels ur jordbruksutskottets betänkande nr 10, som skall behandlas senare i dag, dels ur offentligt material som försvarsutskottet har fått från länsmyndigheterna i Skaraborgs län.

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

KARL LEUCHOVIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill återkomma till vad Sven-Gösta Signell sade om att mitt inlägg andades negativism mot försvaret. Det är litet väl starkt av en socialdemokrat att tala om negativism från en moderat när det gäller försvaret. Jag erkände faktiskt i talarstolen att jag inte såg någon som helst anledning att inte tillgodose försvarets behov av mark i Skövde för utbildningsändamål. Men när det nu fanns möjlighet att ta in anspråk ett annat område, som inte var så värdefullt bl. a. ur livsmedelsproduktionssynpunkt, har jag föreslagit det alternativet. Det är i så fall min negativism på det här området. Att försvaret skall ha möjlighet att genomföra den militära utbildningen råder det inga delade meningar om, men när det finns alternativa lösningar skall man ta vara på dem och förlägga verksamheten där den gör minst skada.

Informationen återkom Sven-Gösta Signell till. Jag kan bara säga att jag vet hur informationen har varit i Vretenområdet och att man när det gäller Bjärsjö har skickat ut personlig information till de berörda. Informationen har inte alltid gått fram, men det är möjligt att Skara och Falköpings kommuner har givit en något bättre information än vad Skövde kommun har gjort. Om det vet jag inte hela sanningen, men jag vet att informationen i Skövdeområdet har varit dålig.

Södra Billingen är ju ändå södra Billingen, och uranbrytningen skulle väl inte ske bara inom ett litet område. Det var inte heller tänkt att brytningen skulle ske bara under jord utan också i dagbrott. Det är samma område och samma problem i båda fallen, och jag hoppas att Sven-Gösta Signell kommer att ha samma uppfattning och känsla för naturvård i fråga om uranbrytningen som han i dag har givit uttryck för när det gäller skjutfältet.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan lugna Karl Leuchovius med att skall man bryta uran i marknivån uppe på Billingen så kommer jag att vara motståndare till det. Jag tror att även de som skall projektera en uranbrytning kommer att bli motståndare till att bryta uran ovan jord på Billingen. Vi kan nog vara lugna för att så inte kommer att bli fallet utan att brytningen kommer att ske underjordiskt.

Sedan sade Karl Leuchovius att det var en smula egendomligt att en socialdemokrat kunde säga att en moderat inte skulle vara försvarsvänlig, men det var inte så jag sade. Jag sade att Karl Leuchovius gav uttryck för misstänksamhet mot de militära myndigheterna. Men jag vill gärna hålla med om att jag inte heller trodde att jag någon gång skulle bli tvingad att säga i riksdagen att en moderat var misstänksam mot militära myndigheter. Tyvärr har jag tvingats att göra det.

INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! Försvarsutskottets betänkande 1978/79:9 behandlar också frågan om nytt skjutfält för Skövde garnison. Denna fråga har diskuterats under flera år och i hög grad engagerat den lokala befolkningen. Varje

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

utökning av de militära övningsområdena innebär intrång i annan verksamhet, såväl jord- och skogsbruk som fritids- och naturvård. Det är angeläget att detta intrång begränsas till vad som är absolut nödvändigt för försvarets behov. Det måste också i framtiden ske en bättre samordning och ett bättre samutnyttjande av de militära övnings- och skjutfälten.

Vi har accepterat Bjärsjöalternativet under förutsättning att man tar hänsyn till områdets känslighet ur naturvårdssynpunkt. Gemensamt med företrädare för naturvårdsintressena bör man kunna nå lösningar så att intrånget blir så litet som möjligt. Kombinationen riskzon och naturvårdsreservat är ur ekonomisk synpunkt fördelaktig. Utskottet anför att det större Vretenalternativet genom intrång på värdefull åkermark har så stora nackdelar att det enligt utskottets mening bör avföras som orealistiskt. Även det förslag, Vreten mindre, som utskottets majoritet föreslår, berör i stor utsträckning god åkermark. Det rör sig här om 250 hektar åkermark, så bedömningen borde vara densamma i det fallet.

Centern har såväl i kommunen som i länet sagt nej till ett skjutfält på Vreten. Vi anser att åkermarken inte skall tagas i anspråk för militära ändamål. Den skall bevaras för livsmedelsproduktion. Livsmedelssituationen i världen och behovet av produktionsunderlag för svensk livsmedelsproduktion motiverar att åkermarken utnyttjas för jordbruksändamål. Denna målsättning gör vi inte avkall på.

Det ursprungliga förslaget Vreten, som sedan har benämnts Vreten större, omfattar 425 hektar åker och 1 800 hektar skogsmark. Vreten mindre omfattar 250 hektar åker och 1 450 hektar skogsmark men är inte enbart en minskning av det ursprungliga förslaget utan tar också ny mark i anspråk. Det är en minskning inom Skövde kommun, men det tar ytterligare 375 hektar skogsmark i Falköpings kommun jämfört med Vreten större.

Detta område på 375 hektar skogsmark berör ett 40-tal markägare inom Borgunda och Dala församlingar. Det är familjejordbruk som berörs, där skogsdelen är av avgörande betydelse för att ge sysselsättning och utkomst för sina brukare.

I försvarsdepartementets skrift *Så skaffar försvaret mark* säger man "att i fastighetsnämndens utredning ingår att träffa markägarna för att informera dem och höra deras syn på saken. Detta sker oavsett om markägarna är tidigare informerade eller ej."

Någon sådan information eller något samråd har inte ägt rum med dessa markägare. De har inte kallats till markägarmöte eller erhållit någon direkt information från vare sig militära myndigheter eller fastighetsnämnden.

De riktlinjer som försvarsdepartementet anger har inte här uppfyllts. Jag finner det mycket anmärkningsvärt om riksdagen kommer att besluta enligt Vreten mindre-alternativet utan att denna information har lämnats och utan att samråd har ägt rum med samtliga markägare.

När det gäller beslut som direkt berör den enskildes sysselsättnings- och utkomstmöjligheter, så borde det väl ändå vara ett minimikrav att samråd ägt rum. Riksdagen kan fatta sådana beslut, men det kommer att minska förtroendet för såväl riksdagen som den militära verksamheten inte bara i den

bygd det drabbar. När vi på andra områden i vårt samhälle strävar efter att öka medbestämmande och samråd borde det vara självklart att det också skall ske när det gäller dessa ärenden.

Jag vill ställa frågan till företrädarna för utskottsmajoriteten: Anser ni det tillfredsställande att ett riksdagsbeslut fattas utan att samråd har ägt rum med alla markägare? Denna fråga har tidigare ställts av Gunnar Björk i Gävle, men det har inte lämnats något svar på den än.

En fråga också till Gunnar Richardson: Är detta ett bevis på folkpartiets närdemokrati? Vreten mindre omfattar inte bara, som Gunnar Richardson skriver i sin motion, västra delen av Vretens egendom. Det omfattar bl. a. också Finnstorp, ett bra familjejordbruk som är på 27 hektar åker och 20 hektar skog. På båda dessa gårdar har omfattande förbättringar och investeringar ägt rum under 1970-talet.

Sammanlagt berörs ca 120 markägare. Skogen har, som jag tidigare framhållit, en stor betydelse när det gäller att ge utkomst och sysselsättning för de många lantbrukare som berörs. Skogsmarken är också av mycket god beskaffenhet.

Att man skall anskaffa ersättningsmark till de lantbrukare som mot sin vilja tvingats avstå mark, så att de kan fortsätta sin verksamhet inom jordbruksnäringen, är ett mycket berättigat krav. Lantbruksnämnden bör aktivt medverka till detta men har f. n. ingen mark inom området. Skall denna fråga kunna lösas på ett tillfredsställande sätt måste mark tillhörig domänverket eller annan av kronan ägd mark användas som ersättningsmark.

Det är en mycket stark opinion lokalt mot ett skjutfält på Vreten. Aktionsgruppen Rädda Vreten har i upprop med ca 6 000 namnunderskrifter protesterat mot skjutfält på Vreten.

Herr talman! Jag vrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

GUNNAR RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ingemar Hallenius frågar om det här är ett exempel på folkpartistisk närdemokrati. Jag vet inte om jag har anledning att i detalj granska hela beslutsprocessen. Vad vi menar med närdemokrati är detta att beslut skall fattas så nära de berörda människorna som möjligt. Det är ett ideal, men sedan vet vi också att det finns en viss fördelning av beslutsbefogenheter på olika politiska församlingar – kommunala församlingar, riksdag och liknande.

Idealet är självfallet att den enskilda människans möjligheter att göra sin röst hörd inte kommer i konflikt med dessa beslutsbefogenheter. Ibland blir det så dess värre, ibland inte. Jag tycker att detta beslut inte är upprörande på det sättet. Däremot har jag beklagat att informationen kanske inte har varit den bästa.

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

INGEMAR HALLENIUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ställt den frågan också därför att folkpartiets jordbruksråd i länet också har ställt ungefär samma fråga. Jag har inte fått något svar på frågan, och det finns många fler som vill ha svar.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Gunnar Björk i Gävle påstod tidigare i debatten att min reservation i försvarets fastighetsnämnd för det s. k. Homaalternativet på Gotland skulle vara det mest kostnadskrävande. Det är ett ganska djärvt påstående som inte heller bestyrktes i debatten. Det är nämligen en helt fri uppfinning av Gunnar Björk. Eftersom han har slungat ut påståendet vill jag för riksdagen till dess protokoll nämna något om vad som har hänt beträffande pansarövningsfältet på Gotland.

Liksom när det gäller markfrågorna i Skövde har fastighetsnämnden att göra en utredning om den mark som lämpligen kan ställas till förfogande som militärt övningsfält. Det gör alltid fastighetsnämnden med mycket stor omsorg. Efter år av förberedelser, otaliga överläggningar, ständigt nya uppslag och utredningar, markägarsammanträden och allmänna bedömningar skall fastighetsnämnden ge regeringen ett förslag. Så har skett också när det gäller Gotland.

Inför det slutliga ställningstagandet i fastighetsnämnden fanns det fyra förslag att ta ställning till. Två av dessa kunde med rätta betecknas som realistiska alternativ, nämligen områdena Martille och Homa. Därutöver fanns det två områden med i bedömningen, nämligen Slättflis och Väster Toftavägen. Inget av dessa båda senare uppslag var användbara. Slättflis hade både kommunen och länsstyrelsen bestämt avstyrkt med hänvisning till områdets betydelse för samhällsplaneringen. I fråga om Väster Toftavägen ansåg bl. a. chefen för armén att terrängen inte var framkomlig och att marken på sina håll inte var tillräckligt bärig för pansarvagnar. Ändå fick detta uppslag som bedömdes som militärt omöjligt ett förord, nämligen från Gunnar Björk i Gävle.

Jag respekterar, herr talman, självfallet denna rätt för Gunnar Björk att företräda en uppfattning om hur de militära markfrågorna på Gotland lämpligen bör ordnas. Men jag kan inte avstå från att klarlägga hur vårdslös han är, när han helt fräckt påstår att mitt alternativ för ett pansarövningsfält på Gotland skulle vara det mest kostnadskrävande. Några sådana beräkningar finns nämligen inte i verkligheten.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Det var bra att Oskar Lindkvist tog upp detta med att fastighetsnämnden, innan den tar beslut, har gjort långa och noggranna utredningar. I fallet Skövde har inte fastighetsnämnden haft att ta ställning till den praxisöverenskommelse som Skövde kommun och de lokala militära myndigheterna har gjort. Det är alltså ett klart avsteg från just den praxis som Oskar Lindkvist åberopar och som han anser värdefull – och den uppfattningen delar jag. Man har gjort ett avsteg när nu riksdagen tar ett beslut som

grundar sig på principöverenskommelsen.

När det sedan gäller markalternativen på Gotland så innebar Martille 570 hektar, varav 190 hektar jordbruksmark. Homa innebar 760 hektar, varav 170 hektar jordbruksmark. Oaktat vilket av dessa två alternativ man går på skall det ställas mot mitt förslag om i första hand Västertofta som innebar 430 hektar, varav 30 hektar jordbruksmark, eller Slättflis. Det säger sig självt att de två alternativen, som för det första är större totalt och för det andra innehåller 5–7 gånger mer jordbruksmark, måste bli dyrare.

Oskar Lindkvist menar att det alternativ jag har förespråkade inte har någon förankring och skulle vara dåligt. Låt mig erinra om att länsstyrelsen och kommunen på Gotland och centrala personalorganisationer har stött dessa krav från socialdemokratiskt håll och centerhåll som finns i motionen av bl. a. Torsten Gustafsson i Stenkyrka. Låt mig också påpeka att en rad olika organisationer på Gotland har ansett att detta går att lösa, och jag tycker att man bör lita på personalorganisationerna i den här frågan. Enligt min mening är Västertoftaalternativet kopplat till Stora Homa-alternativet ett mycket bra och acceptabelt förslag som tar i anspråk ett minimum av jordbruksmark. Det är tydligt att vår inställning till frågan om jordbruksmark skiljer sig i avgörande omfattning. Min inställning är att vi skall vara försiktiga med att ta i anspråk jordbruksmark, men här har tydligen Oskar Lindkvist en annan inställning.

Jag menar att Västertoftaalternativet på Gotland är ett bra alternativ som man från militärt håll får acceptera. CA:s normer får inte vara lag för riksdagen. De får vara ett riktmärke för de militära myndigheterna, men de militära myndigheterna kan inte få avgöra vilka beslut vi skall fatta här i riksdagen när det gäller markanspråken. I de frågorna måste vi få vara med och framföra våra allmänna synpunkter på förslagen.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Som kammarens ledamöter säkert uppmärksammade återkom inte Gunnar Björk i Gävle till att mitt alternativ skulle vara det dyraste av Gotlandsalternativen. Det finns nämligen andra alternativ än de som Gunnar Björk pläderat för i försvarets fastighetsnämnd, nämligen Martilleområdet. Jag har just inhämtat att man i en skrivelse som sänts till regeringen den 2 maj 1978 har gjort en översiktsberäkning för kostnaderna av Martillefältet. Man har därvid hamnat på en kostnad på approximativt 13,3 miljoner. I detta ligger stora kostnader i samband med fornlämningar av skilda slag som finns inom området och som man är mycket intresserad av att ta till vara.

Jag vill säga till Gunnar Björk att jag inte är bunden vid chefens för armén normer. Men så mycket begriper jag att om man skall ha ett övningsfält för pansarvagnsövningar, så måste rimligen marken vara av sådan beskaffenhet att den är bärig för de pansarvagnar som skall användas vid övningarna. Så mycket har framgått av debatten, och det är därför Gunnar Björk står ensam när han i försvarets fastighetsnämnd förordar sitt alternativ.

Jag är emellertid nöjd med Gunnar Björks inlägg så till vida att han inte

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

längre kan påstå – vilket han gjorde i förmiddags – att mitt alternativ skulle vara det mest kostnadskrävande av Gotlandsalternativen.

Slutligen skulle jag vilja ställa en fråga till Gunnar Björk, som invalts i försvarets fastighetsnämnd efter regeringsskiftet 1976 – och det är utmärkt att det kommit fler riskdagsmän till nämnden. Om Gunnar Björk inte är nöjd med försvarets fastighetsnämnds handläggning av markägarfrågorna i Skövdefallet, varför har han då inte tagit upp detta i nämnden? Den frågan har riksdagen rätt att få besvarad.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! När det gäller det sista som Oskar Lindkvist anförde vill jag säga att vi i Skövdefallet inte har diskuterat handläggningen. Vad vi tar upp i vår reservation är handläggningen av framför allt Remmenefallet. Handläggningen av principöverenskommelsen har inte diskuterats i fastighetsnämnden, och det vet också Oskar Lindkvist.

Vad gäller kostnaderna har jag inte siffrorna i huvudet nu, men det vore märkligt om alternativen Martille och Homa, som omfattar 760 resp. 570 hektar mark med en stor andel jordbruksmark och som berör många fler människor, skulle vara billigare än Västertoftalternativet som har ett mindre antal hektar mark och en mycket liten andel jordbruksmark.

Låt mig också i anslutning till frågan om CA:s normer erinra om att de alternativ som tagits fram på Gotland, t. ex. Slättflisalternativet, har initierats av en person som var militär och som trodde att frågan kunde lösas utan att man var så strikt formell och beaktade CA:s normer. Även på militärt håll finns det sålunda de som förstår att den här frågan bör lösas utan att man tar i anspråk de största områdena.

OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Nu får vi för det första reda på att kritiken har riktats mot handläggningen av Remmeneärendet. Jag skall inte gå in på detta ärende, men jag var i tillfälle att följa senare delen av det. Jag har den uppfattningen att försvarets fastighetsnämnd i den frågan har haft en synnerligen god kontakt med markägarna. Man har inte varit överens, för det har varit ett mycket svårt ärende. Men mot försvarets fastighetsnämnds handläggning tror jag att det sakligt sett är mycket svårt att rikta någon kritik.

För det andra: Vi hade, Gunnar Björk, principöverenskommelsen om Skövde när vi röstade i försvarets fastighetsnämnd.

För det tredje: Jag diskuterar inte alternativet Väster Toftavägen på Gotland. För mig är detta inte något realistiskt alternativ. Jag diskuterar jämförelsen mellan kostnaden för Martillealternativet och kostnaden för Homaalternativet. Här existerar i verkligheten ingen skillnad.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Den principöverenskommelse som vi diskuterar när det gäller Skövde är ju den överenskommelse som har träffats nu under de senaste 14 dagarna. Den har vi ju inte haft tillgång till i fastighetsnämnden.

Då det gäller Martille och Homa hävdar jag bestämt att Väster Toftavägen är ett acceptabelt alternativ. Att då göra en jämförelse bara mellan Martille och Homa är för mig helt orimligt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 14 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 14 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 17

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Georg Pettersson och Gunnar Björk i Gävle, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Gunnar Björk i Gävle begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Georg Pettersson och Gunnar Björk i Gävle.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Gunnar Björk i Gävle begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 215
Nej - 90

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

Onsdagen den
6 december 1978

*Vissa markförvärv
för armén, m. m.*

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Per Petersson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Petersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Per Petersson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Petersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 168
Nej - 123
Avstår - 14

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Bengt Gustavsson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Bengt Gustavsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller försvarsutskottets hemställan i betänkandet nr 9 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Bengt Gustavsson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bengt Gustavsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 149

§ 14 Tidigdiagnostik av bröstcancer

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:18 med anledning av motioner om tidigdiagnostik av bröstcancer m. m.

*Tidigdiagnostik av
bröstcancer*

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:352 av Karin Nordlander m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos regeringen begära förslag om nödvändiga åtgärder för att under hälsomyndighets ansvar inrätta mottagningar för mammografiundersökningar i alla län och att därvid även beaktades frågan om statsbidragsgivning,

1977/78:551 av Marianne Karlsson (c),

1977/78:1107 av Per-Eric Ringaby (m) och Blenda Littmarck (m) samt

1977/78:1508 av Gabriel Romanus (fp) och Ingegärd Frænkel (fp).

Utskottet hemställde

1. beträffande fråga om utbyggnad med stöd av statsbidrag av verksamhet med mammografi att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:352,

2. beträffande frågor om tidigdiagnostik av bröstcancer och livmoderhalscancer att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:551, motionen 1977/78:1107 samt motionen 1977/78:1508.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det är sällan frågor som tas upp i en motion får en så allsidig belysning och en så seriös behandling som motionerna i denna fråga har fått i socialutskottets betänkande nr 18. Men det kanske beror på att den nye socialministern har en motion i frågan. En aldrig så positiv behandling för emellertid inte problemen närmare en lösning, om utskottets slutsats – som i det här fallet – utmynnar i ett klart avslag på motionerna.

De frågor som motionerna tar upp är verkligen angelägna, det kan faktiskt röra sig om liv eller död för de berörda. De rör också ett stort antal människor varje år. Årligen drabbas ca 3 600 kvinnor av bröstcancer och ca 40 % av fallen får dödlig utgång. Eftersom orsaken till bröstcancer inte är känd, finns inte heller f. n. möjligheten till förebyggande åtgärder. Däremot vet man en del om vilka kvinnor som är i riskzonen. För att minska dödligheten i denna sjukdom och minska onödigt lidande för dem som drabbas återstår endast det som vi tagit upp i vår motion, möjligheter till tidigare upptäckt av tumörer. En tidig diagnostik är viktig, eftersom det finns ett klart samband mellan upptäckten av en tumör och behandlingsresultatet.

Av alla kända undersökningsmetoder är mammografitekniken den klart överlägsna. Det framgår också av socialstyrelsens remissyttrande:

”Med mammografitekniken finns nu en väl utprövad metod som fyller högt ställda krav på förmåga att med god säkerhet påvisa förekomst av även små (ett par millimeters diameter) cancertumörer i bröstkörtlar. Den kan dock missa en del, även större tumörformer. Den är klart överlägsen manuell undersökning av bröstet när det gäller små tumörer, även när sistnämnda

cancerundersökning görs av vältränad medicinalpersonal. Den är således den hittills klart effektivaste metoden för att påvisa bröstcancertumörer som är små och därigenom troligen i relativt tidigt utvecklingsstadium. Den är inte särskilt besvärande för kvinnan. Kostnaden för en undersökning vid optimalt utnyttjande av utrustning och personalresurser är måttliga. Genom den tekniska utvecklingen är numera stråldosen låg vid mammografiundersökning varför riskerna för den enskilda kvinnan för skadliga biverkningar är mycket små även vid upprepade undersökningar.”

Man kan ställa frågan om man över huvud taget kan hitta en bättre och säkrare undersökningsmetod.

I min fackliga verksamhet har jag kontakt med många kvinnor som befinner sig i den kända riskzonen. Jag får även direkt kontakt med drabbade medlemmar då en bröstcanceroperation ofta leder till arbetsomplacering – de kan inte fortsätta med de tunga jobbet. Detta var också anledningen till att den här motionen väcktes.

Jag kan hänvisa till två fall helt nyligen, där vederbörande själv sökt läkare, den ena vid upprepade tillfällen, och påpekat knölar i bröstet efter s. k. självundersökning. Läkarna hävdade att det var ofarligt och att ingen behandling behövdes. I det ena fallet fördröjdes operationen över ett år, i det andra fallet åtta månader. Det ledde i de här fallen till onödigt stora operationsingrepp, ökat lidande och en oviss utgång. Det blir en dubbel psykisk påfrestning för de sjuka som drabbas på detta sätt. Trots att de sökt läkare med misstanke om en tumör har de inte fått en tillfredsställande kontroll av sin misstanke.

Läkarna är också helt på det klara med detta och har själva tagit upp frågan i Läkartidningen. De föreslår att särskilda brösttumörmottagningar inrättas, så att riskerna för fördröjd behandling minskar.

Undersökningar visar att var femte kvinna med bröstcancer som Radiumhemmet tog emot för behandling våren 1977 tidigare hade sökt läkare för symtom från bröstet utan att cancer hade upptäckts. De sju stockholmsläkarna säger i Läkartidningen vidare att de 33 fallen antagligen är ett minimivärde, eftersom varken de patienter med diffusa besvär eller de som rutinmässigt undersöks utan symtom från bröstet och som tidigare visat sig ha bröstcancer finns med i statistiken. Tidigare undersökningar har visat – det framgår också av socialstyrelsens utlåtande – att även läkare som är vana att ställa diagnos på bröstcancer tar fel var fjärde till var femte gång.

Av Läkaresällskapets uttalande framgår att resultatet av bröstcancerbehandling är starkt korrelerat till tumörsjukdomens stadium då diagnosen ställs, dvs. till primärtumörens storlek och graden av spridning till lymfkörtelregionerna. Patienter med små tumörer utan spridning till lymfkörtlarna i armhålan har efter behandling nästan samma överlevnad som en normalpopulation, medan patienter med större tumörer och/eller spridning till armhålan löper en betydande risk för återfall.

Det är inte svårt att förstå hur det känns för de drabbade som sökt läkare på eget initiativ utan att få erforderlig behandling på grund av brister i de undersökningsmetoder som används. Av egen erfarenhet kan jag intyga att

Onsdagen den
6 december 1978

*Tidigdiagnostik av
bröstcancer*

de undersökningar som görs vid en allmän hälsokontroll är helt otillräckliga för att upptäcka en bröstcancer.

Med den konventionella behandling, operation plus strålbehandling, som används i dag har man inte kommit särskilt långt i fråga om följdverkningarna eller nedbringandet av dödligheten. Det är lika många kvinnor som dör i bröstcancer – ca 1 400 varje år – som det antal människor som omkommer i trafikolyckor. Det satsas inte heller särskilt mycket på forskning på detta område, varför några stora framsteg inom behandlingsområdet inte är att förvänta inom den närmaste tiden. I dag är därför för den behandlingsmetod som används en tidigare upptäckt av bröstcancer avgörande; det är alla berörda eniga om.

Det är därför illavarslande att Landstingsförbundet inte har gjort någon medicinsk bedömning av motionärernas förslag utan begränsat sitt yttrande till frågor som påverkar sjukvårdshuvudmännens verksamhet. Det är omöjligt att acceptera kostnadsaspekten som enda avgörande faktor i den här frågan. Verksamhet i förebyggande syfte är oftast lönsam i alla sjukvårdssammanhang. Minskning av antalet vårddagar är exempelvis en viktig del i sjukvårdens ekonomiska planering. En tidigare behandling av bröstcancer ger det resultatet. F. ö. får inte möjligheten att minska människors lidande avgöras med kostnadsskäl. Socialstyrelsen har ju också i sitt uttalande sagt att kostnaderna för en sådan undersökning är måttliga.

Vad vi vill med vår motion är att kvinnor som känner sig oroliga skall kunna utan remiss och tidsbeställning få en undersökning som de kan lita på och som ger ett snabbt besked. En mammografiapparat för bröstströntgen kostar en struntsumma i jämförelse med de pengar som vissa anser vara nödvändiga för exempelvis vårt försvar. Jämförelsen kan göras med det som f. n. är aktuellt: kostnaden för flygplan för militära ändamål.

Vi vill också ha riktade hälsoundersökningar för de speciella riskgrupper som vi känner till. Vi är kritiska till att enbart lita på de självundersökningar som det nu görs kampanj för. De kan tvärtom bli farliga, om man enbart förlitar sig på dem.

Det behövs inte heller, som utskottet säger, ytterligare utvärderingar av försök. Det är möjligt att metoden kan förbättras, men redan nu finns en samstämmighet om de små risker som denna undersökningsmetod ger. Det är sagt från läkarhåll att risken för skador av den begränsade stråldosen inte är större än risken av att röka en cigarett i månaden.

Den slutsats som har dragits av fyra års hälsokontroller i Gävleborgs län är att hälsoundersökningar med röntgenmetod som ger mycket låga stråldoser är det säkraste sättet att upptäcka bröstcancer så tidigt att kvinnan kan botas helt. Hälsoprogram som enbart lär kvinnan att undersöka bröstet själv kan däremot aldrig ge några större förbättringar av behandlingschanserna.

Man kan inte heller i den här frågan komma ifrån misstanken att det har en viss betydelse att det är enbart kvinnor det handlar om.

Med hänvisning till vad jag anfört och inte minst med hänsyn till det stora antal kvinnor som varje år drabbas av denna sjukdom och dess följder yrkar jag bifall till motionen 352.

Onsdagen den
6 december 1978

*Tidigdiagnostik av
bröstcancer*

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Fru Nordlander vitsordade att utskottet tagit allvarligt på den här frågan, och det är onekligen en allvarlig fråga.

Vi har låtit den expertis som finns i landet yttra sig: socialstyrelsen, Läkaresällskapet och som sjukvårdens huvudman Landstingsförbundet. De yttrandena har vi strukit under, och jag vill betona vikten av att man så snart som det över huvud taget går bygger ut denna verksamhet. Det är närmast landstingen det berör, och såvitt jag vet finns det ett positivt intresse inom de flesta landsting för att bygga ut den här verksamheten.

Läkaresällskapet har gett en liten varning i sitt yttrande och sagt att stråldosen kan ha sina farliga effekter. Utifrån den utgångspunkten vill Läkaresällskapet att försöksverksamheten i Kopparbergs och Östergötlands län skall avvaktas. Och jag tycker nog det är rimligt att så sker.

Vi har inte kunnat tillstyrka motionen, men vi stryker under med all kraft att det här är en angelägenhet som vi är lika måna som fru Nordlander om att försöka hävda. Och jag är övertygad om att landstingen kommer att se till att mammografin byggs ut över hela landet så fort som möjligt.

När fru Nordlander säger att kostnadsaspekterna inte får vara avgörande vill jag säga: Det är helt klart. Och det kan inte vara några stora kostnader i det här fallet. Men det är alltså en avvägning som måste göras med hänsyn till strålningen.

Jag hoppas som sagt att vi kan vara överens om att den här frågan måste lösas. Tankarna som ligger bakom motionen är värda all respekt, och med hänsyn till utskottets yttrande, som är positivt så långt man över huvud taget kan begära, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att frågan var mycket positivt och seriöst behandlad. Men det räcker liksom inte om detta inte för frågan närmare en lösning.

I fråga om riskerna med den strålning som används har jag kunnat läsa ut av alla artiklar att den nya metod med bara en röntgenbild som används ger mycket små stråldoser och att det därmed inte finns några sådana risker som det talats om här.

Jag talade också om att man inte var så benägen att satsa pengar på kvinnor. Om detta skriver Bengt Lundgren, överläkare på Gävle lasarett, i en artikel i Läkartidningen: Om fler läkare varit kvinnor skulle diagnos och behandling av bröstcancer sannolikt ha haft en mer framträdande plats, särskilt inom röntgendiagnostiken. Nu tar andra och ofta mer eller mindre överflödiga röntgenundersökningar orimligt stor plats i röntgenavdelningarnas arbetsrutin, trots att bröstströntgen ger bästa chansen att upptäcka bröstcancer i så god tid att patienten kan räddas.

Det visar att om man i andra fall, där det t. o. m. är onödigt, använder röntgen, så kan det i det här fallet inte innebära några större risker att röntga.

En annan artikelförfattare, professorn i röntgendiagnostik vid Göteborgs

universitet, Lars Björk, som också är överläkare vid Sahlgrenska sjukhuset, betecknar det som märkligt och oförsvarligt att man inte kan erbjuda röntgenundersökning åt alla kvinnor som söker för bröstsymtom. Han framhåller också att resurskraven är jämförelsevis blygsamma och att en apparatur för 150 000 kr. per enhet med alla tillbehör och två utbildade röntgenologer för att sköta den är vad man behöver i det här fallet.

Vi menar att detta är en kostnad som man inte behöver ens resonera om. Det är nämligen inte bara så att bröstcancerfallen ökar, utan sjukdomen drabbar också allt längre ner i åldrarna. Från Karolinska sjukhuset redovisas flera fall under 30 år. Vi vet att om cancern upptäcks sent får operationen och de efterföljande strålbehandlingarna oftast invalidiserande verkan och ändå är överlevnadschansen mycket dålig. Det måste då vara ett oeftergivligt krav att kvinnorna får tillgång till den bästa undersökningsmetod som man nu känner till, och det är just mammografän.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag är fortfarande överens med fru Nordlander om att vi skall göra vad som över huvud taget går att göra. Men man kan naturligtvis inte med utgångspunkt i en enskild artikelförfattares uttalanden säga att det inte finns några risker. Läkaresällskapet understryker visserligen i sitt yttrande att det nya systemet är mindre skadligt än det tidigare, men så länge det över huvud taget finns risker måste man avvakta, innan man tar det slutliga steget.

Jag säger vidare att detta är landstingens uppgift. Det är landstingen som måste bygga ut den här verksamheten så snabbt det går. Där kan både fru Nordlander, jag själv och andra som tillhör landstingen och är politiskt verksamma försöka driva på dem som har huvudansvaret. Det finns, såvitt jag vet, inget motstånd från landstingens sida, utan de är säkerligen beredda att göra sitt bästa i det här fallet. Men innan man ger ett generellt besked måste man vara på den säkra sidan när det gäller skadeverkningarna. Och, fru Nordlander, om det finns den minsta misstanke om bröstcancer finns det säkerligen ingen läkare som låter bli att använda sig av röntgenundersökningar. Det är inte där problemet ligger.

Vi är, som sagt, överens i huvudsak. Men att inte utskottet har kunnat gå på fru Nordlanders motion beror på att Läkaresällskapets yttrande inte är riktigt entydigt och att man bör sätta säkerheten främst, innan man tar det slutliga beslutet.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Men, Göran Karlsson, måste man inte vid bedömningen ställa riskerna med röntgenundersökningarna mot de behandlingsresultat som man sedan får? Mediciner har ju alltid biverkningar av olika slag, men man gör ju den bedömningen att det i vissa fall är nödvändigt att ta biverkningarna för att bota den sjukdom som det är fråga om.

Sedan säger Göran Karlsson att läkarna inte underlåter att göra röntgenundersökningar. Men det är ju så att sjukhusen inte alltid har den här

ustrustningen. I jag tror det var 133 fall där kvinnorna själva sökt för misstänkt cancer har läkarna missat att ställa diagnos på grund av att de inte haft tillgång till denna röntgenmetod. Om man inte använder denna metod missar man vart fjärde eller vart femte fall när kvinnor själva söker läkare på grund av egna misstankar om att de har bröstcancer.

Det finns för resten en doktorsavhandling där dessa frågor tas upp. Där sägs att bara tanken att man kan hitta en förändring skrämmer en del kvinnor. De är rädda för att över huvud taget gå till läkare. Men om de visste att det fanns möjlighet att gå till en undersökning utan anmälan eller remiss skulle det vara lättare för dem.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att fortsätta debatten, eftersom fru Nordlander och jag är rörande överens. Men det är inte riksdagen som bygger ut vår sjukvård utan landstingen. Det är bl. a. därför som ett beslut i riksdagen inte kan bli avgörande för hur landstingen skall handla.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Skillnaden är att jag vill se ett resultat, inte bara en positiv inställning.

GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Det vill också vi göra.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 352 av Karin Nordlander m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 18 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 352 av Karin Nordlander m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282

Nej - 12

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1978/79:19 med anledning av motioner om skyldighet att utfärda läkarintyg

Kulturutskottets betänkande

1978/79:16 med anledning av motioner om stöd till djurparker

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 16 Maskinförarutbildning i gymnasieskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1978/79:14 med anledning av motioner om maskinförarutbildning i gymnasieskolan.

OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse man tar del av detta betänkande, vars förslag innebär ett bifall till bl. a. den motion som jag och sju kamrater här i kammaren, vilka tillhör Svenska byggnadsarbetareförbundet, har väckt med krav om att åtgärder skall vidtas i syfte att i gymnasieskolan starta försöksverksamhet med maskinförarutbildning inom byggnads- och anläggningsfacken.

Frågan om utbildning av maskinförare inom byggnads- och anläggningssektorn i gymnasieskolan har varit aktuell under många år. Maskinförarutbildningskommittén (MUK), bakom vilken står 22 organisationer representerande arbetstagare, arbetsgivare, statliga verk, kommunförbunden, armén m. fl., framlade sitt förslag till utbildningsprogram för förare av bygg- och skogsmaskiner redan 1974.

Det är ingen tvekan om att behovet av utbildning av förarna av maskinerna på bygg- och anläggningsarbetsplatserna är stort.

Maskinerna representerar i dag stora investeringsvärden. Både samhälls-ekonomiskt och företagsekonomiskt blir det därför betydelsefullt att maskinerna handhas och underhålls på ett kompetent sätt. En bra utbildning ger förarna denna kompetens.

Samtidigt medför ett felaktigt handhavande av maskinerna betydande olycksfallrisker såväl för föraren själv som för övriga personer på arbetsplatsen. Det finns tyvärr många exempel på olyckor, också med dödlig utgång, som till en del kan hänföras till förarens bristande yrkeskunnighet. En bra utbildning av förarna minskar alltså riskerna på arbetsplatserna.

Till detta kommer att arbetsmiljölagen nu kräver att förare av maskin skall vara väl förtrogen med sin uppgift. Det är arbetsgivarens skyldighet att tillse att så är fallet.

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Maskinförar-
utbildning i gym-
nasieskolan*

debatt inför dagens beslut om ett nytt skjutfält och ett utökat övningsfält för Skövdegarnisonen.

I propositionen 1978/79:5 har förre försvarsministern Eric Krönmark föreslagit att Skövde garnison skall få sitt nya skjutfält förlagt till Bjärsjöområdet på Sydbillingen. Men försvarets fastighetsnämnd har – i likhet med övriga militära myndigheter – i stället föreslagit att det nya skjutfältet förläggs till Vreten.

Det har i dagens debatt redan framhållits att båda alternativen har både för- och nackdelar. Av den anledningen skall jag begränsa mitt inlägg till att redovisa varför vi, de socialdemokratiska riksdagsledamöterna från Skaraborgs län, tagit ställning för alternativ Vreten.

Vårt ställningstagande har skett efter långa och ingående prövningar av de båda förläggningalternativen. Vi har kommit fram till att Vretenalternativet är det mest lämpliga och i många avseenden överlägset alternativet Sydbillingen. Många kanske vill framhålla att det för en lokalt förankrad politiker vore mera bekvämt att inte ta ställning till någotdera av de två alternativen, när man vet att det finns motståndare till båda. Men så enkelt kan man inte komma ifrån sitt politiska ansvar.

Vi socialdemokrater i Skaraborgs län har på ett aktivt sätt slagit vakt om de militära enheter som finns i vårt län och verkat för att de skall få vara kvar. Vi har också aktivt medverkat till att ytterligare tre militära skolor skall flyttas till Skövde, vilket ju också har blivit ett riksdagens beslut. Mot den bakgrunden känner vi oss förpliktade att medverka till att militären får möjlighet att utöva sin verksamhet i våra bygder.

Vi kan inte bara begära att lokaliseringar skall ske till länet utan att ta konsekvenserna av eventuella olägenheter. Helt naturligt är skjutfält och militära övningsfält olägenheter för de människor som bor i deras närhet. Detta är vi fullt medvetna om.

När det gäller valet mellan Vreten och Sydbillingen har vi kommit fram till att ur militär synpunkt är Vreten att föredra, eftersom man där kommer att få behovet av både skjutfält och övningsfält tillgodosett.

För Skövde kommuns vidkommande blir fördelarna betydligt större med en förläggning till Vreten, eftersom en övervägande del av den militära verksamheten kommer att bli koncentrerad till ett och samma område.

Tilläggs kan också att en uppgörelse nu har träffats mellan militären och Skövde kommun beträffande vissa markfrågor med anledning av förläggning av skjut- och övningsfältet till Vreten. Detta kommer bl. a. att innebära att militären kommer att få lämna ifrån sig övningsområdet Hene väster om stambanan. Detta kommer att bli ett värdefullt markområde för kommunens framtida planering.

Karl Leuchovius har visserligen här sagt att kommunstyrelsen i Skövde handlat olagligt. Den uppgiften får han stå för, och jag tycker att det är ett ganska grovt angrepp på våra kommunala förtroendemän i Skövde kommunstyrelse. Det är bara att beklaga att vår kommun får den stämpeln på sig att den sysslar med olagligheter. Kommunallagen säger väl ändå att kommunens styrelse skall vårda kommunens angelägenheter. Jag har svårt att tro att

CLAES ELMSTEDT (c):

Herr talman! Fyra motioner är väckta i det här ärendet. I ett par vill man att riksdagen skall ta ställning till en viss bestämd ort där maskinförarutbildning skall bedrivas, medan man i någon uttalar önskemål om att få en utbildning över huvud taget till stånd.

Utskottet har varit på besök på ett par av de platser som har nämnts – både Bräcke och Ljusdal – och haft samtal med en rad företrädare för alla de intressen som finns i det här sammanhanget. Vi har funnit att skäl talar för att en försöksverksamhet, om än i begränsad omfattning, bör komma till stånd på detta viktiga område.

På skogssidan finns redan utbildning, företrädesvis inom landstingens skogsbruksskolor, medan den på bygg- och anläggningssidan är mera sparsamt förekommande. Det är mot denna bakgrund ett enhälligt utbildningsutskott nu föreslår att regeringen skall se på saken. Vi överlåter alltså åt regeringen att närmare bestämma detaljerna kring försöksverksamheten, men uttalar att en sådan bör komma till stånd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17 Övertagande av aktierna i Nora Bergslags Järnvägs AB

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1978/79:5 med anledning av propositionen 1978/79:23 om övertagande av aktierna i Nora Bergslags Järnvägs AB.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! I propositionen 1978/79:23 har regeringen föreslagit att det skall anvisas medel på tilläggsbudget för budgetåret 1978/79 för att staten den 1 januari 1979 skall kunna förvärva aktierna i Nora Bergslags Järnvägs AB. Bakgrunden till detta är att Nora Bergslags Järnvägs AB förra året skrev till kommunikationsministern och talade om att lönsamheten hade försämrats kraftigt i bolaget, som nu hade ett underskott på 2,5 milj. kr. per år. och att man därför enligt företagsekonomiska bedömningar inte kunde driva järnvägen i fortsättningen.

En särskild utredningsman tillsattes. Han fick i uppgift att undersöka dessa frågor och förhandla med Nora Bergslags Järnvägs AB. Den utredningen har givit vid handen att järnvägsverksamheten kan inskränkas men att en viss trafikförsörjning framför allt beträffande tyngre gods för industrierna i området bör finnas kvar i framtiden på delar av järnvägsområdet. Utredningen har emellertid klart visat att det är förenligt med stora kostnader att överta även denna begränsade del av verksamheten, och man beräknar att det årliga underskottet för den del av Nora Bergslags Järnvägs AB:s bandelar som

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Övertagande av
aktierna i Nora
Bergslags Järnvägs
AB*

Onsdagen den
6 december 1978

*Övertagande av
aktierna i Nora
Bergslags Järnvägs
AB*

skall finnas kvar i framtiden ger ett årligt underskott på 1.5 milj. kr. eller omräknat till nuvärde, 15 milj. kr.

Herr talman! Vi socialdemokrater har inte velat motsätta oss att staten i detta läge övertar aktierna i Nora Bergslags Järnvägs AB och att samhället därmed också garanterar en fortsatt drift för de delar av järnvägsområdet som föreslås i denna proposition. Men vad vi reagerar mot är att staten, när staten av sysselsättningsmässiga samt av regionalpolitiska och trafikpolitiska skäl går in och tar över en förlustbringande verksamhet med ett kapitaliserat förlustvärde på 15 milj. kr., skall betala det nominella värdet av aktierna, i detta fall 4 milj. kr. Det hade varit rimligt att Nora Bergslags Järnvägs AB hade fått en krona för att staten tar hand om ansvaret och de ekonomiska förlusterna. Vi har emellertid inte i detta läge kunnat gå emot propositionen, eftersom det är angeläget från sysselsättningssynpunkt och av trafikpolitiska skäl att vi accepterar det framlagda förslaget. Vi har dock i ett särskilt yttrande fogat till trafikutskottets betänkande givit uttryck för att vi tycker att det är en dålig förhandlingsöverenskommelse från statens synpunkt och att staten betalar alldeles för mycket pengar till Broströms Rederi AB.

ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Kurt Hugosson gav i inledningsskedet av sitt anförande en saklig beskrivning av de förhållanden som ligger till grund för att utskottet nu tillstyrker ett statligt övertagande av Nora Bergslags Järnvägs AB. Men han glömde att tala om att de tillgångar som finns i det företag som staten nu skall överta för 4 milj. kr. av ägarna själva har värderats till 14 milj. kr. och av den opartiske utredningsman som regeringen tillkallat värderats till 11 milj. kr.

Det är ganska upprörande att Kurt Hugosson tycker att statens sparsamhet skall drivas därhän att man konfiskerar enskildas eller företags egendom. Nog är det väl rimligt att företaget får ersättning för en tillgång så stor som det här är fråga om, så mycket mer som det gäller ett företag i starkt behov av omedelbar hjälp.

Vi behandlar i en annan proposition stöd till rederinärigen. Då skall detta företag få ungefär 330 milj. kr. i stöd av staten. Det vore inte snyggt om vi gav med ena handen och tog tillbaka med den andra.

Man kan inte heller föra ett sådant resonemang som Kurt Hugosson här för, nämligen att det gäller ett förlustvärde på 15 milj. kr. Vad staten tänker göra med den egendom som den förvärvar berör väl inte den nuvarande ägaren. Sanningen är ju att staten åtar sig att driva järnvägen vidare, därför att järnvägen utför en samhällsekonomisk nyttighet. Men företagsägaren har inte att göra med vad som inträffar i framtiden med det företag som han avhänder sig.

Kurt Hugosson talar alltså om avkastningsvärdet. Det är lika med noll, det håller jag med om. Men tillgångarna, substansvärdet i företaget, "slaktvärdet", är alltså 11 milj. kr. För det skall vi ge fyra miljoner, och jag tycker att detta är rimligt. Hade staten inte övertagit företaget, så hade ju ägarna, Broströmkoncernen, kunnat sälja ut lok, vagnar, skenor, hus och andra

tillgångar. När företaget är i en sådan besvärlig ekonomisk situation som det är, så är det verkligen för mycket begärt att staten här skall roffa åt sig egendom.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag har inte gjort mig till talesman för någon form av konfiskation. Det som riksdagen nu om några minuter kommer att besluta om är en konfiskation av ett privatföretags förluster. Jag måste få läsa upp för Rolf Clarkson vad som står i propositionen:

”Vid ett statsförvärv på angivet sätt överflyttas från överlåtelsedagen den med koncessionen för järnvägen förenade trafikeringsplikten indirekt på staten. Staten övertar därmed också det yttersta ekonomiska ansvaret för driften. Som tidigare angetts kan detta uppskattas ge en ekonomisk belastning i form av ett underskott i driften med ca 1,5 milj. kr. per år vid rationaliserad drift, eller omräknat till nuvärde ca 15 milj. kr.”

Nu säger herr Clarkson att värdena uppskattas till 11 milj. kr. O. K., men förlusten finns här redovisad till 15 milj. kr. För detta tvingas staten betala 4 milj. kr. Jag tycker att detta är i kraftigaste laget, och jag kan inte komma ifrån en misstanke att det är något av en avbetalning till det privata företag som varit frikostigt med valanslag till vissa borgerliga partier.

ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Kurt Hugosson gör med det senaste inlägget debatten otrevlig. Det är inte alls några sådana synpunkter som dikterar vårt uppträdande utan den rimliga rättsuppfattningen att en sak skall betalas det den är värd. Här är det faktiskt så att hade företaget nu bestämt sig för att lägga ner eller köra i botten och gå i konkurs, så hade i alla fall anläggningarna funnits kvar och kunnat skiftas ut.

Staten övertar tillgångar som är värda minst 11 milj. kr. till ett pris av 4 milj. kr., och det får anses vara ur statens synpunkt en mycket god affär, även om förvärvet är förbundet med att man i framtiden av samhällsekonomiska skäl tänker fortsätta driften.

Jag tycker att det är tråkigt att Kurt Hugosson inte är mera skall vi säga opartisk i detta ärende än vad han är, utan i stället insinuerar att vi skulle bedöma saken på ett mycket skevt och egendomligt sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
6 december 1978

Slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

§ 18 Slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1978/79:6 med anledning av propositionen 1978/79:24 om slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande nr 6 behandlas en proposition som förutvarande kommunikationsministern Bo Turesson aviserade vid ett anförande i kammaren i maj månad i år. Förslaget innebär att de särskilda passageavgifterna för Väner- och Mälartrafiken slopas. Det innebär att kanalavgifterna, som är det vanliga uttrycket, i Trollhätte och Södertälje kanaler försvinner från nyåret vad gäller fraktfarten.

Som företrädare för Värmland vill jag uttrycka stor tillfredsställelse med regeringsförslaget, som följs av utskottet. Det innebär för Vänersjöfartens del att det uppnås en större likvärdighet i förhållandet mellan kostnaderna för trafiken på Vänerhamnar och kusthamnarna i vårt land. Detta kommer förhoppningsvis också näringslivet i Värmland och runt Vänern till del, så att kostnaderna för sjötransporter blir gynnsammare än vad de hittills varit.

Detta har hela tiden varit en strävan hos förutvarande kommunikationsministern och den borgerliga trepartiregeringen. På förslag av trepartiregeringen infördes fr. o. m. i år ett nytt system för de statliga sjöfartsavgifterna. Systemet har kommit att innebära en mycket omfattande avgiftsutjämning inom ramen för total kostnadstäckning. Här kommer Vänersjöfarten i ett gynnsammare läge än tidigare genom att de särskilda passageavgifterna i Trollhätte kanal reducerats i rätt betydande omfattning. Det finns ett starkt regionalpolitiskt motiv för detta, och dåvarande kommunikationsministern Bo Turesson gav tydligt uttryck åt sin vilja att skapa gynnsammare betingelser för Vänersjöfarten och därmed för näringslivet i Värmland och runt Vänern.

Bo Turesson framhöll att den reduktion av kanalavgifterna som han då föreslog var ett första steg på vägen och att det nya systemet skulle prövas under det här året. När sedan riksdagen i maj i år behandlade motionsförslag om slopande av kanalavgifterna – eller de särskilda passageavgifterna som det formellt heter – utlovade Bo Turesson att han före årets slut skulle förelägga riksdagen en proposition om fullständigt slopande av dessa avgifter. Innan trepartiregeringen och Bo Turesson lämnade kanslihuset hade man hunnit göra propositionen klar, och nuvarande kommunikationsministern har följaktligen effektuerat trepartiregeringens förslag när man lagt propositionen på riksdagens bord. Detta är tacknämligt. För Vänersjöfartens del innebär det hela en kostnadsminskning på ca 16 milj. kr. per år, om man inkluderar den reduktion av avgifterna som trepartiregeringen företog redan för innevarande år.

För att täcka inkomstminskningen för Trollhätte kanal föreslås nu att 18 milj. kr. tillförs kanalverket från intäkterna av de statliga sjöfartsavgifterna.

Vidare kommer Vänerens seglationsstyrelse att få kompensation för det inkomstbortfall som följer av slopandet av kanalavgifterna. Seglationsstyrelsen har hittills fått en krona per ton gods för att täcka sina kostnader för farledsverksamheten.

Herr talman! Jag vill med detta uttala stor tillfredsställelse över det förslag som föreligger och som Bo Turesson och den förutvarande trepartiregeringen arbetat fram till glädje för Värmland och Vänersjöfarten samt även de andra länen vid Väneren.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Efter Göthe Knutsons lovsång till den borgerliga trepartiregeringen måste jag lämna en liten historik över bakgrunden till det hela.

För det första: I januari 1974 motionerade vi för första gången om att stöd i en eller annan form skulle utgå till Vänersjöfarten. Det var en s. k. fempartimotion, och bland undertecknarna fanns det riksdagsledamöter, inkl. talmän, från Vänerland med omnejd. Bakgrunden var följande:

Först och främst: Det transportstöd som inrättades år 1971 var ett utomordentligt efterlängtat regionalpolitiskt instrument. Propositionen utgick från den fundamentala riktigheten att konkurrensförhållandena mellan olika trafikgrenar inte skulle få rubbas genom transportstödet.

Vi motionärer ansåg med full rätt, och med stöd från flera håll, att trafiken på Väneren missgynnats. Det fanns en rad instanser som kunde dokumentera våra farhågor. Därför, herr talman, är dagens beslut historiskt på så sätt att vi nu äntligen kan säga att vi har fått rätt i vår tidigare argumentation.

Vi motionärer vann inte gehör första året, alltså år 1974, men vi återkom träget till kommande riksdag och krävde i första hand en utredning. Efter många och långa turer bifölls motionen, och den hänvisades så småningom till den trafikpolitiska utredningen med tilläggsdirektiv från den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Utredningen ansåg att stöd borde utgå och menade att våra motionskrav var berättigade.

Utredningens förslag remissbehandlades, och den dåvarande borgerliga regeringen framlade för riksdagen en proposition som till viss del – men inte helt – tillmötesgick oss motionärer. Vid utskotts- och riksdagsbehandlingen ansåg vi socialdemokrater oss fortfarande inte helt nöjda, och i en s-reservation fanns förslag om en annan finansieringsform, som skulle täcka insjöfartens merkostnader.

Herr talman! Jag har velat lämna den här historiken. Alla vet att utredningar och byråkratin mal långsamt, alltför långsamt, men detta är bakgrunden.

Vid voteringen i ärendet vid den förra riksdagsbehandlingen vann den borgerliga majoriteten, och vår s-reservation vann icke gehör. Dåvarande kommunikationsministern – hårt pressad av s-oppositionen – lovade då att återkomma till innevarande riksmöte med förslag om att de särskilda passageavgifterna skulle tas bort.

I efterhand kan vi helt kort konstatera att Vänersjöfarten nu ges full rättvisa

Slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

Onsdagen den
6 december 1978

Slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

och att det förslag som är lagt kan betecknas som helt tillfredsställande. Kanalavgifternas slopande och att seglationsavgifter ersätts med farledsvaruavgifter för förlängda distanser är för Vänersjöfarten av stor betydelse. Regionalpolitiskt sett betyder det lättnader för sjöfartsnäringen och övriga näringslivet.

Rimligen bör en ökad trafikvolym på Vänern bli följden av dagens riksdagsbeslut, vilket i sin tur innebär att vi får mindre trängsel av långtradare och andra fordon på våra starkt trafikerade vägar. Från samhällssynpunkt är det en riktig och angelägen satsning som nu förverkligas inom kort. Dessa frågor känner vi väl igen från tidigare riksdagsdebatter.

För det andra: Det finns ytterligare en bakgrund. I september 1971 lade den dåvarande socialdemokratiska regeringen fram ett förslag till riksdagen om en utbyggnad av Trollhätte kanal. Kanalen skulle efter utbyggnad medge passage av fartyg med ett djupgående av 5,3 m mot tidigare 4,6 m. De samhälleliga kostnaderna, inkl. hamnarna, torde i runt tal uppgå till inte mindre än drygt 300 milj. kr. Den satsningen var riktig och nödvändig. I dag kan vi konstatera att Vänerlands utskeppningsmöjligheter till främmande hamnar har vidgats och förbättrats.

Behovet av en ändring av förutvarande bestämmelser när det gäller passageavgifterna accentuerades ytterligare genom utbyggnaden av Trollhätte kanal och stationeringen av fast isbrytare i Vänern. Med garantier för sjöfart året runt och slopandet av förutvarande avgifter bör företaget i ökad omfattning satsa på Vänersjöfarten. I initialskedet fanns det mer eller mindre uttalade hotelser från bl. a. Uddeholms AB och Billeruds AB att man kunde dra bort alla transporter från Vänern om inte nödvändiga satsningar gjordes, bl. a. en fördjupning av Trollhätte kanal. Sju år senare får vi, herr talman, hoppas att den nya koncernledningen inser nyttan av att frakta sina produkter på vårt innanhav.

Herr talman! Efter alla dåliga nyheter och rubriker om företagsnedläggningar och inskränkningar i driften är detta en av de få positiva nyheter vi värmlänningar kan få oss till livs – inte bara värmlänningar utan alla andra som bor runt Vänerhav. I en framtid kan vi säkert skörda frukterna av utbyggnaden av Trollhätte kanal – något som vi motionärer förutsåg när vi i januari månad 1974 för första gången aktualiserade frågan i riksdagen.

Samtliga berörda parter i Vänerland med omnejd kan kort och gott säga att när det gällde och gäller slopandet av särskilda passageavgifter för Vänertrafiken nådde vi, herr talman, ända fram!

Jag yrkar bifall till regeringens proposition 1978/79:24.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Magnus Persson gick inte oväntat tillbaka till januari 1974, då man lämnade fram en fempartimotion.

Det är alldeles riktigt att det var en angelägen sak som motionärerna tog upp. Det var precis lika angeläget att ta upp den som det nu är att vi här i riksdagen kan gå till beslut om ett förverkligande av de målsättningar som ligger bakom varje agerande i denna fråga, nämligen likvärdiga konkurrens-

betingelser för insjöfarten, för Vänerhamnarna kontra hamnarna runt den svenska kusten.

Det är bara en sak som det finns anledning att erinra om just nu, nämligen att det fanns möjlighet för den dåvarande riksdagsmajoriteten att den gången följa motionärernas önskemål. Man hade inte behövt ta så lång tid på sig. Men det var en socialdemokratisk regering som satt under dessa år. Det är bra att man nu kommit så här långt. Den borgerliga trepartiregeringen genomförde vad bl. a. Magnus Persson stred för.

Magnus Persson pekar också på de ofta dystra nyheter som vi möter i Värmland i dessa dagar. Jag instämmer helt med honom i hans förhoppningar om att det måtte bli flera ljusa nyheter, positiva ting som händer. Det som regeringen nu föreslagit och som vi kan gå till beslut om är verkligen en god sak för framtiden.

MAGNUS PERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Göthe Knutson går tillbaka till sin historik. Jag sade inledningsvis att det var en fempartimotion som väcktes i januari 1974.

I de flesta fall, herr talman, föregås motioner av utredningar. Det är helt riktigt att det vid detta tillfälle fanns en socialdemokratisk majoritet, men från oppositionens sida ansåg man att frågan borde utredas, vilket nu har skett.

Det har varit många turer i ärendet, och självfallet kan man beklaga att utredningens förslag kommer så sent. Men bättre sent än aldrig.

Sedan vill jag säga till herr Knutson att under den tid som socialdemokraterna var i regeringsställning lämnades många positiva besked. Tyvärr, herr talman, har den borgerliga regeringen haft en mörk tid under de två år den suttit i regeringsställning. Det har funnits få ljuspunkter, men det är klart att i slutskedet måste ett och annat positivt besked komma, vilket jag, herr talman, också sade inledningsvis.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag råkar sitta i bänken bakom Magnus Persson och inte vill tala bakom hans rygg går jag upp i talarstolen, även om jag skall fatta mig kort.

Jag delar fortfarande Magnus Perssons förhoppningar om att Värmlands län, från vilket vi båda kommer, skall få uppleva fler positiva nyheter i fortsättningen. Men, Magnus Persson, jag tycker inte att vi skall dra upp en debatt om världskonjunkturerna och om de orsaker som har framkallat de strukturproblem och de konjunkturmässiga problem som det värmländska näringslivet, skogsindustrin, stålindustrin och många andra industrier har kommit att drabbas av. Det kan vi spara till ett annat tillfälle. Jag begränsar mig i alla fall till att diskutera vad propositionen om ett slopande av passageavgifterna på Trollhätte kanal m. fl. platser kan åstadkomma.

Jag konstaterar, herr talman, att det knappast har funnits möjligheter för den borgerliga regeringen att gå snabbare till väga än vad man har gjort. Här

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

Slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

Onsdagen den
6 december 1978

*Slopande av sär-
skilda passageav-
gifter för Väner-
och Mälartrafiken*

har man agerat väldigt snabbt i förhållande till tidigare regerings ageranden i många andra ärenden som har gällt Värmland och Vänersjöfarten.

MAGNUS PERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag går också upp i talarstolen så att jag kan se Göthe Knutson i ögonen.

Om den borgerliga regeringen hade velat hade den kunnat avgöra den här frågan redan för ett år sedan när vi diskuterade den i kammaren. Från socialdemokratiskt håll hade vi då lagt fram ett förslag om en annan finansiering.

Sedan var det inte jag, herr talman, som tog upp frågan hur det skulle ha sett ut, utan det var ju Göthe Knutson som inledde debatten. Det finns en önskan som delas av många värmlänningar och de flesta fackliga löntagarorganisationer i Värmlands län, nämligen att det den 19 september 1979 skall bli en socialdemokratisk regering som kan sätta sprätt på saker och ting både i Värmland och i övriga landet.

Tredje vice talmannen anmälde att Göthe Knutson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

RUNÉ JOHANSSON i Ämål (s):

Herr talman! Efter Magnus Perssons beskrivning av läget och den lilla dispyten mellan Göthe Knutson och Magnus Persson skall jag fatta mig kort.

När riksdagen den 15 december förra året behandlade sjöfartsavgifterna för Vänern och Mälaren hade den borgerliga utskottsmajoriteten avstyrkt en socialdemokratisk motion, i vilken vi krävde konkurrens på lika villkor för Mälarsjöfarten jämfört med kustsjöfarten. Vi följde därför upp motionen med en reservation i riksdagen.

Göthe Knutson påpekar nu i debatten att dåvarande kommunikationsministern Turesson i maj månad förra året aviserade en proposition i denna fråga. Men i kammardebatten den 15 december gick förre kommunikationsministern Turesson upp i talarstolen och meddelade i inlindade formuleringar att han ämnade återkomma med en proposition om att ytterligare förstärka insjöfartens möjligheter att konkurrera. Förmodligen räddade han den gången regeringen från ett nederlag. Det hade bara behövts att ytterligare tre borgerliga ledamöter då hade haft samma positiva syn som Göthe Knutson har i dag för att den socialdemokratiska reservationen skulle ha vunnit.

Nu har den folkpartistiska kommunikationsministern återkommit med en proposition, som jag måste säga helt tillgodoser de socialdemokratiska kraven. Vi ställer oss därför bakom regeringsförslaget. Samtidigt anser vi dock att detta ärende borde ha kunnat avgöras för ett år sedan. Det förslag som riksdagen nu skall ta ställning till är bra, utskottet är helt enigt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande nr 6.

ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Det är ett enhälligt utskottsbetänkande, och de talare som har varit uppe i talarstolen har i sak varit eniga med utskottet. Det föreligger alltså bara förslag om bifall till utskottets hemställan om godkännande av propositionen.

Men i denna debatt, liksom tidigare, är det mycket viktigt att bringa klarhet i vad som är historia. Magnus Persson är den som i synnerhet har friserat historien för att den skall stämma med Magnus Perssons och socialdemokraternas slutfacit. Magnus Persson började sitt inlägg med att hänvisa till en motion från 1974 som upprepades 1975, där man krävde stöd till kanaltrafiken i en eller annan form. Det var första steget till frisering, för den motionen gav uttryck för den allmänna opinionen i Vänerområdet som var mycket entydig. Där ansåg man nämligen att transportstödet hade verkat konkurrenssnedvridande för sjöfarten på Vänern. Man var ute efter att få transportstöd för Vänersjöfarten.

Trafikutskottet hänvisade sedan frågan till trafikpolitiska utredningen och anförde i sitt betänkande något om passagavgifterna, vilket hade emanerat från andra motioner.

Jag var själv inblandad i utredningsarbetet. Vi fick i trafikpolitiska utredningen ganska snart bekräftat vad flera talare – inte bara jag – i denna debatt tidigare sagt, nämligen att transportstödet har mycket liten påverkan på konkurrensförhållandena. Utredningen skriver: Slutsatsen blir att transportstödet har medfört endast marginella förskjutningar. Skulle Magnus Perssons och andras motioner om transportstödet ha bifallits hade stödet till Vänersjöfarten stannat vid en summa på 1 milj. kr. per år.

När trafikpolitiska utredningen kom fram till det resultatet verkade det som om expertgruppen var nöjd med arbetet. Men jag föreslog i utredningen att man skulle gå vidare och framför allt undersöka passageavgifternas betydelse. Jag ansåg att de mera väsentliga hindren för konkurrensjämslälldhet förelåg där. Det ledde till det förslag som utredningen kom fram med, nämligen att göra Sverige plattare och inte bara rundare, att ta bort de kostnader som kanaltrafiken innebar och att Vänerhamnar skulle jämslälldas med kushamnar.

När det förslaget sedan gick ut på remiss var många remissinstanser självfallet positiva, men andra, väsentliga remissinstanser var negativa. Det var huvudorsaken till att dåvarande kommunikationsministern ville ta ett steg i taget. Han bringade ned förslaget till ungefär en halvering av kostnaderna, vilket innebar en kostnadsminskning på 10–11 milj. kr. för kanalsjöfarten.

Även i den förra debatten sade Magnus Persson att man inte nådde ända fram men att man nu har nått ända fram. Jag sade då till Magnus Persson att när kanalavgifterna tas bort har ni inte bara nått ända fram till era krav utan mångfaldigt längre. Det är alltså inte era krav som framför allt har bifallits, i varje fall inte de ursprungliga kraven. Jag vill bara säga att det är utomordentligt bra att vi har kommit fram till målsättningen att passageavgifterna skall tas bort fr. o. m. nästa årsskifte för kanaltrafiken på Trollhätte

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

Slopande av särskilda passageavgifter för Väner- och Mälartrafiken

Onsdagen den
6 december 1978

*Slopande av sär-
skilda passageav-
gifter för Väner-
och Mälartrafiken*

kanal och Södertälje kanal. Det är bara att hoppas att även näringslivet ser fördelarna i det här. Det är nämligen inte bara kostnaderna som är avgörande vid val av transportmedel, utan den tekniska utvecklingen på transportområdet har också betytt en hel del för att skapa förskjutningar mellan land- och sjötransport. Med det kraftiga nedbringande av kostnaderna som nu skett förutsätter jag emellertid att Vänertrafiken skall kunna hävda sig väl i framtiden och att den skall gå mot en ny blomstringstid.

BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Ett enhälligt utskottsbetänkande borde inte behöva bli föremål för så lång diskussion, och jag skall för min del fatta mig kort.

Jag ville bara uttrycka min glädje över det enhälliga utskottsbetänkande som nu föreligger. Värmland är ju ett län som ligger inne i landet, och vi har där inte tillgång till kusthamn. Detta har naturligtvis varit till nackdel för vårt näringsliv. Kanske kan man som Rolf Sellgren gjorde säga att detta bara haft marginell betydelse för Värmland, men vi bör ha klart för oss att fördelarna med det här beslutet varierar för olika näringsgrenar. Om man ser på resultaten sammantaget måste man därför hälsa med tillfredsställelse att det nu blivit resultat.

1974 väckte vi en motion i den här frågan gemensamt med alla fem riksdagspartierna i Värmland. Frågan har alltså gått framåt undan för undan. Jag skall inte gå in på de olika turerna, eftersom det har berörts här tidigare, men jag vill anknyta till vad som sagts om att vi kunde ha fattat beslut i frågan i enlighet med motioner som förelåg för ett år sedan. Det är i det avseendet riktigt som Rolf Sellgren säger att vi då inte låg så långt framme som vi gör nu, och vi hade därför inte fått ett så bra beslut som vi nu får, det är helt klart. Jag framhöll också i den debatten att det inte förelåg enighet i dessa frågor och att det var så många oklarheter att vi inte visste vilka konsekvenser ett beslut i enlighet med den motion som socialdemokraterna då hade lagt fram skulle få. Jag ansåg därför att det var bättre att vänta på ett beslut som var ännu bättre. Vi gick på den linjen, eftersom vi också fick ett bestämt löfte av dåvarande kommunikationsministern Turesson att regeringen senare skulle komma med ett förslag.

Det finns ingen anledning att bråka om den snö som föll i fjol. Vad jag ville säga var att det enhälliga utskottsbetänkande som föreligger här och det enhälliga beslut som jag förmodar att riksdagen fattar i dag har fört fram denna fråga på ett för Värmland positivt sätt, och det är inte minst vi som motionerade 1974 glada för.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

RUNE JOHANSSON i Ämål (s) kort genmäle:

Man kan göra vilken historiebereskrivning man vill i det här ärendet, men man måste ha klart för sig att innebörden i den socialdemokratiska utskottsgruppsmotionen var att vi krävde konkurrens på lika villkor mellan insjö- och kustsjöfart. På den punkten kan det inte råda några som helst delade meningar.

Jag vill sedan bara notera den glädje över en bra lösning som både Bertil Jonasson och Göthe Knutson i dag känner. Tänk om de hade känt den glädjen för ett år sedan! Då hade de ganska säkert lagt sina röster på ett annat sätt.

Jag noterar med tillfredsställelse att ett enigt utskott står bakom ett bra förslag som överensstämmer med en socialdemokratisk motion.

MAGNUS PERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till herr Jonasson att han i den sena kvällstimmen under den förra kammardebatten faktiskt sade att s-reservationen egentligen var fördelaktigare än regeringsförslaget. Bertil Jonasson, jag vill bara rätta historieskrivningen och påminna om den diskussion vi hade i kammaren den gången. Nu skall vi kanske inte gråta över den snö som föll i fjol, men jag tycker att historieskrivningen skall vara riktig från samtliga håll i den här kammardebatten.

BERTIL JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord. Det är som Magnus Persson nämnde alldeles riktigt att jag vid det tillfället sade att s-reservationen var fördelaktigare än utskottsmajoritetens förslag. Men eftersom jag inte tyckte att vi var tillfreds med det förslaget i Värmland utan ville komma längre än så, röstade jag på majoritetsförslaget, detta med hänsyn till de löften som kommunikationsministern Turesson gav vid det tillfället. Nu kan vi bara konstatera att löftet hölls, varför vi fick ett ännu bättre resultat. Då behöver vi inte bråka om den saken längre. Förslaget är bättre än s-motionens och s-reservationens förslag den gången. Dessutom är förslaget enhälligt, vilket också är en fördel.

MAGNUS PERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara att konstatera att Bertil Jonassons och de övrigas röstning – det var bara tre röster som skilde oss åt den gången – innebar att stödet kom ett år senare. Det kan vi aldrig komma ifrån. Förslaget vid den tidpunkten var betydligt bättre, och därför borde herr Jonasson ha hjälpt till ett år tidigare. Men, herr talman, bättre sent än aldrig.

BERTIL JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Man lever inte bara ett år, Magnus Persson. Värmland skall fortsätta att leva, får vi hoppas. Eftersom vi räknade med att få ett ännu bättre förslag, om vi väntade ett år, gjorde vi också detta. Det visade sig att det var rätt, ty nu har vi nått betydligt längre. Sådant väger långt tyngre för Värmland för framtiden, den saken är helt klar.

Tredje vice talmannen anmälde att Magnus Persson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Onsdagen den
6 december 1978

*Sloppande av sär-
skilda passageav-
gifter för Väner-
och Mälartrafiken*

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Eftersom Rune Johansson i Åmål direkt tilltalade mig begärde jag ordet. Nu har emellertid Rolf Sellgren lämnat en mängd välgörande fakta. Rolf Sellgren kan det här ärendet. Han har arbetat med det under många år. Det är tacknämligt att han tar till orda mot bakgrund av att speciellt Magnus Persson har haft en benägenhet att framställa sig som något slags mästertfixare när det gäller regeringsförslaget. Rolf Sellgrens beskrivning av fakta ger Magnus Persson och hans insatser rimligare proportioner. Det kan vara på sin plats.

Slutligen, herr talman, kan jag vitsorda att Bertil Jonasson säkert känt ett lika starkt engagemang i denna fråga som exempelvis Magnus Persson. Själv hade jag tidigare under de här turerna möjlighet att samarbeta med Bertil Jonasson, och vi försökte då att föra frågan framåt. Vi nådde alltså, för att lätt travestera ett slitet uttryck, ända fram. Det är 15 milj. kr. bättre än det av Magnus Persson från början varmt omhuldade förslaget.

MAGNUS PERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! För det första, Göthe Knutson, fanns ju inte "mästertfixaren" i riksdagen när den berörda motionen väcktes. Göthe Knutson har kanske ändå läst något om alla de turer som förekommit i detta ärende.

Jag har inte på något sätt, herr talman, förringat Bertil Jonassons engagemang i denna fråga, men jag vill ändå framhålla att både Göthe Knutson och Bertil Jonasson när vi senast diskuterade denna fråga i kammaren hade chansen att rösta ja till en socialdemokratisk reservation och därmed medverka till att frågan löstes något tidigare än som nu blir fallet. Jag hoppas att Göthe Knutson och Bertil Jonasson nu i stället skall engagera sig än starkare i de näringspolitiska frågorna och därmed bidra till att något kan ske som underlättar möjligheterna för näringslivet att transportera sina produkter på fördelaktiga villkor.

GÖTHE KNUTSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill, eftersom Magnus Persson gjort så många upprepningar av det han sagt om motionen och sina egna insatser och för att inte denna debatt skall få karaktär av stamning, bara sluta med den förhoppningen att också Magnus Persson nu är nöjd.

MAGNUS PERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har sagt att vi i dag har nått ända fram. Det beror emellertid på att socialdemokraterna bedrivit en mycket stark opposition, inte minst i den föregående debatten, där dåvarande kommunikationsministern i sista stund lade ut en räddningsplanka genom att säga, att ett förslag skulle läggas fram för riksdagen 1979. Det beskedet kan vi känna oss nöjda med.

Onsdagen den
6 december 1978

*Slopande av sär-
skilda passageav-
gifter för Väner-
och Mälartrafiken*

ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet för en stund sedan därför att denna debatt börjar få ett markant drag av mytbildning vad gäller förslaget om avskaffande av passageavgifterna i Trollhätte kanal och i Södertälje kanal, innebärande att det skulle vara fråga om ett socialdemokratiskt förslag. Det är historiskt och på alla andra sätt felaktigt. Det var trafikpolitiska utredningen som först lade fram detta förslag. Eftersom jag var ledamot av trafikpolitiska utredningen, vet jag att det var dess förslag som var det ursprungliga. Därefter kom ett modifierat förslag från den förre kommunikationsministern, vilket skulle utgöra ett steg mot en fullständig utjämning av kostnaderna för de olika hamnarna utmed Sveriges kust. Vi måste alltså avskaffa mytbildningen att det är fråga om ett socialdemokratiskt förslag.

Att det sedan kom ett förslag från socialdemokratiskt håll med en finansieringsmodell som var både orimlig och ofullständig förbättrar inte situationen särskilt mycket. Vi har nu fått ett slutsteg med en genomtänkt finansieringsmetod för de underskott som kommer att uppstå i kanaltrafiken.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! I det ärende som vi nu behandlar har man mest diskuterat problemen med de vinster som näringslivet i Vänerområdet kommer att göra på det framlagda förslaget, men frågan gäller i lika hög grad Mälartrafiken och hela Mälardalens industri och näringsliv.

Efter det att riksdagen i våras hade behandlat detta ärende skrev en Västeråstidning att riksdagen hade medverkat till en historisk Mälardag. Vi har här i dag fått olika beskrivningar av hur vi har kommit fram till det förslag som trafikutskottet föreslår att riksdagen skall fatta beslut om.

När riksdagen fick ett förslag om nya sjöfartsavgifter hösten 1977 motionerade vi från socialdemokratiskt håll i frågan och ville slå fast principen att insjötrafiken, dvs. trafiken på Mälaren och Vänern, skulle behandlas likvärdigt med annan trafik på svenska hamnar. Vi ville göra detta på ett sådant sätt att avgifterna i insjöhamnarna inte på något sätt skulle bli större än vad som gällde för kusthamnarna. Det kravet avsågs i december av den borgerliga majoriteten i riksdagen. Men vi tog på nytt upp det i en motion under den allmänna motionstiden i år, och den behandlades några månader senare.

Vi socialdemokrater är i minoritet i trafikutskottet. Vi reserverade oss. Vi krävde en behandling av insjöhamnarna likvärdig den som gäller för kusthamnarna. Men den borgerliga majoriteten i trafikutskottet var vid det tillfället icke med på det. Man ville ytterligare avvakta resultatet av de nya avgifter som hade införts, och därefter skulle en utvärdering ske. Men vi ville gå snabbare till väga.

Det är sant, som Rolf Sellgren säger, att vi föreslog hur ett slopande av avgifterna skulle finansieras. Detta har regeringen inte gjort – nu tar man i stort sett alltsammans över budgeten, vilket ju är väldigt enkelt.

Vi kom med ett förslag som vi ansåg vara bärande för att få in de avgifter

Onsdagen den
6 december 1978

*Slopande av sär-
skilda passageavgifter för Väner-
och Mälartrafiken*

som statskassan skulle gå miste om, i fall man gick med på förslaget att göra insjöhamnarna likvärdiga med kusthamnarna. Inför behandlingen av vår motion förstod vi att det var starka krafter i rörelse inom det borgerliga lägret för ett bifall till den socialdemokratiska reservationen. Känslan av och vetskapen om detta spred sig även till kommunikationsdepartementet. Det är ingen hemlighet.

Så sent som bara några timmar före debatten här förekom konsultationer och sammankomster med borgerliga riksdagsmän ifrån de berörda regionerna. Regeringen vill få dem att hålla fast vid utskottsmajoritetens synpunkter i den här frågan och att avslå den socialdemokratiska reservationen. Men det fanns, måste jag säga, några ståndaktiga själar på den borgerliga kanten som tyckte att det socialdemokratiska förslaget var det enda riktiga. Det gick så långt att man insåg att vid en votering i kammaren skulle det socialdemokratiska förslaget vinna. Därför, endast några timmar före behandlingen av frågan här i kammaren, kom den dåvarande kommunikationsministern, Bo Turesson, upp som förste talare på talarlistan och han framhöll att han före årets slut skulle lägga en proposition innebärande konkret just det som vi föreslagit i den socialdemokratiska reservationen.

Jag förde vid det tillfället de socialdemokratiska reservanternas talan, och efter att ha lyssnat till förre kommunikationsministern Turesson kunde jag, kanske något ironiskt, bara säga att jag helt instämde i vad kommunikationsministern sagt. Han åsikt var helt i linje med våra. Det var bara det att han glömde att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Efter att ha lyssnat till dåvarande kommunikationsminister Turesson, vilken utlovade en proposition före årets slut, så röstade vi. Det borgerliga förslaget vann. Men vi visste ju att en proposition skulle komma, och det är denna som vi i dag behandlar.

Jag har velat säga detta därför att så många olika uppgifter har förekommit i samband med dagens diskussioner. Det är dock från början till slut fråga om ett socialdemokratiskt förslag som vi nu behandlar. Vissa smärre justeringar har företagits, men sådana förekommer ju alltid. Huvudprincipen står fast. Det är endast några detaljer som ändrats. Vår linje innebär att insjöfarten i fortsättningen inte skall belastas med högre kostnader än de som gäller för kustsjöfarten, dvs. trafiken på kusthamnarna.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis säga att det efter 1976 inte förekommit så många gånger att oppositionspolitik givit ett så konkret resultat som i det här fallet. Jag hoppas att vårt förslag och vår målmedvetna kamp från socialdemokratiskt håll i dag skall leda till ett enhälligt beslut i en fråga som är så viktig för två betydande regioner i landet, Vänerområdet och Mälardistriktet. Dessa områden kommer därigenom att i sjöfartshänseende bli direkt jämställda med landet i övrigt.

ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Vi står inför ett enhälligt beslut, där det inte ens vid utskottsbehandlingen har funnits några andra yrkanden, men ändå har vi haft en rätt lång debatt. En stor del av debatten har gått ut på att visa hur

förträffliga socialdemokraterna är i oppositionsställning. Det är intressant att lägga märke till att man är så intresserad av att få genomföra ett beslut i de här frågorna, som man praktiskt taget inte gjort någonting alls åt under föregående regim.

Jag tycker att detta är ett fint PR-nummer för att socialdemokraterna även i fortsättningen skall sitta i oppositionsställning. Då kanske vi med en bibehållen icke-socialistisk regering kan genomföra många andra fina förslag både när det gäller näringslivet och när det gäller kommunikationerna.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 19 Hälsundersökning av sjöfolk

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1978/79:7 med anledning av propositionen 1978/79:19 om hälsundersökning av sjöfolk.

ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Trafikutskottet har i ett enhälligt betänkande föreslagit kammaren att bifalla propositionen 1978/79:19 om hälsundersökning av sjöfolk. Efter behandlingen i utskottet har jag emellertid haft kontakt med en sjömansläkare och läst en artikel av honom i ämnet i tidningen *Sjömannen*. Jag har därvid gripts av tvivel på att det beslut vi nu skall fatta verkligen är till gagn för sjöfolket. Faktiskt talar en del för att vi åstadkommer en försämring för sjöfolket – eller vad sägs om följande citat ur artikeln i fråga?

”I den debatt som nu förs om sjömansläkarens vara eller inte vara skulle jag vilja säga att jag personligen inte tror att man skall avskaffa sjömansläkaren. Jag vet, att det pågår diskussion om att man åter skall låta alla distriktsläkare i landet utfärda friskintyg för sjömän, dvs. man tänker gå tillbaka till det system som fanns före 1961, vilket då förkastades beroende på att man inte ansåg det tillfredsställande. Jag vet att det är mycket ont om sjömansläkare idag, och att det kan vara svårt att få fram intyg, men enligt min mening löser man inte en bristsituation med ett negativt förslag dvs. återgång till det gamla förkastade. Istället bör man se framåt och skapa en bättre form av verksamhet för hälsundersökning av sjömän. Det skall också påpekas att vissa distriktsläkarmottagningar i landet är så överlupna med sjukdomsfall, att man har sagt ifrån att man inte tar emot några friskintyg överhuvudtaget. Där är alltså inte sjömannen hjälpt.

Jag tror att den som varit sjömansläkare i många år och känner till vilka yrkesrisker som sjömannen kan utsättas för, och vad som är lämpligt eller olämpligt att vara till sjöss med, kan ge en säkrare bedömning för det som man innerst inne vill åstadkomma, nämligen att sjömannen skall ha en god hälsa i sitt yrke. Med detta förstås att om alla läkare skulle utfärda sjömansintyg, ungefär som för körkortintyg eller dylikt, så blev det ett

Onsdagen den
6 december 1978

*Hälsundersökning
av sjöfolk*

friskintyg utan större relation till yrkeslivet. Jag är inte säker på att detta skulle vara lyckligt för sjömansyrket på lång sikt.

Hur skall man då göra istället?

Ja, det har blåst många vindar och rullat många vågor sedan den gamla förordningen skrevs 1961 och den bör definitivt göras om. Mönstringsförordningen bör förenklas, idag har vi t ex mycket stor del av sjöfolket som består av intendenturpersonal i närtrafik (färjor och dylikt) som inte fanns 1961. Dessa borde kunna mönstras på ett enklare sätt, t ex enbart förstagångsmönstring och sedan ha intyg enligt livsmedelslagen eftersom många deltagar i den typen av arbete ombord. På detta sätt skulle alltså en mängd mönstringar och intyg förenklas för samtliga parter.

Man kan dessutom diskutera om man skall ha olika intygsförfarande för ansvarspersonal i när- och fjärrtrafik. Man kan tänka sig att dra ut på intygets giltighet t ex till 3 år, etc. Detta är alltså synpunkter som kan diskuteras för att göra en vettigare form för hälsundersökning.

Vi vet idag från Socialstyrelsens undersökningar att s k allmän hälsokontroll med bl a skärmbild i det långa loppet inte ger så mycket resultat i förhållande till det nerlagda arbetet. I modern företagshälsovård har man istället gjort så att man undersöker vissa yrkeskategorier och åldrar efter ett schema som relaterar just till yrkesrisken och/eller åldern. Man undersöker således inte alla schablonmässigt varje år.

För sjömanshälsovården tror jag att man hellre skall satsa på att bygga upp sjöfolkscentraler, typ Göteborg, i de större hamnstäderna så att man får yrkesinriktade läkare som sjömansläkare. Eller att man --- skapar särskild företagshälsovård om rederiet är tillräckligt stort för detta. Eller att flera redierier slår sig samman om en företagshälsovårdscentral.

Härigenom uppnår man två effekter, dels att läkaren utför den 'vanliga' sjömansundersökningen och dels att han dessutom deltagar i det förebyggande arbetet ombord genom skyddsronder och dylikt och därigenom får en ordentlig insikt i sjöfolkets arbetsmiljö, exakt som man gör på all annan företagshälsovård i land.

En viktig sak är också att ändra registreringen av de sjukdomar som ovan omtalats vilka för närvarande måste anmälas till Centrala Sjömansregistret. Vad jag förstår kan det inte anses tillfredsställande för den personliga integriteten att en diagnos går upp till ett sådant register och sedan ut utan den kontroll man i dag kan begära för att inte läkarens tystnadsplikt respektive anmälningsskyldighet och patientens rätt till integritet skall komma på kollisionskurs, då det gäller ett registreringsförfarande som för vissa sjukdomar bör finnas kvar i den *sjukes* intresse.

Enligt ovanstående förslag skulle man då vinna två saker:

- 1) Få en mer riktad hälsokontroll.
- 2) Få yrkesinriktade sjömansläkare.

Om hela mönstringsförordningen och intygsförordningen läggs om tror jag heller inte att det kommer att behövas så många läkare i landet som man tidigare planerat för att kunna klara av detta.

I den debatt som nu pågår om ändring av mönstringsförordningen,

sjömansundersökning etc. hoppas jag att ovanstående synpunkter beträffande den totala sjömanshälsovården verkligen beaktas. De är inte enbart mina egna utan det är flera sjömansläkare med stor erfarenhet som instämmer i detta.

Vid den stora internationella konferens som nyligen har avhållits i Göteborg om 'Human factors in the design and operation of ships' med deltagare från hela världen visade det sig att Sverige i stort sett var ett u-land på sjömanshälsovårdens område. Utomlands har man byggt upp eller planerar hälsocentraler för att sjöfolket både skall få en ordentlig undersökning när de går ut till sjöss och råd om vem som är lämplig till det ena eller andra, och för att kunna hjälpa dem på bästa sätt då de kommer hem om de har råkat drabbas av sjukdom.

Jag hoppas att jag genom det skrivna gjort klart — — — att sjömansläkaren bör vara kvar men att arbetssättet, registreringsförordningen, mönstringsförordningen etc., bör 'moderniseras' för att samverka till ett gott hälsotillstånd hos allt sjöfolk."

Det var dessa funderingar som tyvärr inte kom fram vid utskottsbehandlingen. Om de farhågor som artikeln har gett uttryck för kommer att besannas får vi väl anledning att återkomma.

Jag har i varje fall genom att anmäla detta velat rikta kammarens uppmärksamhet på hur saken ligger till. Jag yrkar likväl bifall till utskottets hemställan.

Med detta anförande, under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20 Naturvårdsfrågor m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1978/79:8 med anledning av motioner om naturvårdsfrågor m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:592 av Göthe Knutson m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om information om allemansrättens innebörd,

1977/78:784 av Ylva Annerstedt (fp) och Eric Enlund (fp), vari hemställdes att riksdagen gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om skärpta åtgärder mot de skador som nöjesutnyttjande av motorfordon i fjällvärlden (nationalparker) medförde,

1977/78:791 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 10–12) hemställdes att riksdagen beslutade

10. att hos regeringen begära en plan över anspråk på och utnyttjande av

Onsdagen den
6 december 1978

Naturvårdsfrågor
m. m.

begränsade naturresurser samt att en utredning tillsattes för utarbetande av en naturresurslag.

11. att hos regeringen begära att naturvårdskommittén fick i uppdrag att utreda formerna för ett förstärkt skydd av våtmarkerna,

12. att hos regeringen begära att sådana föreskrifter omgående utfärdades att det klargjordes hur institutet naturvårdsområde borde utnyttjas, och

1977/78:1612 av Åke Gillström (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen anhålla om utredning om hur i motionen angivna hinder för slybekämpning lämpligen kunde elimineras.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande information om allemansrätten anse motionen 1977/78:592 besvarad med vad utskottet anfört,

2. beträffande fordonstrafik m. m. i fjällvärlden anse motionen 1977/78:784 besvarad med vad utskottet anfört,

3. beträffande hushållningen med naturresurser m. m. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om överlämnande av motionen 1977/78:791, yrkandet 10, till naturresurs- och miljökommittén.

4. beträffande skyddet av våtmarkerna som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionen 1977/78:791, yrkandet 11.

5. beträffande institutet naturvårdsområde avslå motionen 1977/78:791, yrkandet 12.

6. beträffande slybekämpning lämna motionen 1977/78:1612 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits beträffande institutet naturvårdsområde, m. m. av Svante Lundkvist, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Stig Alftin, Erik Johansson i Simrishamn och Wivi-Anne Radesjö (samliga s) som ansett att utskottet under 5 och 6 bort hemställa

att riksdagen skulle som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionerna 1977/78:791, yrkandet 12, och 1977/78:1612.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! I den socialdemokratiska partimotionen 1978/79:791, yrkandena 10–12, har vi framfört krav på en plan över anspråk på och utnyttjande av begränsade naturresurser. Vi har också yrkat på ett förstärkt skydd för våtmarkerna. Vi vill att åtgärder skall vidtas i syfte att främja ett ökat användande av institutet naturvårdsområde i enlighet med de tankegångar som låg till grund för riksdagens beslut att införa en sådan skyddsform.

Utskottet redovisar den långa rad av åtgärder som vidtogs av den socialdemokratiska regeringen för att åstadkomma ett bättre skydd för begränsade naturresurser och hänvisar samtidigt till att regeringen i början av detta år tillsatte en utredning angående riktlinjerna för den framtida

naturresurs- och miljöpolitiken. Utskottet säger att mot bakgrund av den principiella syn på inriktningen av naturresurs- och miljöpolitiken som kommit till uttryck i direktiven förefaller – jag vill gärna understryka ordet förefaller – det enligt utskottets mening naturligt att tankegångar av det slag som framförts i motionen 1977/78:791 skulle bli föremål för utredningens prövning.

Utskottet har därför funnit det lämpligt att riksdagen hos regeringen begär att yrkandet nr 10 i den socialdemokratiska partimotionen 791 skall överlämnas till naturresurs- och miljökommittén.

Jag måste medge att det är med stor tvekan som vi socialdemokrater har ställt oss bakom det här förslaget från utskottets sida, inte därför att utskottet skulle ha gett motionen en dålig behandling – tvärtom uppfattar vi utskottets ställningstagande som ett instämmande i syftet med vår motion – men därför att den utredning till vilken utskottet föreslår att motionen skall överlämnas har fått så fullkomligt omöjliga direktiv.

Det skulle vara frestande att idka högläsning av dessa direktiv inför kammaren, men det skulle ta för mycket av kammarens tid i anspråk. Jag skall försöka mig på en något förkortad version. Inledande uppgift för kommittén skall sålunda enligt direktiven vara att studera vilka förändringar i fråga om utnyttjandet av naturresurserna som en ekologisk grundsyn kräver. Begreppet livskvalitet och vad som kan bedömas vara en rimlig nivå för denna bör utvecklas och konkretiseras. De mänskliga och ekologiska krav som blir resultatet av dessa analyser bör ligga till grund för inriktningen av den framtida samhällsutvecklingen.

Kommittén bör också bedöma i vad mån ett tillgodosende av resurs- och miljöpolitiska mål kan komma i konflikt med andra angelägna mål för samhället och enskilda människor. Likaså bör kommittén i den utsträckning det är möjligt analysera de samhällsekonomiska konsekvenserna i vid mening av de härledda framtidsbilderna. Tidshorisonten bör bestämmas mot bakgrund av bedömning av under hur lång tidsperiod dagens politiska beslut i väsentlig utsträckning påverkar samhällsutvecklingen.

Vidare bör beaktas att sambandet med olika pågående former av samhällsplanering ställer krav på samordning av valda tidsperspektiv.

Kommittén bör utforma riktlinjer för en långsiktig hushållning med naturresurserna inom de ramar som en ekologisk grundsyn kan komma att ange. Därvid uppkommer samordnings- och avgränsningsproblem gentemot en rad verksamheter som bedrivs från delvis andra utgångspunkter. Kommittén bör i samarbete med berörda kommittéer, myndigheter eller andra organ på lämpligt sätt belysa förekommande samordnings- och avgränsningsfrågor. Kommittén bör vidare överväga på vad sätt samordning kan ske med existerande planeringsformer, t. ex. den ekonomiska långtidsplaneringen, den regionalpolitiska planeringen, den regionala trafikplaneringen och den fysiska riksplaneringen.

Direktivskrivaren ser det som viktigt att utarbetandet av riktlinjer för den framtida naturresurs- och miljöpolitiken kompletteras med förslag om hur riktlinjerna skall kunna omsättas i praktiska åtgärder. Kommittén bör

analysera olika medel att påverka utvecklingen såsom lagstiftning, skilda slag av forsknings- och utvecklingsarbete, planeringsåtgärder, ekonomiska styrmedel, beslutsformer, organisation, information och utbildning.

Det bedöms som angeläget att kommittén så snabbt som möjligt kan redovisa vissa förslag och särskilda studier i form av delbetänkande. Direktivskrivaren ser det som önskvärt att arbetet kan utföras på ett sådant sätt att samhällsdebatten kring hithörande frågor stimuleras. Kommitténs arbete bör i övrigt bedrivas så att slutredovisningen kan göras före utgången av år 1981.

Jag måste tillstå att det här är ett av de värsta exempel jag sett på försök att rymma in alla tänkbara synpunkter på ett av de vidaste problem som man kan angripa i en och samma påse. Skall den här utredningen över huvud taget kunna uträtta någonting, så förutsätter jag att ledamöterna i utredningen kommer att begära sådana direktiv som gör det möjligt för dem att strukturera och prioritera detta i och för sig så angelägna utredningsarbete. Jag utgår då ifrån att de önskemål som vi fört fram i motionen 791 kommer att beaktas av utredningens ledamöter.

När det gäller vårt andra yrkande att omedelbara åtgärder vidtas för att ge våtmarkerna ett förstärkt skydd är det glädjande att utskottet med skärpa understryker angelägenheten av detta. Utskottet utgår sålunda ifrån att riskerna för skador på miljön genom ett ökat utnyttjande av våtmarker för olika ändamål liksom de positiva effekterna på klimat och skogsbruk av våtmarkernas bevarande redan nu blir särskilt beaktade av regeringen. Vi behöver sålunda omedelbart förstärkta möjligheter att skydda våtmarkerna, vilket jag också uppfattat vara utskottets mening. Utskottet föreslår riksdagen att ge regeringen denna sin mening till känna, vilket vi socialdemokrater självfallet hälsar med tillfredsställelse.

Behovet av att säkerställa mark för sådana angelägna ändamål som t. ex. rekreation, vetenskap och kultur är stort. Enligt den mening som vi gett uttryck åt i vårt tredje yrkande i motionen bör detta vara möjligt i många fall utan att pågående markanvändning, t. ex. inom ramen för ett normalt jord- eller skogsbruk, hindras. Vi menar att i sådana fall bör institutet naturvårdsområde användas. Mot den bakgrunden beklagar vi att detta institut inte kommer till användning i större utsträckning än som skett. Vi misstänker att det kan bero på att tillämpningsföreskrifterna kan behöva ses över och förtydligas.

Mot den bakgrunden understryker vi det angelägna i att åtgärder vidtas i syfte att främja ett ökat användande av institutet naturvårdsområde i enlighet med de tankegångar som låg till grund för riksdagens beslut om införande av en sådan skyddsform. Vi anser också att man i det sammanhanget borde kunna finna möjligheter att tillgodose de önskemål som kommit till uttryck i motionen 1977/78:1612, där det påpekas att slybekämpning och andra landskapsvårdande åtgärder understundom icke kan genomföras på grund av att berörda markägare inte ger tillstånd därtill. Vi reserverar oss för att det bör vara möjligt att – med hjälp av tillämpningsföreskrifter – utöka användningen av skyddsformen naturvårdsområde och där innefatta den typ

av slybekämpning som avses i motionen 1612. Vi föreslår därför att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs i vår reservation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Den s. k. allemansrätten beskrivs som en urgammal sedvanerätt i vårt land. Denna sedvanerätt – allemansrätten – har endast i begränsad omfattning kommit till uttryck i lag. Detta är en bakgrund som vi har anledning att komma ihåg när vi diskuterar allemansrätten.

Tillsammans med några andra moderata ledamöter har jag tagit upp problem kring allemansrätten och naturen i en motion som behandlas i detta betänkande. Vi önskar speciellt framhålla behovet av ökad information om allemansrättens innebörd. Utskottet har tydligen också klart för sig att det behovet finns, och det förekommer väldigt mycket av instämmanden från jordbruksutskottets sida i dess betänkande 1978/79:8. Vi motionärer kan glädja oss åt att motionen anses besvarad – den har sålunda inte avstyrkts.

Det skulle dock ändå, herr talman, behövas mer information för att inte allemansrätten definitivt skall komma i fara. Det skulle alldeles säkert behövas initiativ från regeringens sida om krav på bättre information för att vi skall kunna sälja vårt land som turistland till utlandet och samtidigt åberopa allemansrätten här som någonting stimulerande och någonting som kan locka besökare. Denna information måste vara korrekt.

Det har visat sig, vilket vi erinrar om i den här motionen, att utländska besökare har fått en fullkomligt felaktig uppfattning om den svenska allemansrättens innebörd. Många av dessa turister tror sig ha fått vidsträckt befogenheter i skog och mark i Sverige och tror att även enskild mark, utan avgränsning och utan urskillning, kan omfattas av allemansrätten.

I mitt hemlän har vi fått många larmrapporter om detta. Det har också kommit larmrapporter från andra håll i landet. I exempelvis Bohuslän och annorstädes på västkusten har man många gånger resignerat inför den framfart som kan iaktas i naturen och på enskild egendom. Men i de län där man nu också kan se svåra skövlingar som ett resultat av den felaktiga informationen till utlandet reagerar man nu med skärpa.

Som exempel kan jag nämna att de kanothajker som ordnas – kanothajkerna har blivit ett säljande inslag i Turistsverige; det finns olika "paketfärder" att köpa på detta område – har resulterat i att nedskräpningen kring våra vackra vattenleder på sina håll blivit förödande. Därtill kommer att träd huggits ned och att öppna eldar lämnat sår i naturen. Avfall i högar har lämnats kvar på stränderna.

Det har också rapporterats att utländska turister plockat bär inne på tomtmarker och t. o. m. etablerat sig som potatisupptagare i trädgårdsland. De har då pekat på den information de har fått, exempelvis i Västtyskland och på tyska. Den informationen skulle nog svenska folket i gemen reagera mycket starkt emot; den stämmer liksom inte med vår egen uppfattning, och

alls inte med vad jordbruksutskottet i betänkandet ger uttryck för. Utskottet säger att allemansrätten i korthet innebär "frihet för envar att färdas till fots över och att under en kortare tid vistas på annans mark – om det inte är fråga om tomt, plantering eller besädd åkermark där beträdandet kan åstadkomma skada – och att där plocka blommor, bär och svamp. Allemansrätten får dock inte ta sig sådana uttryck att markägaren och andra fastighetens invånare tillfogas någon nämnvärd olägenhet eller skada; hemfriden i vidsträckt mening och markägarens (motsvarande) ekonomiska intressen får inte kränkas", heter det i utskottsbetänkandet.

Moderata samlingspartiet har i en partimotion 1975/76 yrkat på preciseringar av allemansrättens innebörd. I utskottsbetänkandet finns ett ganska långt citat av vad utskottet då anförde i denna fråga. Det är, tycker jag, angelägen läsning. Vi kommer att ställas inför de här problemen i ännu högre grad i framtiden, om vi inte nu ser till att åtminstone informationen till utlandet när vi säljer Turistsverige blir betydligt bättre.

Herr talman! Vi motionärer har alltså yrkat på ett tillkännagivande till regeringen om ökad information. Vi har också föreslagit att de turistbroschyrer som från Sverige går ut till andra länder skall granskas av något lämpligt organ. Vi har tänkt oss konsumentombudsmannen. Det är inte fråga om någon byråkrati – det är fråga om en mycket enkel åtgärd. Jag skall nu inte ta upp tiden med att ge fler exempel genom att idka högläsning ur broschyrerna. Men det är alldeles uppenbart att en ansvarig instans som hade till uppgift att titta på några av de här säljande broschyrerna omedelbart skulle göra betydande strykningar. Man får helt enkelt inte inbjuda till så vidsträckt befogenheter som här görs. Vi måste vara rädda om vårt land och dess natur. Skall Sverige kunna utvecklas som turistland gäller det också att bevara naturen i det skick vi vill se den i.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Den socialdemokratiska reservationen avser två saker: dels naturvårdsområden, dels slybekämpning.

När vi för nästan på dagen 14 år sedan debatterade den nya naturvårdslagens införande talade jag till förmån för institutet naturvårdsområden. Det var en utvidgning av 1952 års naturskyddslags naturparker. Naturvårdsområdena skulle, menade jag, vara det bästa sättet att bevara bilden av det kulturlandskap som annars av utvecklingen är dömt till undergång. Och jag hade för fyra år sedan, när vi diskuterade en ändring i 1964 års naturvårdslag, anledning att uttala mitt partis tillfredsställelse över att naturvårdsområdesinstitutet hade tillskapats, men samtidigt att protestera mot att det genom "djupfrysning" av ett dagsläge dömda vederbörande markägare att avstå från modernisering av sitt lantbruk utan ersättning, med andra ord att *en* medborgarkategori ensam finge bära bördan av landskapsvården.

Men helt utan rätt till ersättning blev faktiskt inte markägarna. Om pågående markanvändning *avsevärt* komme att försvåras, skulle reservatbildning med därmed inträdande ersättningsrätt tillgripas. Och här skulle jag liksom Svante Lundkvist tro att orsaken ligger i det ringa antalet naturvårds-

områden – f. ö. i förrgår utökat med ett nytt i Blekinge. Oklarheten om vad som menas med *avsevärt* försvårad markanvändning, med andra ord var gränsen går för rätt till inträngsersättning, har medfört en avsevärt försvårad tillämpning av lagen.

Den här saken har redan nu diskuterats ganska ingående på olika håll, och eftersom vi i utskottsmajoriteten inte ser någon anledning till att inte de diskussionerna ganska snart skulle leda till en precisering av det något dunkla begreppet markanvändning, tycker vi att det är onödigt att riksdagen vidtar några särskilda åtgärder i det här fallet. Därför yrkar jag här bifall till utskottets förslag i detta avseende.

Ungefär samma motivering anför utskottets majoritet när det gäller slybekämpning. Det skall inte ett ögonblick förnekas att det finns skrämmande exempel på hur slyväxtlighet kan förfula en landskapsbild. Men vi har redan så stora möjligheter att bättra på förhållandena – vi kan tillgripa AMS-röjningar, vi har naturvårdsområdesinstitutet som kan användas jäst på detta område, vi får inom kort en jordhävdslag som säkerligen kan utnyttjas i samma syfte åtminstone när slyet vandrar ut på åkrarna – att vi inte kan finna det befogat med särskilda åtgärder från riksdagens sida, så mycket mindre som enligt naturvårdsverkets uttalande konflikter med markägare av den sort som motionären anför i det här avseendet är mycket sällsynta; det uttrycket har naturvårdsverket använt. Därtill kommer att sly faktiskt inte enbart är av ondo. Det bildar ett erosionsskydd vid våra vattendrag, det håller bladvassen borta osv. Därför ber jag även i detta avseende att få yrka bifall till utskottets förslag.

För att en tystnad från min sida i vad rör allemansrätten inte månde tolkas så, att jag inte längre skulle ha de åsikter därom som jag tidigare har framfört i denna församling, vill jag slutligen komma med några personliga kommentarer till Göthe Knutsons motion.

Till en början vill jag beklaga att de allra flesta försök till en diskussion om allemansrättens problem brukar stranda på att motparten däri vädrar ett hot mot dess existens. Men det är nog sällan om ens någonsin som det är där problemet ligger. För egen del vill jag framhålla att jag är botanist, och finge jag inte gå vart jag ville, måste jag helt enkelt lägga ned min verksamhet. Det borde vara en tillräcklig motivering för att jag skall bli trodd om att inte vilja vara med om allemansrättens avskaffande.

Samtidigt måste jag kanske erinra om att allemansrätten är en sedvanerätt; som har vuxit fram i ett glesbefolkat Sverige, där de som bodde på landet – det var väl större delen av befolkningen – från sin tidigaste barndom hade lärt sig att umgås med naturen. I dag är det som bekant helt annorlunda. För varje generation blir avståndet mellan tätortsbefolkningen och den stubbotan rot varifrån de räknar sina anor allt större. Den nästan instinktiva försiktigheten i umgänget med naturen är borta.

Från alla håll talas det bara om alle mans rätt, knappast ett ord om alle mans skyldigheter. Då är det inte underligt om fritidsfolket tolkar rätten som en rätt att bära sig åt hur som helst, var som helst och när som helst. Vem betalar de tusentals kronor det kostar att samla in kreatur, som har skingrats för alla

ivindar genom söndagspromenerandes lössläppta hundar och ostängda grindar? Ja, inte är det de mer eller mindre välkomna gästerna. Vem betalar markägarnas extrakostnader för brandbevakning, när märkerna är knaster-torra men friluftsfolket eldar ungefär hur som helst? Ja, inte är det friluftarna. Jag skall inte ta upp tiden med att berätta flera närmast groteska exempel på hur okunnigheten frodas i våra marker.

Hitills har praktiskt taget ingen information om allemansrättens dubbel-sidiga innebörd = rättigheter och skyldigheter – lämnats; och i takt med en ökande bilturism från utlandet framträder den informationsbristen såsom särskilt allvarlig. När nu ett enhälligt utskott framhåller värdet av att berörda myndigheter och organ uppmärksammar behovet av upplysning på detta område, får vi hoppas att utskottet lyckas väcka vederbörande så att äntligen något sker.

SVANTE LUNDKVIST (s)

Herr talman! Jag har uppfattat det så att Hans Wachtmeister liksom socialdemokraterna i utskottet tyckte att naturvårdsområde i och för sig är ett lämpligt institut, som man bör kunna använda i sådana här sammanhang. Vid dess tillkomst förutsatte man att det skulle vara möjligt att ta vissa naturvårdshänsyn på områden där man ändå trots allt skulle kunna bedriva ett normalt jordbruk eller skogsbruk. Inte heller skulle det behöva leda till några ersättningsanspråk från vederbörande jordbrukare. I de fall det var fråga om sådana ingrepp att ersättningsanspråk skulle kunna resas, skulle man använda sig av naturreservatet såsom institut.

Hans Wachtmeister säger nu att anledningen till att utskottet inte vill följa reservanternas i detta sammanhang – jag fick det intrycket att han tyckte att någon typ av översyn av tillämpningen ändå var angelägen – är att man kan vänta sig att det kommer förslag, som i detta stycke skulle kunna innebära vissa förtydliganden. Men den motivering som utskottsmajoriteten har anfört låter så här:

”Det förhållandet att institutet hittills kommit till användning endast i mindre omfattning utgör enligt utskottets mening inte anledning till något riksdagsinitiativ i frågan. Den tid som den nya skyddsformen varit i kraft synes f. ö. vara för kort för att kunna ge annat än högst begränsade erfarenheter av densamma. Utskottet avstyrker i enlighet med det anförda motionen 1977/78:791 i förevarande del.”

Vi kan inte spåra några ambitioner hos utskottsmajoriteten att få till stånd den översyn som vi begär.

När det gäller slybekämpning är det sant att det finns många typer av lagstiftningar, genom vilka vi kan komma till rätta med detta problem. I det fall som motionären har åberopat är det fråga om en typ av landskapsvårdande åtgärder som inte passar i några av de andra sammanhangen. När det gäller att bekämpa sly, kanske efter en strandkant där ett antal markägare är överens om att öppna landskapet bl. a. genom att ta bort sly men någon enstaka vill förhindra den möjligheten, borde det med en enkel förändring av tillämpningsföreskrifterna vara möjligt att tillgodose det syfte som motio-

nären har haft med sin motion. Vi har också i vår reservation ställt oss bakom en sådan åtgärd.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det är nog alldeles riktigt, Svante Lundkvist, att skillnaden mellan oss är försvinnande liten i det här fallet. Vi undrar från utskottsmajoritetens sida varför i all sin dar ni socialdemokrater skulle reservera er. Så pass eniga var vi.

Det är också riktigt att institutet naturvårdsområde skall användas i de fall då man räknar med att det inte skall behövas några mera omfattande åtgärder – det skall inte kosta alltför mycket. När institutet infördes, beklagade jag att man inte hade åtminstone någon liten morot att locka med, att man sade kategoriskt nej till alla ersättningsanspråk.

När markägare, som eventuellt har varit utsatta för propaganda för att bilda ett naturvårdsområde, har satt sig emot det hela, beror det på, tror jag, att man ännu inte riktigt vet vart det kommer att leda. Jag är övertygad om att naturvårdsområde är ett bra institut, och jag har alltid talat för det, men jag förstår så väl mina kolleger bland markägarna som är litet tveksamma. Det har diskuterats mycket ingående – tyvärr har jag inte kunnat leta reda på var det var någonstans – vad som menas med avsevärt försvårad markanvändning. Därför tycker utskottsmajoriteten så här: Vad skall det tjäna till att stifta nya lagar? Det räcker gott och väl med de lagar som finns. Låt oss vänta till dess att diskussionsresultaten har kommit fram. Sedan kan vi ta upp frågan igen.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! När det gäller ersättningsanspråken föreställer jag mig ändå att vi borde kunna vara överens om att om ingen skada tillfogas en jordbrukare eller skogsbrukare på grund av den hänsyn som vederbörande av naturvårdsskäl inom ramen för ett sådant här institut får lov att ta, borde det inte heller behöva resas anspråk på ersättning för att ta denna hänsyn.

Skillnaden mellan å ena sidan vad jag här har diskuterat om motivet för att vi reserverar oss och å andra sidan Hans Wachtmeisters argumentation är ju den att Hans Wachtmeister från början gjorde gällande att här skulle det komma någonting, så vi behövde inte reservera oss för att få någonting utträttat. Hans Wachtmeister säger en sak i dag, men det står faktiskt en annan sak i utskottets betänkande, och vi har reserverat oss mot det som står i betänkandet. Det är väl ändå det som riksdagen har att ta ställning till.

Av utskottsbetänkandet framgår, som jag sade tidigare, att det faktum att institutet naturvårdsområde inte har utnyttjats i någon större utsträckning enligt utskottsmajoritetens mening inte är någon anledning för riksdagen att ta initiativ i frågan. Mellan utskottsmajoritetens skrivning och min argumentation är skillnaden mycket klar. Mellan den argumentation Hans Wachtmeister för här och min inställning är skillnaden i det här stycket liten, det håller jag med om.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det kan möjligen vara så att det inte har funnits behov av att bilda några naturvårdsområden. Man har kanske varit ute och talat med markägare och de har sagt: "Ni kan göra vilket ni vill. Det gör inte så mycket för just den här landskapsbilden." Men när det gäller ersättningsfrågan talar Svante Lundkvist i dag med en annan tunga än han brukar göra, liksom han beskyller mig för att tala med en tunga här och en annan tunga i utskottet.

Vad det handlar om är ju att man "djupfryser" kulturlandskapet sådant det är i dag. Man frånhänder alltså markägaren möjligheter att följa med i utvecklingen. I andra fall brukar ni från socialdemokratiskt håll säga att en utebliven inkomst är detsamma som en förlust, en utebliven skatteinkomst detsamma som en skatteförlust för samhället. I det här fallet borde alltså en utebliven möjlighet för vederbörande att följa med i utvecklingen enligt ert sätt att argumentera innebära en förlust. Det är därför vi behövde ha dessa ersättningshistorier.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag förstår nu att skillnaden mellan å ena sidan Hans Wachtmeister och utskottsmajoriteten och å andra sidan oss socialdemokrater i det här sammanhanget är den, att även om det är möjligt att inom ramen för institutet naturvårdsområde fortsätta att bedriva ett normalt jord- och skogsbruk skall den som äger marken ändå ha ersättning bara för att han är beredd att visa litet hänsyn till naturvården. Det är detta som skiljer oss åt, och det lär väl inte vara så mycket att göra åt det.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Nej, det är det inte alls fråga om, Svante Lundkvist.

Vad jag här gjort är att jag beklagat att vi inte hade någon liten morot att locka med. Kanske vi då hade lyckats få flera områden bildade. Men här är inte alls fråga om att det skall utgå ersättning för någonting där man inte har möjlighet att bedriva ett normalt jordbruk.

Vad som på lång sikt varit värdefullt för oss skulle just ha varit att kunna peka på detta: Ni behöver inte vara bundna av det här naturvårdsområdet. Följ med i utvecklingen! Liksom kulturlandskapet alltid är beroende av jordbrukspolitiken skall även de jordbrukare som brukar sin jord inom ett naturvårdsområde kunna anpassa sin brukning efter jordbrukspolitiken. Men det får de med nuvarande bestämmelser inte möjligheter till, om det är ett naturvårdsområde.

Det är där skillnaden ligger.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Nu övergår Hans Wachtmeister från att tala om ersättningen till att säga att det möjligen skulle ha varit en annan typ av bestämmelser för naturvårdsområde som skulle ha gjort det möjligt för jordbrukarna att i en

framtid göra anspråk på att få driva någon annan typ av verksamhet i området.

Uppenbarligen är det trots allt den här moroten som är grunden till våra meningsskiljaktigheter. Hans Wachtmeister och övriga utskottsledamöter på majoritetssidan har uppfattningen att det till varje pris måste vara någon liten morot med i spelet för att man skall kunna stimulera fram den ytterligare hänsynen. Om vi på alla områden i detta sammanhang inte skall kunna vänta oss av medborgarna att de är hänsynsfulla mot natur och miljö utan att vi delar ut morötter får vi, tycker jag, ett ganska komplicerat förhållande när vi skall bedriva aktiv naturvård och miljövård.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Vi skall väl inte förirra oss i den högre agrikulturen eller trädgårdsskötseln med morötter hit och dit.

Jag vill ytterligare betona att det är inte fråga om ersättningen. Jag tror att om man haft den där moroten – eller vi kan övergå till några andra grönsaker, om Svante Lundkvist det vill – kanske det hade varit frestande för några att rent av göra litet propaganda för att få med en brukningsbygd till ett naturvårdsområde. Men det är inte detta det är fråga om här, utan när jag talar om ersättningen är det fråga om att det inte är riktigt att ta ifrån en jordbrukare inom ett visst område möjligheten att följa med i jordbrukspolitiken, att följa med i utvecklingen och skaffa sig bättre inkomster. Man tar ifrån jordbrukarna den rättigheten utan ersättning. Det är alltså en enda medborgarkategori som får bära kostnaderna.

Jag tror inte att det skulle bli många som begärde ersättning, men möjligheten borde finnas.

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag konstaterar bara slutligen att det nu uppenbarligen inte är fråga om, enligt herr Hans Wachtmeister, att vi skall ha ersättningar på grund av att man upprättar institutet naturvårdsområde och att man alltså på detta sätt ger möjligheter till den särskilda varsamhet inom ett sådant område som naturvården kräver, utan det är fråga om någon typ av förväntningsersättning som skall utgå till jordbrukaren i detta sammanhang. Jag tycker för min del inte att det blir så mycket bättre av det, och jag vidhåller därför den ståndpunkt jag intagit.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Det är inte alls fråga om ersättning innan intrång har förekommit. Det är fråga om att man därest man inte får skaffa sig inkomsterna genom att följa med i utvecklingen skall ha möjlighet att få ersättning.

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

Naturvårdsfrågor
m. m.

Onsdagen den
6 december 1978

*Naturresevat eller
nationalpark i
Tiveden*

SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! En sista replik! Avsikten med naturvårdsområde var att skaffa ett institut som möjliggjorde aktiv naturvård utan att det skulle betyda intrång. I annat fall har vi naturresevat.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom 5 och 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Svante Lundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 8 mom. 5 och 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Svante Lundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 158

Nej - 148

§ 21 Naturresevat eller nationalpark i Tiveden

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1978/79:10 med anledning av motion om naturresevat eller nationalpark i Tiveden.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:1266 av Birgitta Johansson m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen beslutade hos regeringen anhålla att statens naturvårdsverk fick i uppdrag att snarast inleda förhandlingar med berörda markägare så att Görtiven kunde bilda ett naturresevat eller en nationalpark.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle anse motionen 1977/78:1266 besvarad med vad utskottet anført.

Reservation hade avgivits av Svante Lundkvist, Sven Lindberg, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Stig Alftin, Erik Johansson i Simrishamn och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionen 1977/78:1266.

BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! I motion 1977/78:1266 har jag tillsammans med mina partikamrater från Skaraborgs och Örebro län motionerat om att Görtiven så snart som möjligt blir naturreservat eller nationalpark.

Det mest skyddsvärda partiet i centrala Tiveden utgörs av ett större område mellan Stora Trehörningen i Örebro län och Tivedsdalen. Här finns tre mycket frekventerade områden, nämligen reservaten Stenkälla, Trollkyrka och Tärnekullen, samtliga i Örebro län, samt det orörda Storesjöområdet i Skaraborgs län. Berggrunden inom detta område utgörs av ögongranit, och området är genomskuret av smala djupa sprickdalar, ofta med långsträckta myrmarker i botten. En av de största sprickdalarna i Tiveden, Lönndalen, bildar i stort sett Storesjöområdets västgräns. Stora arealer täcks av gles hällmarkstallskog med renlavar i bottenskiktet. På de lägre markerna växer mossrik blåbärsgranskog. Vresiga tallar med en ålder på upp till 250 år förekommer också inom detta område. Området är vetenskapligt mycket värdefullt, då det är opåverkat av sentida skogsbruk. Detta starkt sönderbrutna område utgör en av de få bevarade urskogsresterna i södra Sverige. Urskogskaraktären framträder tydligast i den djupa sprickdalen söder om Djupsjön, där de mäktiga tallarna bär spår från de stora skogsbränder som härjade på 1700-talet.

Området har mycket stora botaniska, zoologiska, sociala och landskapsmässiga naturvärden. Den orörda terrängen med sprickdalar, myr-, block- och hällmarker, be vuxna med bitvis åldrig tallskog, har mycket stort vetenskapligt värde. Området bör därför bevaras orört. Hällmarkerna är extremt känsliga för markslitage, då lavarna växer mycket långsamt. Därför kvarstår skador på markvegetationen under lång tid. En mycket stark kanalisering av besökande till området måste därför ske, om vildmarkskaraktären skall bevaras.

Men Tiveden är långt ifrån bara skog och natur. Namnet Tiveden har en biklang av blodisande hemskheter, krig, trolldom och digerdöd. Skogen är en av Sveriges få erkända trollskogar, och finns det troll kvar, så finns de i den vilda Görtiven. Tivedsområdet gömmer många kulturhistoriskt intressanta platser, men just inom Görtiven är det den orörda och mäktiga naturen som ensam står för sevärheten.

Jag nämnde tidigare att en mycket stark kanalisering av besöken i området måste till, om Görtiven inte skall förstöras. Inom området finns redan nu vandringsleder, men det måste till mycket mer i den vägen om Görtiven inte helt skall förstöras.

Det är också mycket viktigt att riksdagen snabbt fattar beslut, så att berörda skogsägare vet vad de har att rätta sig efter.

Vi socialdemokrater anser det mycket värdefullt att riksdagen här i dag stödjer motionen och därmed också den socialdemokratiska reservationen, som finns fogad vid utskottets betänkande. Beslutar riksdagen i enlighet med den socialdemokratiska reservationen här i dag, innebär det beslutet att många människor kan få uppleva den unika natur som Tiveden och Görtiven erbjuder.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 10, som nu ligger på riksdagens bord för beslut, har behandlats motion nr 1266 som Birgitta Johansson nyss talat om.

I motionen föreslås att riksdagens skall besluta att hos regeringen anhålla om att statens naturvårdsverk får i uppdrag att snarast inleda förhandlingar med berörda markägare, så att den s. k. Görtiven, belägen i skogsområdet mellan Örebro län och Skaraborgs län, kan bilda ett naturresevat eller en nationalpark.

För oss motionärer är det glädjande att ett enigt utskott instämmer i att Tiveden inom ett stort geografiskt område har en speciell prägel av vildmark och att detta område på något sätt måste bevaras även för kommande generationer och skyddas mot den alltför hårda exploatering som kan drabba nutidens attraktiva fritidsområden. På grund av sitt geografiska läge och de tätbefolkade områdena runt omkring Tiveden och sjön Vättern har området i allt större utsträckning tagits i anspråk av människor som önskar tillbringa sin fritid just här. Området kan också erbjuda mycket varierande möjligheter till rekreation under fritiden. Detta har också uppmärksammats av fritids- och rekreationsberedningar. Tiveden är ju också ett av de primära rekreationsområden som riksdagen tidigare har fattat beslut om.

Hur Tiveden bör utvecklas har utretts av den s. k. Tivedskommittén, en arbetsgrupp som tillsattes 1967 och som 1974 lämnade sin slutrapport om hur området skulle kunna utvecklas för att klara det ökade behovet av rekreation och problemen i samband med de förbättrade möjligheterna till en aktivare fritid.

Efter det att kommittén slutfört sitt arbete har de i området berörda tillsatt en samarbetsgrupp för att utarbeta en generalplan för området. Arbetet, som utförts på ett mycket förnämligt sätt, blev klart i maj i år. Eftersom denna utredning, om hur området för framtiden bör utvecklas och om vad som kan vara angeläget att bevara för att Tiveden i framtiden förblir det vildmarksområde det i dag är, har dragit ut på tiden, är det nödvändigt att vi får ett beslut om vilka restriktioner som bör vidtas. Alla är eniga om att särskilt de inre delarna av Tiveden bör bevaras. Inte heller inom utskottet har man haft någon annan uppfattning. Utskottsmajoriteten säger emellertid att man inte behöver vidta några ytterligare åtgärder, eftersom naturvårdsverket, efter det att motionen lämnades in under den allmänna motionstiden, väckt frågan

hos regeringen och begärt att få ta upp förhandlingar med de berörda parterna.

Vi socialdemokrater i utskottet anser att frågan om hur Tiveden skall bevaras snarast måste lösas tillsammans med de berörda parterna. Eftersom området av länsstyrelsen i Skaraborgs län f. n. är belagt med interimistiskt förbud när det gäller skogsavverkning, är det självklart att markägare har både intresse och behov av att det snarast fattas ett beslut i denna fråga, så att man kan lösa de ekonomiska problem som sammanhänger med markägarintressena. Har vi uppfattningen att den här frågan behöver lösas måste alla som är berörda av fritidsintressena – och det gäller också markägarna – få anvisning om hur de skall planera med tanke på de nya förutsättningar som ett ställningstagande kommer att innebära. Vi måste då också ge vår mening till känna. Detta har vi socialdemokrater i jordbruksutskottet framfört i den reservation som vi har fogat vid utskottsbetänkandet och som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Birgitta Johansson har på ett sakkunnigt, målande och – låt mig säga det – kärleksfullt sätt beskrivit Görtiven. Utskottet är också efter sitt besök i denna underbara vildmark berett att ansluta sig till hennes bedömningar, och jag hoppas för min del att det inte skall gå några troll i hanteringen av denna fråga. Jag är mycket angelägen om att betona att det inte råder några delade meningar om huruvida detta område bör bevaras för framtiden.

Det återstår naturligtvis i de förhandlingar vi väntar skall upptas beträffande områdets storlek osv. en del detaljer, som varken motionärer eller reseranter har varit beredda att i nuvarande läge ta ställning till. Vi har emellertid i utskottsmajoriteten med anledning av den av naturvårdsverket nu gjorda framställningen till regeringen och de ganska långt framskridna förhandlingarna inte funnit anledning att direkt tillstyrka ett bifall till motionen. Det är dock utskottets förhoppning – ja vi är rent av övertygade om det – att motionärernas förväntningar skall kunna infrias mot bakgrunden av utskottsmajoritetens bestämda och tunga skrivning.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Jag är glad för att också utskottets ordförande talade om hur vi i utskottet ser på denna fråga och hur eniga vi är om att Tiveden skall bevaras. Men att, som utskottets ordförande gör, tala om långt framskridna förhandlingar är kanske litet förhastat, eftersom det inte är några förhandlingar på gång. Vi har i reservationen velat ge uttryck för att det nu brådskar i denna fråga, eftersom markägarintressena har fått vänta så lång tid med att ta vissa skogsområden i anspråk. Dessa är belagda med avverkningsförbud, men det finns uppfattningar om hur man skulle kunna lösa den frågan. Vi måste också ta hänsyn till att det råder virkesbrist i vårt land.

Det är mot denna bakgrund nödvändigt att komma fram till en snabb

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Naturreseptat eller
nationalpark i
Tiveden*

Onsdagen den
6 december 1978

*Årsredovisning för
Statsföretag AB*

lösning av denna fråga, och det hade därför varit angeläget att utskottet hade kunnat ställa sig bakom de krav som vi framfört i vår reservation.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Håkan Strömberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Håkan Strömberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159

Nej - 146

§ 22 Årsredovisning för Statsföretag AB

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:12 med anledning av regeringens skrivelse 1978/79:6 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB jämte motion.

I detta betänkande behandlades

dels Statsföretag AB:s årsredovisning för år 1977, vilken hade överlämnats till riksdagen med regeringens skrivelse 1978/79:6 (industridepartementet),

dels den med anledning av skrivelsen väckta motionen 1978/79:15 av Rolf Hagel (apk) och Alf Lövenborg (apk), vari hemstälts att riksdagen uttalar

1. att en samhällsekonomisk helhetssyn borde reglera Statsföretag AB:s verksamhet,

2. att utifrån denna helhetssyn ett intimt samarbete beträffande råvaruförsörjning och frakter kom till stånd mellan statliga verk och statliga bolag,

3. att Statsföretag AB borde minska sitt beroende av de kapitalistiska marknaderna och öka sina ansträngningar att komma in på den krisfria socialistiska marknaden och i utvecklingsländerna.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1978/79:15 yrkandet 1, om mål för Statsföretag AB:s verksamhet,

b) motionen 1978/79:15 yrkandet 2, om visst samarbete mellan statliga verk och statliga bolag,

c) motionen 1978/79:15 yrkandet 3, om inriktningen av Statsföretag AB:s export,

2. att riksdagen skulle lägga regeringens skrivelse 1978/79:6 till handlingarna.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag har i skilda sammanhang i riksdagen haft anledning att ta upp frågan om statsdriftens roll samt dess mål, omfattning och inriktning, och det har jag även nu. I anledning av årsredovisningen för Statsföretag AB har vi väckt en motion.

Vi är från kommunistiskt håll inte nöjda vare sig med statsdriftens roll eller med dess omfattning. Vi är framför allt inte nöjda med den grundläggande målinriktningen såsom den uttrycks av koncernens verkställande direktör och vilken sammanfattats med orden: "— — bedrivs på samma villkor som gäller för svenskt näringsliv i övrigt".

Vilka är de principer som gäller för svenskt näringsliv i övrigt? Ja, resultatet av dessa har vi sett i många sammanhang. Det gäller rovdrift på människor och regioner samt hänsynslös profit. Det gäller planering utifrån vad som gagnar fåtallet, inte flertalet. De principerna bör icke gälla för Statsföretag.

Vi har många gånger haft anledning att rikta skarp kritik mot skötseln av de statliga företagen och mot frånvaron av en bestämd målinriktning. Kritiken gäller också den bristande samordningen mellan olika statsföretag, som ibland har fått helt groteska konsekvenser.

Statsföretags verksamhetsinriktning och mål är f. n. föremål för en utredning, heter det i betänkandet. Utskottet finner därför inte något skäl till att göra ett uttalande. Men någon åsikt borde man ha, tycker vi. Åtminstone borde den socialdemokratiska delen av utskottet ha kunnat uttala sig för helt ändrade principer, dvs. mot den snäva privatkapitalistiska grundsyn som hittills fått styra Statsföretag AB. Är man på den kanten inte överens med oss om att Statsföretag AB bör drivas efter samhällsekonomiska och inte efter kortsiktiga företagsekonomiska principer? Eller ställer man sig bakom årsredovisningens filosofi att "verksamheten skall bedrivs på samma villkor som gäller för svenskt näringsliv i övrigt"?

Ett Statsföretag AB som drivs efter andra principer än de nuvarande kunde spela en enorm, positiv roll. Det skulle kunna vara den snöplög som behövs för ett brett upplagt näringspolitiskt utvecklingsprogram med tyngdpunkten lagd på att i samhällets ägo bygga upp den mest avancerade och framtidsbetonade industrin.

Så har inte Statsföretag fungerat, och jag är helt övertygad om att den utredning som det talas om i betänkandet inte kommer att mynna ut i några

Onsdagen den
6 december 1978

*Årsredovisning för
Statsföretag AB*

nya djärva mål.

Jag kommer från ett län som bokstavligen talat kippar efter andan. De statliga företagen har förvisso spelat en betydande roll, men vad är det man har ägnat sig åt? Jo, att i huvudsak skumma av grädden. Massbrytning av malm när det lönar sig, men utan tanke på att gardera sig för framtidens krav. På träområdet: massa, plank och bräder, men en undermålig produktutveckling och framtidsplanering.

Det statliga järnverket fick aldrig tillräckliga resurser för att utvecklas, och nu håller det f. ö. på att amputeras och omformas, helt i enlighet med kapitalets önskemål.

Det statliga Vattenfall har ägnat sig åt att ta hand om miljard efter miljard av vattenkraftens rikedomar men utan att satsa på sysselsättning när vattenkraftsepoken är slut.

Ja, i alltför stor utsträckning är det baggböleriets principer som har fått råda även när det gäller de statliga företagens verksamhet. Är det då underligt om man gång på gång kräver en ny inriktning? Den frågeställningen har undvikits i varje årsberättelse från Statsföretag AB och näringsutskottet tassar som katten kring het gröt runt de principfrågor som enligt vår mening borde behandlas.

Vi har tidigare påtalat den bristande samordningen mellan statsdriftens olika delar, dess företag och verk. Det är otroligt att detta under så många år har tillåtits att sätta käppar i hjulen för en sund och naturlig utveckling. År efter år har de statliga företagen agerat mot varandra som de värsta privatkapitalistiska konkurrenter, som rövare och som ockrare. LKAB har gjort sitt bästa för att pungslå NJA, och statens järnvägar har satt så svinaktiga priser på malmfrakten att det blev billigare att transportera med lastbil. Man har agerat precis som om det funnits vattentäta skott mellan de olika statsföretagen i stället för att samverka för gemensam utveckling till regioners och människors bästa.

Nu antyds det att en bättring är på gång. Jag hoppas det, men mina tvivel är starka, och det är svårt att ur den här redovisningen utläsa någon bestämd viljeinriktning i det avseendet.

Vi har därför föreslagit att riksdagen klart och entydigt uttalar att verkens och bolagens intressen sammanfaller och att det är resp. chefers skyldighet att samverka i helhetens intresse.

Utskottet inskränker sig här till att tala om att LKAB och Statsföretag har genomfört en utredning av LKAB:s framtida struktur och utveckling och att denna utredning utgår från att järnvägstaxorna sänks så mycket att de ligger på en internationellt sett normal nivå. Men nu gäller ju samordningen mellan statsföretagen inte bara den saken. Vi har talat om vikten av samordning över hela fältet, men den frågan undviks.

Vi tar i motionen också upp frågan om Stålverk 80. Det projektet var, enligt vårt sätt att se, Norrbottens stora chans att bryta sig loss ur den koloniala rollen och att utveckla länets näringsliv på bred front. Nu säljs malmen till underpris; det är ingen hemlighet. Nu talas det om uppgång för järn och stål, men då står vi där med Sveriges största sandlåda i stället för det stålverk som

stöddes av en stark folkopinion men torpederades av svenskt och internationellt storkapital.

Vi har också tagit upp de handelspolitiska aspekter som saknas i årsredovisningen.

I verksamhetsberättelsen redovisar bolaget att det under år 1977 har utvecklat sin verksamhet i Sovjetunionen, Afrika och Mellanöstern. Men vårt bestämda intryck är att man här, liksom på många andra sektorer, inte har tagit till vara alla möjligheter. Det gäller Statsföretags verksamhet i dess helhet. Vissa företag i vårt land har lyckats mycket bra när det gäller utvecklingen av handeln med de socialistiska länderna. Men då har man också haft en bestämd inriktning och gjort stora insatser.

Jag har hela tiden hävdad att för att få fart på handelsutbytet med de socialistiska länderna krävs det alldeles speciella åtgärder, och här tycker vi att Statsföretag kommer in i bilden.

Frågan om handelsutbytet med de socialistiska länderna är för stor och för viktig för att avgörandena skall ligga i händerna på privatkapitalet.

Om man tittar på Finland ser man vilken enorm betydelse som handeln med Sovjet och övriga socialistiska länder har. Från exempelvis sovjetisk sida lägger man stor vikt vid möjligheten att utveckla direkt industriell samverkan på olika områden. Vi har det s. k. Kustamusprojektet som ett av exemplen. Det finns andra som jag inte skall gå in på här.

Men frågan är vilken roll som Statsföretag skulle kunna spela för att utveckla sådana typer av handelsförbindelser till ömsesidig fördel.

Jag skall inte vid det här tillfället gå in på historien, orsakerna till vår begränsade handel med socialismens länder och den ensidiga bindningen till de krisdrabbade kapitalistiska. Men man kan ju ändå konstatera vilka konsekvenser detta medfört. Den kapitalistiska krisen hade självfallet drabbat Sverige även om vårt handelsutbyte varit annorlunda, men den ensidiga bindning som vi har till krisens Västeuropa har naturligtvis förstärkt problematiken.

Sammanfattningsvis: Vår åsikt är att Statsföretag måste få en helt annan målinriktning än den nuvarande, att koncernen måste utvecklas och frigöras från de värderingar som råder inom den privata industrin. Det snäva företagsekonomiska tänkandet måste ersättas med ett samhällsekonomiskt. Vår kritik mot årsredovisningen från Statsföretag riktar sig inte bara mot vad som står där utan framför allt mot att man där icke finner en samhällsekonomisk filosofi och en målsättning som kan göra den statliga företagssektorn till en expansiv, ledande och styrande faktor inom svenskt näringsliv.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vår motion 1978/79:15.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Kraven i den aktuella motionen är inte blygsamma – de omfattar mycket. Jag skall bara knyta an till punkterna i motionen och till de sista orden.

Punkten 1 gäller att en samhällsekonomisk helhetssyn skall reglera Statsföretag AB:s verksamhet, punkten 2 att utifrån denna helhetssyn ett

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Årsredovisning för
Statsföretag AB*

intimt samarbete beträffande råvaruförsörjning och frakter bör komma till stånd mellan statliga verk och statliga bolag och punkten 3 att Statsföretag AB bör minska sitt beroende av de kapitalistiska marknaderna och göra ansträngningar för att komma in på de krisfria socialistiska marknaderna och i utvecklingsländerna.

I fråga om att komma in i konkurrensen, in på den krisfria socialistiska marknaden, vet vi vad det betyder. Det är just den marknad som på många områden håller på att konkurrera ut vår företagsamhet. Inte minst gäller detta sjöfartsområdet, som f. n. är vår värsta krisbransch tillsammans med varven, där öststaterna bjuder ut frakter till betydligt lägre priser än de svenska anställda i branschen anser att de kan få fram produktionen för.

Motionärerna eftersträvar en helhetssyn och vill ha ett uttalande från riksdagen. Det är klart att man kan göra ett sådant uttalande. Verkställande direktören i Statsföretag har understrukt i redovisningen att företaget bedrivs på samma villkor som gäller för svenskt näringsliv i övrigt. Att driva det på andra villkor är inte möjligt med mindre än att man skjuter till stora summor av skattemedel. Någon annan möjlighet finns tydligen inte.

Den föregående talaren nämnde någonting om Finland och att vi i Sverige hade sålt ut våra lager av stål till underpris. Det är NJA som har sålt ut sitt lager. Men är det inte så att om man inte försöker att placera det lager som finns vid produktionsenheten, så blir risken oerhört stor att sysselsättningen minskar längre fram? Man kan inte ideligen bygga upp ett lager, och man kan inte ligga på ett lager med de stora ränteförluster som det innebär, utan man måste försöka sälja det. NJA har väl inte haft några andra utvägar.

Talaren pekade på Finland. Jag vet mycket väl att det finska stålverket i Brahestad ligger något bättre till än vad NJA i Luleå gör. Stålverket i Brahestad byggdes som en pakettlösning och kom till i ett sammanhang, medan NJA byggdes upp i etapper genom tillbyggnader under många år. Det är naturligtvis inte så konkurrenskraftigt som Finlands stålverk.

När det gäller Stålverk 80 har väl konjunkturen visat att om man hade satt i gång det projektet skulle förlusterna ha blivit oerhört stora.

Jag har väl inte, herr talman, så många minuter till mitt förfogande, och jag skall därför inskränka mig till detta och yrka bifall till näringsutskottets hemställan.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Herr Börjesson är sig lik. Han ser inga som helst tillgångar i att öka handeln med de socialistiska länderna. Det är i stället så, menar han, att de håller på att konkurrera ut oss. Men i så fall borde det väl verkligen vara en uppmaning till lilla Sverige att försöka få fart på den ömsesidiga handeln mellan Sverige och Sovjetunionen. Bilden är emellertid inte riktigt sådan som den herr Börjesson målar upp. Det finns enorma vinster att göra för svenskt arbetsliv. Det finns arbetstillfällen att skapa genom att man ökar handelsförbindelserna. Jag tror att herr Börjesson gör sig skyldig till ett misstag som skulle ge honom bakläxa även från de grupper som han företräder, om han sätter sig på tvären och säger att det inte finns några möjligheter eller några

positiva saker att vinna på att öka handeln med socialismens länder.

Jag noterade att man nu säljer malm till underpris. Det är ett faktum. Det kan man naturligtvis inte hålla på med. Men hela vår kritik ligger ju i att man inte går vidare i tillverkningskejdan, att man inte har gjort sig mindre sårbar i förhållande till den kapitalistiska krisen.

Staten har i vårt land engagerat sig på visst sätt genom den statliga företagsamheten. Men staten har framför allt ingripit när företagen körts i botten av privatkapitalet. Staten har för dyra pengar tagit över konkursbo efter konkursbo, men man har inte satsat på att utveckla svenskt näringsliv på statlig bas. Man har inte gjort de framtidsinriktade investeringar som skulle ha varit nödvändiga. Jag förnekar inte nödvändigheten av de många ingripanden som skett på senare tid, men jag skulle vilja ställa den här frågan när det gäller bristen vid de statliga företagen: Vad har skett efter övertagandet? Har det skett en framtidsinriktning för att möta framtidens krav och för att trygga människors och bygders intresse av arbete och utveckling? I väldigt många fall kan man svara nej. Övertagandet har skett för att man skulle klara krisen för stunden. Men staten har i alla fall efteråt gått in med åtgärder för att minska produktion och sysselsättning. Så kan man se på det hela om man tar hänsyn till en lång rad faktorer. Man kan också ta med Norrbottens Jernverk i bilden. Där har staten inte satsat på det sätt som den borde varit skyldig både regionen och de människor som är berörda.

Vi efterlyser en helhetssyn, och vi anser att Statsföretag bort göras till ledande och dominerande inom svenskt näringsliv, att koncernen alltid skulle gå i spetsen för högförädlad produktion, framför allt i de områden där man hittills har ägnat sig åt råvaruutplundring. Nu gäller det här i första hand Norrbotten, men vi anser att Statsföretag AB måste ha en sådan roll även i övriga regioner där det är helt uppenbart, herr Börjesson, att privatkapitalet inte kommer göra några större ansträngningar för att skapa arbete och utveckling. Vi efterlyser en ny grundsyn, men förstär jag herr Börjesson rätt tycker han att allt är bra som det är. Jag förstär också att han, med utgångspunkt i sin grundläggande filosofi, tycker att de 5 % som statsdriften i dag omfattar räcker mer än väl.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Jag vill tillbakavisa påståendet att jag tycker att allt är bra som det är. Vi vet att det är stora svårigheter både för det privata näringslivet och för de företag staten och Statsföretag driver, och det skulle vara önskvärt med en förbättring på det området.

Sedan vill jag också säga att jag inte menar att man inte skall bedriva någon handel med öststaterna. Jag har bara gett ett exempel på att det på vissa avsnitt av vårt näringsliv inte är så enkelt att konkurrera med dem. I övrigt har jag ingenting emot – och det har inte heller det parti jag representerar eller utskottets ledamöter i övrigt – att vi har handelsförbindelser med Sovjet och andra öststater i den mån en sund och ordentlig handel kan bedrivas och utvecklas.

Onsdagen den
6 december 1978

*Prospekteringen
av mineral m. m.*

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Det senast anförda var kanske en reträtt som bör noteras. Menar Fritz Börjesson allvar med vad han säger om nödvändigheten av och viljan till att öka handeln med de socialistiska länderna, tycker jag också att han i fortsättningen bör stödja initiativ som tas bl. a. i den här kammaren just i den riktningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 15 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alf Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 12 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 15 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 286
Nej – 11

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23 **Prospekteringen av mineral m. m.**

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1978/79:14 med anledning av motion om prospekteringen av mineral m. m.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:1292 av Britta Hammarbacken m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om en översyn av konsekvenserna av gällande lagstiftningsregler för såväl undersökning som brytning av mineralfyndigheter i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1292.

Reservation hade avgivits av Bengt Sjönell, Fritz Börjesson, Birgitta Hambræus och Karl-Anders Petersson (samtliga c) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1977/78:1292 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört om en översyn av vissa gruvrättsliga regler.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Britta Hammarbacken m. fl. har väckt en motion om översyn av gruv- och minerallagarna från två synpunkter. Dels vill de stärka markägarens ställning gentemot gruvintressena. Dels vill de att det inte skall vara möjligt att kringgå minerallagen när det gäller att prospektera koncessionspliktigt mineral.

Vissa malmer, som t. ex. guld, järn, kvicksilver och vanadin, lyder under gruvlagen. För dessa behövs bara bergmästarens rent tekniska prövning för att man skall få sätta i gång och prospektera. Bergmästaren i Falun måste ge sådant tillstånd om det från rent mineralteknisk synpunkt kan antas finnas sådan malm inom området och om sökanden bedöms kunna klara jobbet.

Andra mineral, som t. ex. torv, alunskiffer för att utvinna olja och uranhaltiga mineral, lyder under minerallagen. För dessa måste man ha koncession från regeringen innan man får börja prospektera.

I vissa områden finns mineral av båda kategorierna. I alunskiffern finns det t. ex. både uran och kvicksilver. Ett företag kan ansöka om fullutvinning och gör det då enligt både gruvlagen och minerallagen. Han får klarsignal av bergmästaren på rent tekniska grunder och har därmed också rätt att börja prospektera efter sådant mineral som skulle ha behövt koncession av regeringen. Man kringgår alltså den mer omfattande prövningen enligt minerallagen. Detta kan inte ha varit riksdagens mening.

Vi reservanter föreslår att riksdagen gör ett uttalande till regeringen av innebörd att frågan om hur tillstånd att undersöka alunskifferfyndigheter skall ges bör utredas i särskild ordning.

Det är viktigt att en mer allsidig bedömning än vad bergmästaren har rätt att göra kommer in när det gäller prospektering av uran. Regeringen, dvs. en politiskt ansvarig instans som folket kan bli av med om det vill, måste ta ansvaret.

Både gruvlagen och minerallagen utgår från att det alltid är ett samhällsintresse att ta till vara ekonomiskt brytvärda mineral och att alla andra intressen får vika. Markägaren blir inte ens underrättad om att mineralprospektering skall påbörjas på hans mark. Intrånget kan bli betydande: vägar kanske måste dras över åkermark, tunga maskiner transporteras dit, provschakt öppnas och hål borrar. Det tycks t. o. m. vara oklart om marken måste återställas efteråt.

Synen på naturresurser håller på att fördjupas. Förnybara resurser, som jordbruksmark, är produktiva för all framtid. Det är inte en gruva. Det är inte alltid säkert att en gruva är värdefullare ens rent ekonomiskt, om man ser tillräckligt långt. Andra intressen, som värdet i en kulturbygd, naturens

skönhet och värdet i en bebyggelse, kan också väga tyngre än gruvintressena.

Vi reseranter tycker att det minsta man kan begära är en översyn som ger markägaren rätt att åtminstone yttra sig över ansökningar enligt gruv- och minerallagarna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Innan jag går in på de speciella synpunkter på gruv- och minerallagarna som behandlats i motionen av Britta Hammarbacken m. fl. och på den reservation som Birgitta Hambraeus har pläderat för vill jag ge några allmänna synpunkter på mineralprospekteringen i Sverige.

Det är väldigt viktigt att vi i Sverige satsar på att leta reda på de mineraler som finns i den svenska berggrunden och kartlägga dessa så att vi vet vad som är värt att bryta i en gruvdrift.

Om man gör en översiktlig analys av den gruvdrift vi har i Sverige i dag, ser läget ut på ungefär följande sätt. Då det gäller järn och bly är Sverige nettoexportör; vi producerar mer än vi förbrukar inom landet. För t. ex. koppar räcker däremot inte den inhemska brytningen för att täcka landets eget behov; det är kanske litet överraskande att höra. För viktiga legeringsmetaller, såsom nickel och vanadin, och även för aluminium är landet helt beroende av import.

Genom en överproduktion i världen och den därav följande dumpningen av priserna har det uppstått bekymmer för den del av vår gruvindustri som är baserad på utvinningen av järn och koppar. Ur ekonomisk synpunkt och beredskapssynpunkt – vi bör inte vara helt beroende av import – har intresset alltmer inriktats mot de fyndigheter som innehåller nickel, vanadin, uran, molybden och en del andra sällsynta jordmetaller. Nickelfyndigheterna, som är utomordentligt intressanta ur ekonomisk synpunkt, har främst påträffats i fjälltrakterna, och vanadin finns bl. a. i Smålands Taberg och Ruoutevare väster om Jokkmokk.

Med de svårigheter som vår traditionella bergshantering har är det viktigt att de fyndigheter som innehåller de metaller jag nyss räknat upp får en snabb kartläggning och att resurser också satsas på att utveckla mineralbearbetningstekniken.

Om man geografiskt ställer samman den gruvegendom som staten disponerar över – s. k. utmål, kronoandelar och inmutade områden – är det frapperande hur mycket av den vilande statliga gruvegendomen som finns i de sysselsättningssvaga områdena i Norrland. Och att den varit vilande och förblir vilande beror på att prospekteringsarbetet ännu inte är helt klart. Man saknar de teknisk-ekonomiska betingelserna för en exploatering. Mitt budskap då det gäller prospekteringsverksamheten i stort är alltså att vi bör satsa de resurser som är möjliga att utnyttja för att få fram nya brytvärda fyndigheter. För Norrlands del är det bråttom med detta. När det gäller prospektering av nya fyndigheter är det ett klart samhällsintresse att främja gruvdriften, och lagstiftningen kan också sägas främja det syftemålet. Det är

om detta motionen och reservationen handlar.

Den framtida malmprospekteringen kommer att i allt större del riktas mot djupt belägna malmer som är rika och mot lågvärdiga malmer som ligger nära dagytan och täcker stora ytor. Då det gäller ytligt belägna malmer finns en utvecklad teknik för prospekteringen, men det är främst i detta hänseende som man kommer i konflikt med markägarens intressen. I reservationen pekar man på att markägaren har alltför små möjligheter att bevaka sina intressen, om någon söker inmutning enligt gruvlagen eller undersökningskoncession enligt minerallagen. Birgitta Hambræus framhöll också i sitt anförande att i både gruvlagen och minerallagen det alltid är samhällsintresset av att ta till vara den brytvärda mineralen som blir dominerande och att markägaren oftast kommer i kläm i den hanteringen.

Nu är inte de civilrättsliga förhållandena mellan motstående intressen då det gäller prospektering av mineral som tas upp i motionen någon nyhet, utan de har varit och är föremål för flera utredningar. Bland de utredningar som har betat på detta område finns den mineralpolitiska utredningen, som i sina direktiv bl. a. har att utvärdera gränsdragningen mellan inmutningsbara och koncessionspliktiga mineraler. Utredningen beräknas slutföra sitt arbete under våren 1979. I denna utredning skall vidare göras en utvärdering av de regler som främst hänger samman med undersökning och bearbetning av alunskiffer. Också statens industriverk har prövat dessa frågor i sin alunskifferutredning, och dessa båda utredningar kommer sedan att sammanvägas då den mineralpolitiska utredningen blir klar.

Redan nu finns dock rätt klara regler för hur markägaren skall ersättas för det intrång som sker på hans mark, hur marken skall återställas och liknande problem. De gällande bestämmelserna i gruvlagen och minerallagen rörande undersökningsarbetena är rätt så detaljerade, och utskottet anser att de synpunkter som reservanterna anför dels redan är tillgodosedda genom det utredningsarbete som är på gång, dels redan finns reglerade inom ramen för gällande föreskrifter och praxis. I dessa föreskrifter finns också markägarens intressen med, och de bevakas även i de utredningar som jag har talat om.

I detta sammanhang vill jag särskilt peka på att statens industriverk enligt minerallagen diskuterar med sökanden och med berörda kommuner hur man på ett smidigt sätt skall kunna minska undersökningsområdets storlek efter hand som resultaten av den översiktliga prospekteringen kommer fram. Även i detta fall är alltså reservanternas önskemål tillgodosedda.

Herr talman! Men det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Mineralhanteringen – utvinningen och försörjningen med mineral – är en fråga av mycket stor vikt. Den ger grunden för olika basnäringar och för stora delar av vår industri liksom för våra möjligheter att klara vitala funktioner utan att vara beroende av utlandet.

I debatten om den framtida energiförsörjningen framhåller man allt oftare

Onsdagen den
6 december 1978

*Prospekteringen
av mineral m. m.*

vikten av att tillvarata de unika energitillgångar som kan stå till vårt förfogande i form av rika förekomster av energi- och mineralhaltiga alunskifferar. Alunskifferarna utgör Sveriges största potentiella tillgång av fossilt bränsle.

Det ärende som vi nu behandlar har således nära samband med frågorna rörande den framtida mineralprospekteringen samt den forsknings- och utvecklingsverksamhet som riksdagen tog ställning till under våren. I den debatten slog jag fast tre väsentliga punkter, vilka jag nu funnit anledning att upprepa. I avvaktan på kommande energibeslut bör enligt min mening följande verksamhet bedrivas med hög intensitet:

1. För det första en bred kartläggning av alla mineralförekomster i landet, alltså en intensifierad prospektering.
2. För det andra en successivt vidgad handlingsfrihet för att kunna lokalisera kommersiell skifferbrytning till områden i landet, där det från miljösynpunkt och från ekonomisk synpunkt är sakligt mest motiverat.
3. En ökad handlingsberedskap måste stegvis byggas upp så att vi kan behärska teknik som i största möjliga utsträckning skyddar miljön.

Vad saken gäller är inte bara sysselsättning, försörjning och ekonomisk utveckling, hur viktiga dessa frågor än är. Det är samtidigt fråga om vår miljö, om hanteringen av viktiga naturtillgångar och om människors rätt att vara med och inverka på viktiga beslut som rör deras framtid och miljö.

Vi har tidigare i dag här i kammaren erinrats om vikten av dessa frågor i den långa debatten om lokaliseringen av nya skjutfält för armén, bl. a. till Skövde garnison. Det är lika viktigt i de frågor som tas upp i det näringsutskottets betänkande som vi nu behandlar, att också där berörda markägare på ett tidigt stadium får tillfälle att påverka beslutsprocessen. Kort sagt: alla som berörs av dylika förändringar måste få tillfälle att säga sin mening och göra det på ett så tidigt stadium som över huvud taget är möjligt.

Formerna för den nuvarande beslutsordningen har sina rötter i ett helt annat samhälle än dagens – ett samhälle där miljö, naturtillgångar och ett brett medborgarinflytande inte särskilt mycket beaktades. Och beslutsformerna har utvecklats till ett system liksom vid sidan av och utan samordning med annan lagstiftning och reglering av betydelse.

Den rätt beslutssystemet ger så att säga över huvudet på berörda människor och kommuner att dela ut rättigheter på mineralområdet har gjort att människorna känt sig maktlösa eller överkörda. Miljöskador och andra negativa återverkningar av verksamheten har ofta varit realiteter, som ibland lett till en negativ inställning till verksamheten över huvud taget.

Ökad insikt om miljöns betydelse och om nödvändigheten av att hushålla med naturtillgångarna har under senare år lett till en hel del ny och ändrad lagstiftning, och den har på avgörande punkter brutit igenom det gamla systemet.

Men det är ett lappverk, och vi saknar alltjämt – i motsats till de flesta andra ledande industrinationer – en samlande lagstiftning, som placerar in den här verksamheten i ett vettigt system och som gör det möjligt att inom ramen för en god hushållning med naturtillgångarna och med beaktande av angelägna

miljökrav och andra anspråk på markanvändningen tillgodose försörjning med mineral.

De frågor som motionärerna tar upp och de som jag nyss kommenterat har behandlats av alunskifferutredningen, vilken avlämnades till regeringen i våras. I utredningen har man dragit upp riktlinjer för det fortsatta reformarbetet. Remissvaren på utredningen ger förslagen en massiv uppbackning, och allt detta visar att vi är i stort behov av de föreslagna reformerna. Förslagen ligger nu i bostadsdepartementet, och jag hoppas att bostadsministern ser till att arbetet kan fullföljas med det snaraste.

Alunskifferutredningens förslag står i bjärt kontrast till det tvångs- och överkörandesystem som tydligen föresvävar socialdemokraten Carl Lidbom. I en debatt på utrikespolitiska institutet lät det så här: Det är inte Skövdeborna som skall avgöra om Sverige skall bryta uran eller inte i Billingen. De har inte fått mandat att sköta Sveriges energipolitik, menade herr Lidbom. Carl Lidbom krävde att den kommunala vetorätten skulle tas bort – om, som han uttryckte sig, inte förnuftet vaknar i Skaraborg. Herr Lidbom är emellertid en isolerad företeelse inom socialdemokratien – i vart fall i denna fråga.

Förnuftet, som Carl Lidbom talar om, finns på många håll. Näringsutskottets majoritet, inkl. utskottets socialdemokrater, har i det betänkande som vi nu behandlar goda skäl att hänvisa till industriverkets alunskifferutredning. Mot bakgrund av debatten om prospektering av mineral, om kommunernas vetorätt i beslutsprocessen m. m. finner jag det angeläget att citera några meningar ur betänkandet. Det är inte mindre angeläget med hänsyn till Carl Lidboms anmärkningsvärda och militanta agerande i frågan. Utredningen skriver bl. a. följande:

”Det är sålunda nödvändigt att finna en formel som för framtiden tillgodoser behovet av en väl fungerande mineralförsörjning inom ramen för berättigade miljökrav och andra anspråk på markanvändningen. Utvecklingen under senare år ger belägg för att detta är möjligt. — — — Genomförande av ett projekt av det slag som antytts förutsätter uppenbarligen *medborgarinflytande* i en öppen demokratisk process, *samverkan*, lokalt, regionalt och centralt på myndighetssidan och ett system för en *samlad värdering* mellan näringspolitiska intressen och samhällets behov av mineraler å ena sidan och vad hänsynen till annan markanvändning, till naturtillgångar och till miljö kräver å andra sidan.”

Utredningen konstaterar att något system för en samlad värdering inte finns i dag, men framstår som nödvändigt för en framtida brytning av t. ex. alunskiffer med hänsyn till sociala och omgivningsmässiga verkningar som kan vara förbundna med dylik verksamhet.

Detta är något av bakgrunden till näringsutskottets behandling av den aktuella motionen. Rune Ångström har redan gjort en god redovisning av utskottets överväganden, varför jag inte finner skäl att ytterligare upprepa dessa motiv. Så till vida delar jag dock motionärens uppfattning att jag inte anser allt vara väl beställt.

Men jag tror däremot inte att man med motionens förslag når de väsentligaste problemen, för de är oskiljaktigt förbundna med det nuvarande

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Prospekteringen
av mineral m. m.*

Onsdagen den
6 december 1978

*Prospekteringen
av mineral m. m.*

beslutssystemet. Det krävs därför, herr talman, en grundläggande reform som gör att resurser och miljö vägs samman så att båda sidor blir tillgodosedda i en planeringsform, där berörda människor och intressen både kan komma till tals och vinna beaktande.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Eftersom jag är från ett område som har stora alunskifferlager skulle jag vilja säga några ord.

Jag tycker att motionen är starkt berättigad på den grund att markägaren har fått stå tillbaka i onödan, utan att det egentligen gagnat de allmänna intressena. Det går till så att när en inmutning har beviljats får markägaren så småningom ett rekommenderat brev som talar om för honom vad som har skett, och sedan har han några veckor på sig att anföra besvär. Han vet med andra ord inte någonting om vad som varit på gång bakom ryggen på honom när det gäller ansökan om inmutning.

Enligt min mening borde det införas några kriterier på olika förhållanden, innan man lämnar tillstånden. Det är så att utan att markägaren vet någonting om det kommer inmutningen, vare sig det är högklassig åkerjord eller impediment av lågt värde. Det borde finnas en del kriterier, så att markägaren fick visst andrum och kunde göra sin talan hörd.

Jag yrkar bifall till reservationen.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Eftersom jag tämligen oväntat tycks ha blivit apostroferad i den här debatten, när man fört in frågan om det kommunala vetot mot uranbrytning, kanske jag har skäl att göra ett kort klarläggande.

Jag deltog i en diskussion i utrikespolitiska institutets regi, där frågan om det kommunala vetot kom upp. Vad jag sade i det ämnet var följande:

Jag tycker att det är fullkomligt i sin ordning att en kommun skall kunna slå vakt om sin egen närmiljö, på skäl som har med denna närmiljö att göra. Däremot anser jag inte att det tillkommer vare sig Skövde kommun eller någon annan enskild kommun i landet att avgöra vårt lands energiförsörjning eller ta ställning i den principiella frågan om vi skall ägna oss åt uranbrytning eller inte.

Min slutsats av detta var den, att i princip bör dessa övergripande nationella frågor avgöras av regering och riksdag och inte av enskilda kommuner. Men jag föreslog aldrig att man skulle avskaffa det kommunala vetot. Jag sade att jag har förtroende för att kommunerna skall hålla sig inom de gränser som lagstiftarna har avsett och begränsa sig, när de vill använda sitt veto, till att använda det på sådana skäl som har med den egna närmiljön att göra och inte missbruka sin makt till att försöka avgöra sådant som rimligen bör bestämmas av Sveriges riksdag.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Efter att ha lyssnat till Carl Lidboms svar vill jag erinra om att det uttalande han har gjort i dessa sammanhang har upprört de människor som är närmast berörda i de bygder där man planerar dylik uranbrytning. Man har uppfattat Carl Lidboms uttalande så, att han vill att den kommunala vetorätten skall tas bort. Det var inte något klart besked i detta svar, och jag vill upprepa frågan: Vill Carl Lidbom att den kommunala vetorätten skall vara kvar eller inte?

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag är ledsen om jag inte var tydlig nog. Jag sade att jag har förtroende för att kommunerna använder det kommunala vetot på ett legalt sätt. Eftersom jag har detta förtroende tycker jag att det kommunala vetot skall finnas kvar.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Efter det sista inlägget kan jag konstatera att ingen i denna kammare vill ifrågasätta det kommunala vetot. Ingen vill ta bort detta – inte heller Carl Lidbom. Det var ett bra besked och det var bra att det kom nu, för många människor har tvivlat på detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Sjönell m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Birgitta Hambraeus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Sjönell m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Birgitta Hambraeus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 217
Nej – 74
Avstår – 10

Onsdagen den
6 december 1978

Anmälan av interpellation

§ 24 Föredrogs

Näringsutskottets betänkande
1978/79:15 med anledning av motion om rostfria bilavgassystem

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden
1978/79:13 med anledning av regeringens skrivelse 1978/79:31 med redogörelse för tillämpningen av terroristlagstiftningen
1978/79:14 med anledning av propositionen 1978/79:52 om ändring i lagen (1970:742) om lönegarantiavgift, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 25 Anmäldes och bordlades

Proposition
1978/79:68 om överenskommelse mellan Sverige och Frankrike om viss skattebefrielse för svenska och franska kulturinstitutioner

§ 26 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 6 december

1978/79:108 av *Karl-Eric Norrby* (c) till jordbruksministern om möjlighet för enskilda skogsägare att förvärva skog från *Billerud-Uddeholm AB*:

Efter sammanslagningen av *Billeruds AB* och *Uddeholms AB* har bolaget fört överläggningar med lantbruksnämnden i Värmlands län angående möjligheten att sälja vissa delar av bolagets skogsinnehav. Nämnden skulle sedan överlåta skogsmarken till enskilda skogsägare för att göra deras brukningsdelar mer bärkraftiga. Möjligheten att få förvärva tillskottsmark har uppfattats mycket positivt i berörda byder.

De för försäljning aktuella områdena har i allmänhet varit dåligt arronderade skiften, insprängda i andra ägares markinnehav, och har av bolaget bedömts ge svag lönsamhet.

En försäljning nu skulle också tillföra bolaget ett värdefullt kapitaltillskott för att klara sysselsättningen för de anställda inom företaget. Skogsarbetarnas fackliga organisation har dock kritiserat försäljningen, då de befarar att den kommer att medföra arbetslöshet för medlemmarna.

Då lönsamhetskrisen för *Billerud-Uddeholm* förvärrats, har rykten uppstått om att bolaget skulle bli tvingat att sälja hela sitt skogsinnehav för att klara sin likviditet och sina investeringar.

Med anledning av den inträffade situationen vill jag till jordbruksministern rikta följande fråga:

1. Är statsrådet i likhet med före jordbruksministern Anders Dahlgren beredd att medverka till att enskilda skogsägare får möjligheter att förvärva tillskottsskog från Billerud-Uddeholms skogsinnehav?

2. Är statsrådet beredd att ställa medel till förfogande för finansieringen av köpen?

Nr 48

Onsdagen den
6 december 1978

*Meddelande om
frågor*

§ 27 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 6 december

1978/79:214 av *Birger Rosqvist* (s) till försvarsministern om kommendering av militär personal för utförande av civila arbetsuppgifter:

Anser försvarsministern det vara riktigt att kommendera militär personal att utföra civila arbetsuppgifter?

1978/79:215 av *Lennart Bladh* (s) till industriministern om tryggande av sysselsättningen vid Nya AB Junesco i Lönsboda:

Vilka åtgärder tänker industriministern vidta för att trygga sysselsättningen för de anställda vid Nya AB Junesco i Lönsboda?

§ 28 Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert